

Pielikums
Ministru kabineta
2009.gada 20.aprīļa
rīkojumam Nr.246

Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009. – 2018.gadam

(informatīvā daļa)

Rīga, 2009

Satura rādītājs

TERMINU SKAIDROJUMS	3
SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	3
IEVADS.....	4
I ESOŠĀS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS UN PROBLĒMU FORMULĒJUMS	6
1.1. <i>Sadarbība un darbības saskaņotība jaunatnes politikā valsts mērogā un izpratne par jaunatni .....</i>	<i>10</i>
1.2. <i>Darba ar jaunatni īstenošana pašvaldībās .....</i>	<i>15</i>
1.3. <i>Jauniešu informētība un informācijas sistēma .....</i>	<i>19</i>
1.4. <i>Starptautiskā sadarbība jaunatnes politikas koordinācijā.....</i>	<i>21</i>
2. JAUNIEŠU LĪDZDALĪBA UN BRĪVĀ LAIKA LIETDERĪGA IZMANTOŠANA	24
2.1. <i>Jauniešu aktīva līdzdalība lēmumu pieņemšanā un dalība jaunatnes organizācijās vai jauniešu iniciatīvu grupās .....</i>	<i>25</i>
2.2. <i>Jauniešu brīvprātīgais darbs .....</i>	<i>29</i>
2.4. <i>Bērnu un jauniešu nomietnes .....</i>	<i>33</i>
3. JAUNIEŠU SOCIĀLI EKONOMISKĀS IZAUGSMES, KONKURĒTSPĒJAS UN IEKĻAUŠANĀS SABIEDRĪBĀ VEICINĀŠANA	35
3.1. <i>Jauniešu veselība .....</i>	<i>35</i>
3.2. <i>Izglītības aspekti un mobilitātes programmas .....</i>	<i>39</i>
3.3. <i>Jauniešu nodarbinātība .....</i>	<i>48</i>
3.4. <i>Jauniešu uzvedības tiesiskie aspekti un vardarbība pret jauniešiem .....</i>	<i>52</i>
3.5. <i>Jauniešu sociālā aizsardzība .....</i>	<i>56</i>
II JAUNATNES POLITIKAS PAMATPRINCIPI	60
III JAUNATNES POLITIKAS ATTĪSTĪBAS REDZĒJUMS PĒC 10 GADIEM	61
IV POLITIKAS MĒRĶIS UN APAKŠMĒRĶI	65
V POLITIKAS REZULTĀTI UN REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI TO SASNIEGŠANAI.....	65
VI RĪCĪBAS VIRZIENI UN DARBĪBAS REZULTĀTI.....	67
6.1. RĪCĪBAS VIRZIENI JAUNATNES POLITIKAS KOORDINĀCIJAS DIMENSIJĀ.....	67
6.1.1. <i>Sadarbības un darbības saskaņotības veicināšana jaunatnes politikā valsts mērogā un izpratnes par jaunatni palielināšana .....</i>	<i>67</i>
6.1.2. <i>Pašvaldību darba ar jaunatni īstenošanas atbalstīšana .....</i>	<i>68</i>
6.1.3. <i>Jauniešu informētības palielināšana.....</i>	<i>69</i>
6.1.4. <i>Starptautiskās sadarbības attīstīšana .....</i>	<i>70</i>
6.2. RĪCĪBAS VIRZIENI JAUNIEŠU LĪDZDALĪBAS UN BRĪVĀ LAIKA LIETDERĪGAS IZMANTOŠANAS DIMENSIJĀ	71
6.2.1. <i>Atbalsts jauniešu līdzdalībai .....</i>	<i>71</i>
6.2.2. <i>Jauniešu brīvprātīgā darba attīstība.....</i>	<i>72</i>
6.2.3. <i>Jauniešu iesaistīšanās fiziskajās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē.....</i>	<i>72</i>
6.2.4. <i>Jauniešu iesaistīšanās bērnu un jauniešu nomietnēs .....</i>	<i>74</i>
6.3. RĪCĪBAS VIRZIENI JAUNIEŠU SOCIĀLI EKONOMISKĀS IZAUGSMES, KONKURĒTSPĒJAS UN IEKĻAUŠANĀS SABIEDRĪBĀ VEICINĀŠANAS DIMENSIJĀ	74
6.3.1. <i>Jauniešu veselības situācijas uzlabošana .....</i>	<i>74</i>
6.3.2. <i>Izglītības aspekti un mobilitātes programmas .....</i>	<i>76</i>
6.3.3. <i>Atbalsts jauniešu nodarbinātībai .....</i>	<i>78</i>
6.3.4. <i>Jauniešu uzvedības tiesiskie aspekti un vardarbības pret jauniešiem mazināšana.....</i>	<i>80</i>
6.3.5. <i>Jauniešu sociālās aizsardzības nodrošināšana.....</i>	<i>81</i>
VII IETEKMES UZ VALSTS BUDŽETU UN PAŠVALDĪBU BUDŽETIEM NOVĒRTĒJUMS	82
VIII TURPMĀKĀ RĪCĪBA.....	83
IX PĀRSKATU SNIEGŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS KĀRTĪBA	83
X SASAISTE AR CITIEM PLĀNOŠANAS DOKUMENTIEM, PLĀNOŠANAS REĢIONU ATTĪSTĪBAS PROGRAMMĀM UN STRATĒGIJĀS NOTEIKTAJĀM PRIORITĀTĒM.....	83

Terminu skaidrojums

jaunatnes politika	ir mērķtiecīgu darbību kopums visās valsts politikas jomās, kas veicina jauniešu kā sabiedrības locekļu pilnvērtīgu un vispusīgu attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un dzīves kvalitātes uzlabošanos.
jaunatnes lietu speciālists	persona, kas plāno, veic un koordinē darbu ar jaunatni. ¹
sociālās atstumtības riskam pakļautie jaunieši	iedzīvotāju grupas, kurām ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā.

Saīsinājumu saraksts

AM	Aizsardzības ministrija
APK	Administratīvo pārkāpumu kodekss
BM	Bērnu, ģimenes un sabiedrības integrācijas lietu ministrija ²
ES	Eiropas Savienība
FM	Finanšu ministrija
EP	Eiropas Padome
IeM	Iekšlietu ministrija
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
JSPA	Valsts aģentūra „Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra”
KM	Kultūras ministrija
LM	Labklājības ministrija
MK	Ministru kabinets
NVA	Valsts aģentūra „Nodarbinātības valsts aģentūra”
SVA	Valsts aģentūra „Sabiedrības veselības aģentūra”
TM	Tieslietu ministrija
VM	Veselības ministrija
ZM	Zemkopības ministrija

¹ Jaunatnes lietu speciālista kvalifikācijas līmeni, nepieciešamās kompetences, prasmes un zināšanas nosaka jaunatnes lietu speciālista profesijas standarts. Ja jaunatnes lietu speciālists ir pieņemts darbā vai stājies amatā pašvaldībā, viņam jābūt apmācītam Ministru kabineta noteiktajā kārtībā.

² Līdz 2009.gada 1.janvārim Bērnu un ģimenes lietu ministrija.

Ievads

Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009.-2018.gadam (turpmāk – pamatnostādnes) ir ilgtermiņa politikas plānošanas dokuments turpmākajiem 10 gadiem, kura mērķis ir panākt saskaņotas jaunatnes politikas īstenošanu un tās koordināciju, identificējot prioritāros rīcības virzienus un politikas rezultātus, veidojot attīstības redzējumu saistībā ar jauniešu dzīves kvalitāti un jaunatnes politikas īstenošanu. Pamatnostādnēs noteiktas būtiskākās problēmas, kuras risināmas jaunatnes jomā, identificēti rīcības virzieni, galvenie uzdevumi un sasniedzamie politikas un darbības rezultāti nākamajiem 10 gadiem.

Latvijā pakāpeniski attīstās izpratne par jaunatnes politiku kā pilsoniskās sabiedrības un demokrātijas politikas jomu, ņemot vērā, ka mūsdienās vairs nedrīkst jauniešus uztvert tikai kā problēmgrupu, bet gan kā sabiedrības attīstības resursu. Vienlaikus jaunatnes politikai ir jānodrošina jauniešiem efektīva pāreja no bērna uz pieaugušā statusu, paredzot atbilstošas aktivitātes jaunieša personības attīstībai un attīstot pakalpojumus un aktivitātes, lai veicinātu jauniešu pilnvērtīgu iekļaušanos sabiedrībā, darba tirgū un pāreju pieaugušā statusā. Investējot bērnu un jaunatnes personības attīstībā pēc iespējas agrīnā vecumā, ilgtermiņā palielinās jauniešu potenciāls un konkurētspēja, kas nepieciešama valsts stratēģisko dokumentu mērķu sasniegšanai, kā arī samazināsies nepieciešamība izmantot resursus sociālo seku un negāciju likvidēšanai.

MK 2002.gada 19.martā akceptēja Valsts jaunatnes politikas koncepciju, kas joprojām ir spēkā. Valsts jaunatnes politikas koncepcijas mērķis ir radīt priekšnoteikumus vienotas un ilgtspējīgas jaunatnes atbalsta sistēmas izveidei un attīstībai visos publiskās pārvaldes līmeņos, kā arī veidot sabiedrības izpratni par jaunatnes politikas būtību un nozīmīgumu sabiedrības integrācijas procesu veicināšanā. Pamatnostādnes aizstās 2002.gadā apstiprināto Valsts jaunatnes politikas koncepciju un to izstrāde ir paredzēta Valsts programmā „Jaunatnes politikas valsts programmā 2005. – 2009.gadam” (MK 25.07.2006. rīkojums Nr.561), kā arī BM darbības stratēģijā 2006.-2008.gadam (aktualizēta 2008.-2010.gadam) (MK 21.11.2007. rīkojums Nr.725). Tāpat arī Valdības rīcības plānā Deklarācijas par Ivara Godmaņa vadītā MK iecerētās darbības īstenošanai ir noteikts izstrādāt pamatnostādņu projektu. Pamatojoties uz pamatnostādnēm, ir plānots izstrādāt Jaunatnes politikas valsts programmu 2009.-2013.gadam un Jaunatnes politikas valsts programmu 2014.-2018.gadam, kurā tiks paredzēti konkrēti pasākumi pamatnostādnēs noteiktā mērķa, apakšmērķu un uzdevumu īstenošanai.

2008.gada 8.maijā Saeima pieņēma Jaunatnes likumu ar mērķi uzlabot jauniešu - personu vecumā no 13 līdz 25 gadiem - dzīves kvalitāti, veicinot viņu iniciatīvas, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī atbalstot darbu ar jaunatni. Jaunatnes likums nosaka jaunatnes politikas īstenošanā iesaistītās personas un to kompetenci šīs politikas jomā, jauniešu līdzdalību jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā, kā arī pamatprincipus finansējuma piešķiršanai jauniešu iniciatīvām, līdzdalībai lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī darbam ar jaunatni. Jaunatnes likumā noteikts jaunieša vecumposms, kā arī kritēriji, pēc kuriem biedrība uzskatāma par jaunatnes organizāciju. Jaunatnes likumā uzsvērts, ka valstij un pašvaldībai ir jāveicina jauniešu neformālo izglītību, brīvprātīgo darbu, fiziskās aktivitātes un iesaistīšanos kultūras dzīvē kā būtiskus brīvā laika lietderīgas izmantošanas veidus. Vienlaikus Jaunatnes likums nosaka, ka pašvaldībā strādājošos jaunatnes lietu speciālistus jāapmāca Ministru kabineta noteiktā kārtībā. Pamatnostādnēs noteikti uzdevumi jaunatnes politikas attīstīšanai ir izstrādāti uz Jaunatnes likuma pamata.

Pamatnostādņu izstrādē piedalījās AM, BM, IZM, KM, LM, TM, VM, Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta, JSPA, Valsts Kultūrizglītības centra, Latvijas Pašvaldību savienības un Latvijas Jaunatnes padomes pārstāvji. Lai nodrošinātu jauniešu līdzdalību pamatnostādņu izstrādē, ar BM atbalstu Latvijas

Jaunatnes padome 2007.gadā projekta „Valsts jaunatnes politikas pamatnostādņu izstrāde” ietvaros sagatavoja priekšlikumus par pamatnostādnēs iekļaujamajiem mērķiem, uzdevumiem, politikas un darbības rezultātiem. Projekta ietvaros Latvijas Jaunatnes padome veica diskusijas Vidzemē, Kurzemē, Latgalē, Zemgalē un Rīgā par jaunatnes politikas attīstības perspektīvām un problēmām turpmāko gadu laikā. Diskusijas piedalījās vairāk nekā 1000 jaunieši un dažādu jaunatnes organizāciju pārstāvji, kuri kopumā pārstāvēja aptuveni 30000 jauniešu viedokli. Diskusijas dalībnieki izteica 39 rekomendācijas jaunatnes politikas īstenošanai. Tāpat pamatnostādņu izstrādē ir izmantotas rekomendācijas no Latvijas Jaunatnes kongresos sagatavotajām rezolūcijām, piemēram, 2006.gada Latvijas Jaunatnes kongresa „Laužot stereotipus” rezolūcija, kuras izstrādē piedalījās 296 jaunieši no visas Latvijas. Pamatnostādņu izstrādes procesā būtiska loma ir starptautiskajām rekomendācijām un labās prakses piemēriem jaunatnes jomā, tajā skaitā EP un ES sadarbības ietvaros pieņemtajām rezolūcijām un rekomendācijām jaunatnes jomā.

I Esošās situācijas raksturojums un problēmu formulējums

Jauniešu skaits un tā izmaiņas. Atbilstoši Jaunatnes likumā noteiktajam jaunieši ir personas vecumā no 13 līdz 25 gadiem, kas 2008.gadā bija 19,2% no kopējā Latvijas iedzīvotāju skaita jeb 436 296 personas³.

Veidojot jaunatnes politiku, ir nepieciešams ņemt vērā un analizēt jauniešu skaita izmaiņu prognozes, kā arī to skaita izmaiņu ietekmējošus faktorus. Atbilstoši Centrālās statistikas pārvaldes datu krājumam „Demogrāfija 2007” pastāvīgo iedzīvotāju skaits Latvijā līdz 2018.gadam samazināsies par 5.6% un līdz 2030.gadam par 10.7%⁴. Demogrāfiskā prognoze pesimistiskajā variantā paredz iedzīvotāju skaita samazināšanos līdz 2018.gadam par 9,8% un 2030. gadā attiecīgi par 18,7%⁵.

Gadi	2005	2006	2007	2008
13	31 958	30 218	25 420	22 886
14	34 354	31 919	30 155	25 301
15	35 151	34 293	31 828	30 006
16	36 835	35 105	34 235	31 753
17	37 829	36 774	35 034	34 133
18	37 935	37 762	36 694	34 945
19	36 766	37 885	37 698	36 677
20	36 965	36 699	37 831	37 681
21	37 242	36 864	36 628	37 798
22	34 711	37 197	36 807	36 609
23	33 405	34 663	37 132	36 818
24	32 763	33 318	34 572	37 106
25	31 952	32 683	33 250	34 583
Kopā	457 866	455 380	447 284	436 296
% salīdzinot ar kopējo iedzīvotāju skaitu	19,85	19,85	19,61	19,21

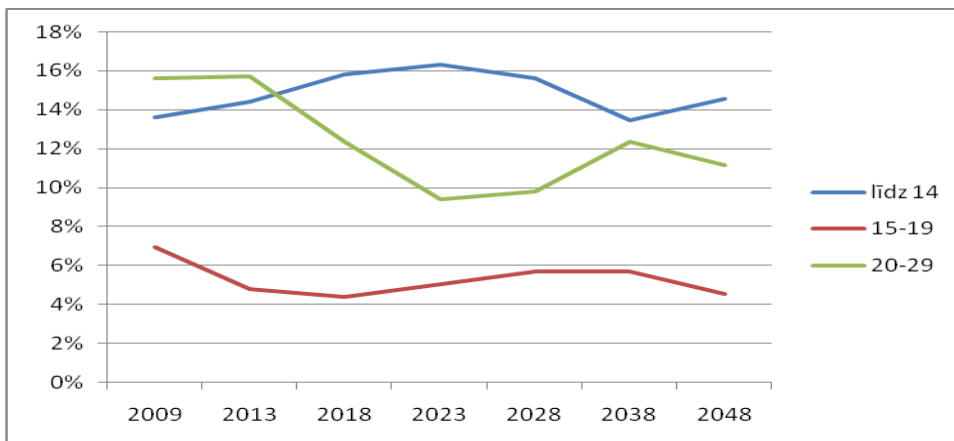
1.tab. Jauniešu skaita izmaiņas 2005.-2008.gadā

Tāpat arī demogrāfiskā prognoze liecina, ka jauniešu īpatsvars attiecībā pret kopējo iedzīvotāju skaitu samazinās

³ Centrālā Statistikas pārvalde/ Datu bāzes/Iedzīvotāji un sociālie procesi/Ikgadēji statistikas dati/Iedzīvotāji/4.9.sadaļa.
[<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzsoc/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Iedzīvotāji/Iedzīvotāji.as>]

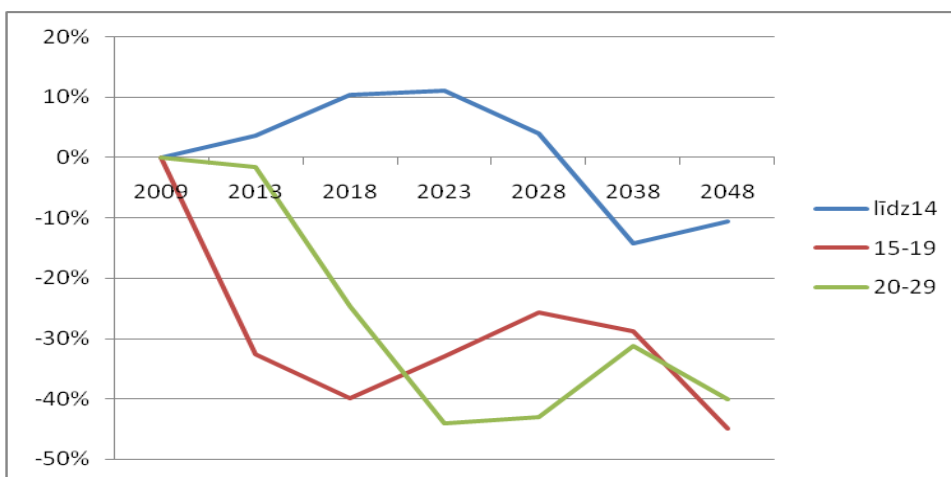
⁴ Iedzīvotāju skaita samazināšanās pamatvariantā, Demogrāfija 2007, 119

⁵ Turpat.

1.att. Jauniešu skaita izmaiņas attiecībā pret kopējo iedzīvotāju skaita samazinājumu (prognoze)

Īpaši satraucošs ir jauniešu skaita samazinājums vecuma grupās pret 2009.gada rādītāju procentos.

2.att. Jauniešu skaita samazinājums vecumgrupās salīdzinājumā ar 2009.gadu (prognoze)

Piemēram, 2018.gadā salīdzinot ar 2009.gadu samazinājums vecuma grupā no 15-19 gadiem prognozēts lielāks par 30 % un 2048.gadā pat tuvu 50%.”

Būtisks faktors, kas ietekmē iedzīvotāju skaita izmaiņas, ir pastāvīgo iedzīvotāju migrācija, saskaņā ar datu krājumu „Demogrāfija 2007” visaugstākais negatīvais migrācijas saldo ir tieši personām vecuma grupā no 20 līdz 29 gadiem, tādējādi visaugstākais emigrējošo pastāvīgo iedzīvotāju skaits ir tieši jauniešiem.⁶

Ņemot vērā minēto var secināt, ka turpmākajos gados jauniešu skaits Latvijā pastāvīgi samazināsies.

Jaunatne kā jaunatnes politikas mērķa grupa. Jaunieši Latvijā ir daudzveidīga, dinamiska sociāli demogrāfiska iedzīvotāju grupa, kas īpaši pakļauta dažādiem riskiem un kura pārsvarā ir ekonomiski atkarīga no vecākiem, citiem pieaugušajiem vai valsts. Ņemot vērā, ka līdz šim jaunatnes politikā jaunatne pārsvarā tika vērtēta kā homogēna mērķa grupa, tad, īstenojot pamatnostādnes, jaunatne tiks „segmentēta” mērķa grupās, lai nodrošinātu efektīvāku politikas ietekmi⁷, jo katra segmenta grupas jauniešus raksturo savi mērķi un

⁶ Starpvalstu ilgtermiņa migrācijas rādītāji, Demogrāfija 2007, 108

⁷ Par jaunatnes segmentāciju sīkāk skatīt pētījumu „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” /Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija// 2007-107.lpp. Pieejams www.jaunatneslietas.lv.

vērtības, aktivitātes.⁸ Jaunatnes segmentācija atbilstoši jauniešu vajadzībām un specifiskām īpašībām atbilst ES rekomendācijām jaunatnes jomā un EP ieteikumiem Latvijas jaunatnes politikas īstenošanas uzlabošanai. Īpaši EP ziņojumā par jaunatnes politiku Latvijā ir norādīts, ka ir nepieciešams piemērot jaunatnes politikas īstenošanu atbilstoši jauniešu specifiskajām vajadzībām, attiecīgi segmentējot jauniešus dažādās kategorijās atbilstoši konkrētām jaunatnes politikas aktivitātēm.⁹

Jauniešus var segmentēt atbilstoši dažādiem rādītājiem, piemēram, atbilstoši izglītības ieguves rādītājiem, atbilstoši dzīvesvietai, atbilstoši dzimuma struktūrai, piederībai jaunatnes organizācijām vai partijām, u.t.t. Tāpat ir iespējams jauniešus segmentēt atbilstoši dažādām specifiskām īpašībām un pazīmēm, piemēram, jaunieši, kuriem ir ierobežotas iespējas piedalīties sabiedriskajā dzīvē zemu ienākumu, pamatprasmju un mūžizglītības iegūšanas iespēju trūkuma dēļ, personām ar invaliditāti – vides, pakalpojumu, informācijas pieejamības trūkuma dēļ vai diskriminācijas rezultātā.¹⁰

Tāpat pastāv arī pieeja skatījumam uz jauniešiem, kas izvirza ideju par jaunu posmu dzīvē “pēc pusaudžu gadi”, ko raksturo vairākas darba vietas, ilgāks izglītības ieguves posms, vairākas dzīvesvietas un attiecības. Tāpēc jaunieši nevar uzreiz aktīvi uzsākt darba gaitas un ir nepieciešams laiks, pirms viņi spēj uzņemties pieaugušā atbildību. Tādējādi jauniešu veiksmīgas pārejas darba tirgū nodrošināšana ir būtisks jaunatnes politikas uzdevums.

Jauniešu dzīves kvalitāte lielā mērā ir saistīta ar vienu no galvenajiem jauniešus raksturojošajiem uzdevumiem – atrast personīgo un sociālo identitāti¹¹. Šajā procesā svarīga ir piederība pie kādas sociālās grupas, kas dod jauniešiem sociālās identitātes izjūtu un nosaka arī viņa uzvedību konkrētā sociālā vidē. Piederība pie jauniešiem kā vienotas vecumgrupas un norobežošanās no citām vecuma grupām ir svarīga, lai iegūtu un saglabātu vēlamo pozīciju savas sociālās grupas hierarhijā, kas ir viens no dzīves kvalitātes aspektiem.

2008.gada aptaujas¹² dati liecina, ka 45,1% aptaujāto jauniešu vecumā no 13 līdz 25 gadiem uzskata, ka viņu dzīves kvalitātes līmenis ir augsts vai labs. Tajā pašā laikā ir nepieciešams atzīmēt, ka caurmērā augstāk savas dzīves kvalitātes līmeni vērtēja jaunieši no 13 līdz 14 gadiem un Rīgā dzīvojoši jaunieši. Ir vērojama tendence pazemināties dzīves kvalitātes līmeņa novērtējumam ar vecuma pieaugumu un citās Latvijas pilsētās. Vismazāk savas dzīves kvalitātes līmeni novērtēja Kurzemē dzīvojoši jaunieši, kuri pārsvarā uzskata savu dzīves kvalitātes līmeni par vidēju vai tikai apmierinošu.

Viens no jauniešu piederības būtiskākajiem rādītājiem ir jauniešu vērtīborientācija. Visbūtiskāko jauniešu vērtību grupā ietilpst tādas vērtības kā ģimene, draugi, veselība un brīvais laiks. Vidēji svarīgas vērtības jauniešiem dzīvē šķiet mācības, studijas, darbs, sports un labdarība. Savukārt mazāk svarīgas – brīvprātīgais darbs, politika un reliģija.

Analizējot jauniešu vērtīborientāciju piecās dimensijās – karjera un darbs, ģimene, neatkarība un individualitāte, līdzdalība modernajā sabiedrībā, cilvēcīgums un tolerance, kā visizteiktākā jauniešu vērtīborientāciju dimensija ir karjera un darbs, tādējādi, ja darbs kā vērtība jauniešiem šķiet vidēji svarīga vērtība, tad kā dzīves vērtīborientācija karjera un darbs jauniešiem ir vissvarīgākā. Tas liecina, ka jauniešiem ir svarīgi iegūt labu profesiju, interesantu darbu, kas ļautu nopelnīt un veidot karjeru. Tāpat salīdzinoši izteikta jauniešiem ir orientācija uz neatkarību un individualitāti, ko raksturo spēja paust un aizstāvēt savu viedokli, pat ja citi to noliedz, spēja būt individuālistam, spēja pašam izdarīt savas izvēles, neskatoties uz citu cilvēku viedokļiem. Turpretī kā salīdzinoši vismazāk izteiktā vērtību dimensija jauniešu dzīvē ir līdzdalība modernajā sabiedrībā (interese par politiku, izglītības lomas

⁸ Informatīvais ziņojums par Jaunatnes politikas valsts programmas 2005. -2009.gadam vidusposma izvērtējumu, 7.-8.lpp.

⁹ Youth policy in Latvia. Conclusions of the Council of Europe international review”, 2007, 15

¹⁰ Likums *Par Kopējo sociālās iekļaušanas memorandu*

¹¹ „Dzīves kvalitāte Latvijā”, *Stratēģiskās analīzes komisija*, 2006, 112

¹² Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijās, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2008.gada aprīlis-augusts, - SKDS, 7.lpp.

novērtēšana, svešvalodu un jaunāko tehnoloģiju apgūšana, utt.), kā arī cilvēcīgums un tolerance (būt izpalīdzīgam, palīdzēt citiem, būt tolerantam pret atšķirīgajiem, būt noderīgam sabiedrībai utt.)¹³.

Šāds jauniešu vērtību un vērtīborientācijas raksturojums liecina par nepieciešamību turpmāk īstenot tādu jaunatnes politiku, kas veicinātu jauniešu vērtīborientāciju maiņu, lai līdzdalība modernajā sabiedrībā un cilvēcīgums un tolerance kļūtu par būtiskāku jauniešu vērtību dimensiju.

Īpaši atbalstāmās jaunatnes grupas. Sabiedrība „konstruē” jauniešus kā specifisku grupu un nosaka tās statusu, izmantojot dažāda veida normas – kā redzamas (tiesiski definējumi), tā slēptas (kultūra, izglītība)¹⁴. Socioloģiskā skatījumā pāreja uz pieaugušā statusu notiek ne tikai dažādu normu iespaidā – tik pat lielā mērā tā ir atkarīga arī no sociāliem faktoriem, ekonomiskās sistēmas, izglītības, profesionālās sagatavotības u.c. Ņemot vērā to, ka dažām jaunatnes grupām ir nepieciešams pastiprināts atbalsts, lai veicinātu pāreju pieaugušā statusā, turpmākajos 10 gados jāpielāgo aktivitātes, pasākumus, projektus un programmas šādām īpaši atbalstāmām jaunatnes grupām, kas pamatnostādņu kontekstā tiek uzskatīti par sociālās atstumtības riskam pakļautajiem jauniešiem:

- jaunieši invalīdi un jaunieši ar garīgās attīstības, fiziskiem vai funkcionāliem traucējumiem (tajā skaitā jaunieši ar hroniskām saslimšanām: ar HIV/AIDS, C hepatītu, cukura diabētu);
- jaunieši no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, kā arī jaunieši ar zemiem ienākumiem;
- jaunieši, kas nav ieguvuši pamatizglītību vai ieguvuši pamatizglītību bez atestāta;
- jaunieši no lauku apvidiem;
- jaunieši bāreņi vai bez vecāku gādības palikušie jaunieši;
- jaunie vecāki, jaunās ģimenes (īpaši viena vecāka ģimenes un daudzbērnu ģimenes);
- jaunieši bezdarbnieki;
- policijas redzeslokā nonākušie jaunieši un jaunieši likumpārkāpēji, jaunieši – ieslodzītie un no ieslodzījuma vietām atbrīvotie jaunieši;
- jaunieši, kuri ir atkarīgi no narkotiskām un psihotropām vielām, kā arī tādi, kuriem ir procesa atkarības (datorspēles, azartspēles).”;
- jaunieši, kas cietuši no vardarbības;
- romu tautības jaunieši;
- klaiņojošie jaunieši.

¹³ Par jaunatnes vērtīborientāciju sīkāk skatīt pētījumu „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” /Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija// 2007-52.lpp. Pieejams www.jaunatneslietas.lv.

¹⁴ „European Youth Trends 1998: Report by the National Research Correspondents.” Strasbourg, Council of Europe.

1. Jaunatnes politikas koordinācija

Nemot vērā to, ka jaunatnes politika pēc būtības ir starpnozaru sadarbības politika, jaunatnes politikas koordinācijas procesam ir jābūt precīzi definētam un tieši vai netieši saistītam ar visām valsts politikas jomām, kurām ir ietekme uz jaunatni. Ja jaunatnes politikas koordinācijas process nav precīzi noteikts, veidojas situācija, kurā valsts pārvaldes vai pašvaldību iestādes savstarpēji nesaskaņo savas darbības, un izstrādā un īsteno politiku ar sadrumstalotu vai pārklājošos ietekmi uz jaunatni.

Jaunatnes politikas koordinācija ietver šādus būtiskus uzdevumus:

- 1) jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbība un darbības saskaņotība (horizontālais aspekts), izstrādājot vai pilnveidojot tiesību aktus, īstenojot pasākumus un nodrošinot finansējumu aktivitātēm, kas saistītas ar jaunatnes politiku, tajā skaitā nodrošinot labākas zināšanas un izpratni par jaunatni;
- 2) atbalsts pašvaldībām darba ar jaunatni īstenošanai (vertikālais aspekts), ietverot valsts atbalstu, tajā skaitā metodisko atbalstu pašvaldībām;
- 3) jaunatnes informācijas sistēmas pilnveide, nodrošinot informācijas koordināciju starp jaunatnes politikas īstenošanā iesaistītajām personām un jauniešu informētības palielināšanu;
- 4) starptautiskās sadarbības koordinācija, kas nodrošina Latvijas jaunatnes politikas rezultātu izplatīšanu, labās prakses apmaiņu un saskaņotību ar starptautiskās jaunatnes politikas nostādnēm.

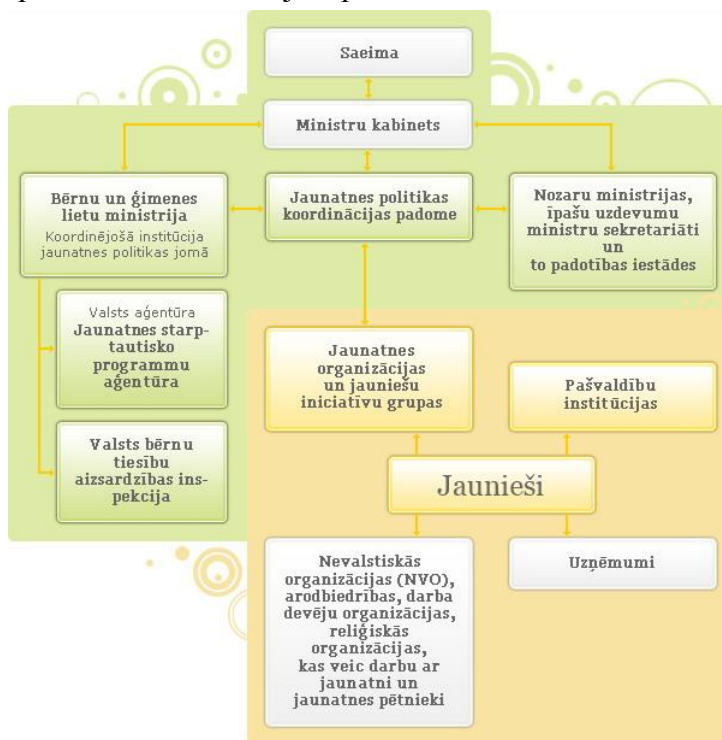
ES līmenī arī tiek akcentēta nepieciešamība uzlabot jaunatnes politikas koordināciju. ES 2007.gada 25.maija Padomē sanākušo Padomes un dalībvalstu valdību pārstāvju secinājumos par Eiropas sadarbības nākotnes izredzēm jaunatnes jomā ir teikts, ka „Eiropas sadarbība jaunatnes jomā ir līdzatbildīga jautājuma par jauniešu dzīves apstākļu kvalitāti Eiropā risināšanā, izmantojot īpašus jaunatnes politikas instrumentus, kā arī uzlabojot jaunatnes dimensijas iestrādi svarīgāko politikas jomu daudznozaru koordinācijā ar saistītām politikas jomām un uzlabojot minēto koordināciju, lai veicinātu jaunatnes politikas mērķu sasniegšanu”¹⁵.

1.1. Sadarbība un darbības saskaņotība jaunatnes politikā valsts mērogā un izpratne par jaunatni

Jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistītās personas. IZM ir vadošā valsts pārvaldes iestāde jaunatnes jomā. JSPA, kuras mērķis ir veicināt jauniešu aktivitāti un mobilitāti, līdzdalību jaunatnes brīvprātīgā darba, neformālās izglītības un jaunatnes informācijas programmās un projektos, kā arī veicināt jauniešu neformālo izglītību saistībā ar mūžizglītību. JSPA koordinē ES neformālās izglītības programmas „Jaunatne darbībā” īstenošanu Latvijā. Jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā ir iesaistītas valsts pārvaldes un pašvaldību iestādes, jaunatnes organizācijas, jauniešu iniciatīvu grupas, kā arī biedrības un nodibinājumi, arodbiedrības, darba devēju organizācijas, reliģiskās organizācijas, jaunatnes pētnieki, kā arī juridiskas un fiziskas personas, kas veic darbu ar jaunatni.

¹⁵ Padomē sanākušo Padomes un dalībvalstu valdību pārstāvju secinājumi (2007. gada 25.maijs) par Eiropas sadarbības nākotnes izredzēm jaunatnes politikas jomā (2007/C 314/07)).

Sadarbība valsts mērogā. Lai nodrošinātu jaunatnes politikas koordināciju, no 2004.gadā tika izveidota Jaunatnes politikas koordinācijas padome ar Ministru prezidenta 2005.gada 24.marta rīkojumu Nr.188 „Par Jaunatnes politikas koordinācijas padomes personālsastāvu” saskaņā ar 2004.gada 30.novembra MK noteikumiem Nr.1001 „Jaunatnes politikas koordinācijas padomes nolikums”. Jaunatnes politikas koordinācijas padomes

3.att. Institūcijas, kas ir iesaistītas jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā valsts līmenī

2007.gada 28.februāra bērnu un ģimenes ministra rīkojumu Nr.1.-9.1/9 tika izveidota Jaunatnes organizāciju konsultatīvā komisija, kuras sastāvā ietilpst 12 jaunatnes organizāciju delegēti pārstāvji. Kopš 2005.gada notika 11 komisijas sēdes. Viens no jaunatnes politikas koordinācijas mehānismiem valsts mērogā ir Latvijas jaunatnes kongress (forums), kas pārsvarā nodrošina jauniešu līdzdalību jaunatnes politikas veidošanā un tajā vienkopus tiekas liels skaits jauniešu no visas Latvijas, tajā skaitā arī tādi, kuri nav aktīvi iesaistīti jaunatnes organizācijās. Šādi Latvijas jaunatnes kongresi (forumi) notikuši piecas reizes kopš 1999.gada.

Vienlaikus gan IZM, gan citas valsts pārvaldes iestādes organizē darba grupas vai veido konsultatīvas padomes, kurās tiek skatīti jautājumi saistībā ar jaunatnes mērķa grupu un atbilstoši MK kārtības rullim tiek saskaņoti normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu projekti, tajā skaitā attiecībā uz būtiskiem jaunatnes politikas aspektiem. Papildus jāpiemin, ka, izstrādājot normatīvos aktus, to anotācijā ir jāvērtē normatīvā akta ietekme uz jaunatni.

Saskaņā ar 2007.gada Analītisko pētījumu laboratorijas veikto pētījumu „Jauniešu sociālās un politikas darbības izpēte Latvijā” šobrīd ir pārāk vāji attīstīta savstarpējā dažādu ministriju, pirmkārt, informatīvā komunikācija un, otrkārt, arī reālā sadarbība. Savstarpējo sadarbību būtiski veicinātu vienotas informatīvās sistēmas izveide, kuras ietvaros dažādie subjekti varētu apmainīties ar informāciju, pieredzi, uzzināt, ko dara citas institūcijas un organizācijas. Tomēr nav vienotas visus subjektus apvienojošas informatīvās telpas.¹⁶ „Šeit atklājas jau vairākkārt minētā problēma, ka pašlaik jaunatnes politikas nozarē notiek

mērķis bija veicināt jaunatnes politikas attīstību un īstenošanu valstī un jaunatnes iesaistīšanu lēmumu pieņemšanas procesā. Kopš Jaunatnes politikas koordinācijas padomes izveidošanas līdz 2008.gada beigām ir notikušas 6 sēdes. Saistībā ar „Jaunatnes likuma” stāšanos spēkā 2009.gada 1.janvārī Jaunatnes politikas koordinācijas padomi aizstās Jaunatnes konsultatīvā padome, kuras nolikumu apstiprināja MK 2008.gada 2.decembra sēdē.

Lai nodrošinātu viedokļu apmaiņu ar jaunatnes organizācijām, 2005.gada 6.jūlijā ar bērnu un ģimenes lietu ministra rīkojumu Nr.1-9.1/20 tika izveidota Nacionālā jaunatnes lietu konsultatīvā komisija, kura 2007.gadā tika reorganizēta. Ar

¹⁶ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 39.lp.

informēšana, bet nenotiek komunikācija. Gan jaunieši paši, gan arī dažāda līmeņa jaunatnes politikas subjekti uzskata, ka informācijas ir pietiekami, bet tā nenonāk līdz mērķim, jo tiek pasniegta formāli, turpretī daudz efektīvāks būtu informācijas nodošanas modelis, kas paredzētu tiešu un netiešu komunikāciju dažādo subjektu vidū”¹⁷

Analizējot dažādo subjektu sadarbību, novērojams, ka tā ir vairāk vērsta uz konkrētiem projektiem, nevis uz stratēģisku sadarbību. Katrs no jaunatnes politikas subjektiem veido savu rīcības stratēģiju, darbojas savā specifiskā jomā un virzienā, bet nav vērojamas ilgtspējīgas sadarbības iezīmes, sadarbības gadījumi visbiežāk ir īslaicīgi, tie radušies kā reakcija uz kādām konkrētām vajadzībām vai problēmām un pēc to atrisināšanas sadarbība beidzas. Vertikālo sadarbību dažādu institūciju vidū ir apgrūtināši analizēt, jo nav skaidra mehānisma šim sadarbības modelim. Piemēram, nav skaidrs vai un kādai ir jābūt sadarbībai starp ministrijām un pašvaldībām, starp ministrijām un jaunatnes organizācijām... Analizējot horizontālo sadarbību, iespējams izdalīt vairākas problēmas. Novērojams, ka sadarbība dažādu valsts institūciju starpā ne vienmēr ir veiksmīga, piemēram, kā īpaši problemātisku jāmin izglītības iestāžu un sociālo dienestu, jaunatnes lietu koordinatoru un atsevišķos gadījumos arī pašvaldību sadarbību¹⁸.

Kā problēma jāmin sadarbība starp dažādām jauniešu organizācijām. Jau iepriekš tika norādīts, ka Latvijā ir maz attīstīta jauniešu organizāciju savstarpējā sadarbība, kas liedz īstenot lielus, stratēģiskus mērķus, kā arī izstrādāt kopējus projektus. To galvenokārt ietekmē konkrēto indivīdu nespēja vienoties kopējam darbam, kā arī citu organizāciju kā konkurentu uztvere.¹⁹

Saskaņā ar 2008.gada SKDS veiktajā monitoringā „Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijas” iegūtajiem datiem 29,6% jauniešu atzīst, ka viņi nezina, kas ir jaunatnes politika. Vienlaikus saskaņā ar 2007.gada Analītisko pētījumu laboratorijas veikto pētījumu „Jauniešu sociālās un politikas darbības izpēte Latvijā” intervētie eksperti norāda, ka jaunatnes politikas īstenošana attiecas ne tikai uz BM, bet arī uz citām ministrijām, bet tās bieži vien nav informētas un neizprot savu lomu jaunatnes jautājumu risināšanā²⁰. **Daži jaunatnes darbinieki uzskata**, ka nav īpaši labi informēti par Latvijas jaunatnes politiku” un „**jauniešu organizācijas** un NVO visbiežāk ir tikai vispārējā līmenī informētas par Latvijas jaunatnes politiku.” „Organizāciju pārstāvju zināšanas par jaunatnes politiku ir visai fragmentāras

Finansējums jaunatnes politikas koordinācijai. Līdz šim nav veikts pētījums, lai aprēķinātu finanses valsts budžeta ietvaros, kas var tikt attiecinātas uz jaunatni, jo nozaru ministrijās, kuras īsteno pasākumus atsevišķos jaunatnes politikas virzienu ietvaros vai īsteno pasākumus, kuri ietekmē jauniešus, netiek veikts finansējuma aprēķins sadalījumā pēc vecuma grupām.

Piemēram, AM pakļautībā atrodas Jaunsardzes centrs, kura aktivitāšu īstenošanai 2006.gadā piešķirtie līdzekļi bija 1,2 milj. LVL, no kuriem lielākā daļa līdzekļu izlietoti organizējot jauniešu nometnes un apmācības. Turpretim TM pakļautībā esošā Valsts Probācijas dienesta specifika neļauj veikt aprēķinus par līdzekļiem, kas izlietoti darbā ar jaunatni tāpēc, ka Valsts Probācijas dienesta klienti tiek iedalīti nepilngadīgajos un pilngadīgajos. VM ārstniecības pasākumiem 2007.gadā izlietoja 368,366 LVL, tajā skaitā bezmaksas veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanai bērniem un jauniešiem līdz 18 gadu vecumam un papildus 61,3 milj. LVL izlietoja valsts apmaksāto medikamentu nodrošināšanai, kurus saņem arī jaunieši. IZM izdevumi saistāmi ar jautājumiem, kas tieši

---

¹⁷Turpat, 39.lp.

¹⁸Turpat, 40.lp.

¹⁹Turpat, 40.lp.

²⁰Turpat, 40.lp.

ietekmē jaunatni. JSPA 2007.gadā administrēja 1 595 961 EUR un attiecīgi 1 671 357 EUR 2008.gadā, ko Eiropas Komisija piešķir Latvijai programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros.

Būtiski ir tas, ka papildus tika piešķirti līdzekļi atbalstam ģimenēm ar bērniem, tajā skaitā jauniešiem, tādējādi tika palielināts budžets Jaunatnes politikas valsts programmas 2005.-2009.gadam izpildei. BM Jaunatnes politikas valsts programmas bāzes finansējums 2007.gadam bija – **403 tūkst.**, bet 2008.gadam – **290 tūkst. LVL**. Ņemot vērā, ka jaunatnes politikas mērķis (62.lpp.) ir uzlabot jauniešu dzīves kvalitāti, veicinot viņu iniciatīvas, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, atbalstot darbu ar jaunatni un nodrošinot jauniešiem vieglāku pāreju no bērna uz pieaugušā statusu, tā īstenošanai jāpielāgo adekvāts jaunatnes politikas īstenošanas mehānisms, kas ietver tādus aspektus kā jaunatnes politikas institucionālās sistēmas attīstība, ieviest pasākumu sistēmu darbam ar jaunatni, nodrošināt speciālistu sagatavošanu darbam ar jaunatni, izveidot un attīstīt jauniešu centru tīklojumu un pakalpojumu klāstu, veicināt iesaistīšanos brīvprātīgajā darbā, fiziskās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē, veicināt jauniešu veselīgu dzīves veidu utt. Minētie uzdevumi prasa lielus ieguldījumus un, lai gan esošās problēmas ir identificētas vairākos politikas plānošanas dokumentos, ir kritiski nepietiekami politiskās plānošanas un finansiālie līdzekļi šo problēmu risināšanai un identificēto mērķu sasniegšanai gan valsts, gan pašvaldību mērogā.

Labākas zināšanas un izpratne par jaunatni – pētījumi un dati. Ar ES Padomes 2004.gada 15.novembra rezolūciju (13997/04) „Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu pārstāvju Rezolūcija par kopīgiem mērķiem labākas izpratnes un zināšanu par jaunatni jomā” tika izvirzīti Eiropas kopīgie mērķi jaunatnes zināšanu jomā. Tajā jaunatnes lietu ministri uzsvēra, ka laicīgai, efektīvai un ilgtspējīgai jaunatnes politikas veidošanai ir nepieciešams veicināt saskaņota, atbilstīga un kvalitatīva zināšanu lauka veidošanos jaunatnes jomā Eiropā, lai prognozētu jauniešu situāciju.

Lai varētu efektīvi un mērķtiecīgi plānot jaunatnes politiku, ir nepieciešama precīza statistika un dati, pētījumi par jauniešiem vecumā no 13 līdz 25 gadiem, tomēr ņemot vērā nozaru specifiku, kā arī sistemātiskas analīzes trūkumu dažādās nozarēs, ne vienmēr ir pieejama statistika jauniešu vecuma griezumā (no 13 līdz 25 gadiem). Tā, piemēram, jomās, kurās pastāvīgi tiek vākta statistika, pārsvarā ir pieejami dati par personu grupu vecumā no 15 līdz 25 gadiem. Atsevišķās jomās, piemēram, „jaunieši ar invaliditāti”, statistikas dati par jauniešu vecumgrupu no 13-25 gadiem nav pieejami vispār.

Vienlaikus nav pieejami dati par personu vecumā no 13 līdz 25 gadiem atkarību izraisošo vielu lietošanu, kā arī par šīs vecumgrupas personu iesaistīšanos interešu izglītībā un sportā. Nav datu arī par jauniešiem no 18 līdz 25 gadu vecumam, kuri atrodas ieslodzījuma vietās, kā arī par šo personu likumpārkāpumu skaitu un veidu. Ņemot vērā minēto, lai turpmāk nodrošinātu efektīvu jaunatnes politikas plānošanu, ir nepieciešams izvērtēt kādus datus par jauniešiem ir nepieciešams vākt, kā arī vienoties ar valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijām un iestādēm par iespēju nodrošināt šādu datu vākšanu.

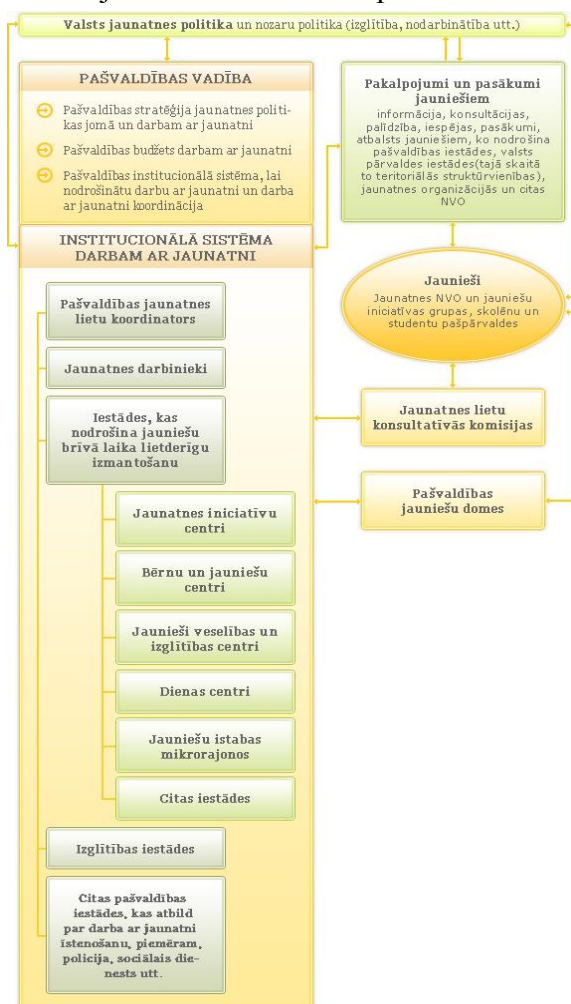
Lai nodrošinātu labākas zināšanas par jaunatni, BM 2006.gadā uzsāka apkopot pētījumus dažādu jomu ietvaros par jauniešiem, šobrīd ir apkopots 31 Latvijā veikts pētījums laika posmā no 2006. līdz 2007.gadam tādās jomās kā sociālā un politiskā līdzdalība, pilsoniskā sabiedrība un integrācija, veselība, izglītība, nodarbinātība, cilvēktiesības un sociālā atstumtība un sociālā uzvedība. Tajā pašā laikā ar valsts budžeta atbalstu veiktie pētījumi ir pieejami Valsts kancelejas Pētījumu un publikāciju datu bāzē (<http://petijumi.mk.gov.lv/ui/>), tajā skaitā par jaunatnes politikas jautājumiem. Tomēr Latvijā līdz šim nav nostiprinājusies jaunatnes politikas pētniecība, pretēji citām ES valstīm. Latvijā ir atsevišķi jaunatnes pētnieki, kas veic pētījumus par jauniešiem. Turklāt Latvijā nav jaunatnes politikas pētnieku tīkls vai institūcija, kas veicinātu jaunatnes pētniecības attīstību, kur dalībniekiem tiktu organizēti semināri un konferences par jaunatnes politikas aktualitātēm, kā arī iespēju piedalīties starptautiskajās jaunatnes politikas pētniecības iniciatīvās. BM ir 2008.gadā identificējusi 26 pētniekus, kas ir veikuši pētījumus par

jauniešiem vai piedalījušies kāda pētījuma veikšanā, kurā pētīta jaunatnes mērķa grupa.

Lai veicinātu jaunatnes pētniecības Latvijā uzlabošanu, 2006.gadā BM izstrādāja 22 aktuālus pētniecisko darbu tematus, lai popularizētu pētniecību par jaunatni, un aicināja 11 Latvijas augstskolas iekļaut minētās tēmas studentu bakalaura un maģistra darbu tematu sarakstā. 2008.gadā šie pētniecisko darbu temati tika precizēti un nosūtīti augstskolām atkārtoti.

Būtiskākās problēmas:

- Nepietiekama informācijas apmaiņa starp jaunatnes politikas īstenošanā iesaistītajām personām valsts mērogā.
- Nav nodrošināta jaunatnes politikas īstenošanas process, kura pamatā ir cieša politikas veidotāju un ieinteresēto pušu sadarbība, partnerība, tostarp jauniešu un jaunatnes organizāciju, jaunatnes pētnieku un jaunatnes darbinieku sadarbība.

4.att. Institūcijas, kas ir iesaistītas jaunatnes politikas īstenošanā pašvaldības līmenī

- Finansējums kopumā jaunatnes politikas īstenošanas nodrošināšanai ir nepietiekams.
- Latvijā nav pētnieku tīkls vai institūcija, kas veicinātu pētniecību par jaunatni visās valsts politikas jomās, kā arī jaunatnes pētnieku sadarbību.
- Daudzi būtiski aspekti jaunatnes politikā līdz šim nav bijuši politikas dienas kārtībā un pētīti, piemēram, par jauniešu radikalizācijas un migrācijas jautājumiem.

1.2. Darba ar jaunatni īstenošana pašvaldībās

Pašvaldību loma jaunatnes politikas īstenošanā. Jaunatnes politiku ir nepieciešams īstenot pašvaldību līmenī, jo tajā pieņemtajiem lēmumiem ir īpaši liela ietekme uz jauniešu ikdienas dzīvi. Vietējā līmenī jaunatnes politiku īsteno galvenokārt pašvaldības administrācija un tās iestādes, valsts pārvaldes institūciju teritoriālās struktūrvienības, jaunatnes organizācijas, jauniešu iniciatīvu grupas, kā arī citas biedrības un nodibinājumi, kas veic darbu ar jaunatni.

Pašvaldības, pildot savas autonomās funkcijas, piedalās jaunatnes politikas īstenošanā (piemēram, izglītības, kultūras, nodarbinātības un veselības jomās), tās var izstrādāt vietēja līmeņa politikas plānošanas dokumentus jaunatnes jomā, nodrošinot iespēju jauniešiem līdzdarboties. Pašvaldības var izveidot institucionālo sistēmu, lai nodrošinātu darbu ar jaunatni, nosakot atbildīgo institūciju vai nosakot atbildīgos darbiniekus darba ar jaunatni

5.att. Ar BM atbalstu izveidoto sporta (arī skeitparku) laukumu pārklājums uz 2008.gadu

(sociālajiem darbiniekiem, policijas darbiniekiem, karjeras konsultantiem, izglītības un kultūras darbiniekiem u.c.). Būtiski, lai pašvaldība plānotu darba ar jaunatni īstenošanu ilgtermiņā – 2006.gadā BM bija informēta par 7 pašvaldībām, kurās ir izstrādāta darba ar jaunatni īstenošanas stratēģija. 2008.gadā šādu stratēģiju izstrādāja arī Rīgas pilsētas pašvaldība (Rīgas pilsētas attīstības programma darbā ar jauniešiem 2008. – 2012.gadam). Šajā attīstības programmā identificēti būtiskākie jaunatnes politikas jautājumi: jauniešu līdzdalība, informācija, brīvais laiks, starptautiskā sadarbība, kā arī darba ar jaunatni sistēmas pilnveide.

BM ir izstrādājusi *Vispārējos rādītājus darba ar jaunatni vērtēšanai pašvaldībās* ar mērķi veicināt tādas pašvaldības darba ar jaunatni īstenošanu, kas ir saskaņā ar valsts jaunatnes politikas mērķi, apakšmērķiem un uzdevumiem, kā arī balstīta uz labās prakses piemēriem Latvijas pašvaldībās, Eiropas Savienības un Eiropas Padomes dalībvalstīs. Šiem rādītājiem ir rekomendējošs statuss un tos pašvaldība var izmantot, lai:

- izvērtētu esošo situāciju darbā ar jaunatni;
- pārliecinātos par īstenotā darba ar jaunatni atbilstību jaunatnes valsts politikas mērķim, apakšmērķiem un uzdevumiem, kā arī Eiropas Savienības un Eiropas Padomes labo praksi;
- identificētu jomas darba ar jaunatni īstenošanā, kurās nepieciešams veikt uzlabojumus;
- pilnveidotu mērķtiecīga darba ar jaunatni īstenošanu, izstrādājot pašvaldības rīcībpolitiku (stratēģiju, plānu) darbam ar jaunatni.

Valsts atbalsts pašvaldības darbam ar jaunatni. EP eksperti 2007.gadā, izvērtējot jaunatnes politiku Latvijā, īpaši akcentē nepieciešamību veicināt atbalstu pašvaldībām

6.att. Izveidotie jauniešu centri Latvijā līdz 2008.gada 31.decembrim

izvērtēt iespēju ar valsts atbalstu nodrošināt pašvaldību jaunatnes politikas minimumu, piemēram, valsts atbalsta pašvaldību jaunatnes politikas stratēģiju izstrādi un īstenošanu.

Tā kā jaunatnes politika ir starpnozaru politika, to ietekmē dažādi darbības virzieni, līdz ar to atbalstu darbam ar jaunatni pašvaldībās sniedz pastarpināti dažādas valsts pārvaldes institūcijas atbilstoši savai kompetencei. Saskaņā ar Jaunatnes likuma 3. panta pirmo daļu BM nodrošināja vienotas valsts politikas izstrādi jaunatnes jomā un tās koordinētu īstenošanu. Līdz ar to BM ir izstrādājusi rekomendācijas pašvaldībām darbam ar jaunatni, sniedza metodisko atbalstu pašvaldībām, atbalstīja pašvaldību jaunatnes politikas stratēģiju izstrādi. BM 2008. gadā sniedza atbalstu pašvaldību iniciatīvām jaunatnes politikas īstenošanā, veidojot jauniešu centrus pašvaldībās, tos nodrošinot ar materiāli tehnisko bāzi.

Latvijā darbojas jau 39 **jauniešu centri**, kas laikā no 2004. līdz 2008.gadam ir izveidoti ar BM finansiālu atbalstu. Informācija par centru darbību un centru kontaktinformācija ir pieejama jaunatnes portālā www.jaunatneslietas.lv sadaļas Reģionu jaunatnes politika apakšsadaļā Jaunatnes iniciatīvu centri²³. Tiek veikta vides pielāgošana jauniešu fizisko aktivitāšu un aktīvās atpūtas nodrošināšanai sporta laukumos, nodrošinot atbalstu pašvaldību projektu īstenošanai. Saskaņā ar Jaunatnes politikas valsts programmu 2005.-2009.gadam 2007.gadā tika atbalstīti 17 projekti un 2008.gadā 12 projekti konkursā Vides pielāgošana jauniešu fizisko aktivitāšu un aktīvās atpūtas nodrošināšana sporta laukumos, kopskaitā 2007.gadā ar BM atbalstu tika uzstādīti 138 basketbola grozi pašvaldībās saskaņā ar valsts programmas bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2007.gadam 2.1.sadaļu „Atbalsts pasākumiem bērniem brīvā laika pavadīšanai pašvaldībās.” Kā arī tiek veikta jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu darbības pilnveidošana, organizējot apmācības jaunatnes lietu speciālistiem un jauniešu centru vadītājiem, tiek izstrādāts mēnešraksts par aktualitātēm jaunatnes jomā. 2008.gadā pašvaldībās partnerībā ar jaunatnes organizācijām tika īstenoti 8 pašvaldību projekti darbam ar sociālā riska grupas jauniešiem.

Atbalsta nodrošināšana pašvaldībām darba ar jaunatni īstenošanai ir saskaņā ar ES rekomendācijām jaunatnes jomā un arī ar subsidiaritātes principu, kas paredz, ka publiskās varas pienākumus pēc iespējas īsteno tā vara, kas atrodas vistuvāk personai un spēj nodrošināt pasākumu efektīvu īstenošanu zemākā pārvaldes līmenī.

Pašvaldību jaunatnes lietu speciālisti un koordinatori. Pašvaldības jaunatnes lietu koordinatori ir būtiska loma jaunatnes politikas īstenošanā pašvaldībā. Vairākumā

jaunatnes politikas īstenošanai,²¹ norādot, ka sistemātiska atbalsta nenodrošināšanas gadījumā jaunatnes politika attīstīsies nevienmērīgi, tādējādi daudziem jauniešiem nebūs pieejamas dažādas iespējas, neveicinot jauniešu dzīves kvalitātes

uzlabošanos. EP eksperti rekomendācijās²² aicina

²¹ „Youth policy in Latvia. Conclusions of the Council of Europe international review”, 2007, 24

²² Turpat

²³ http://www.jaunatneslietas.lv/upload/jauniesu_iniciativu_centri-39.doc

pašvaldību nav atbildīgo par darbu ar jaunatni gan finansiālu resursu, gan cilvēkresursu trūkuma dēļ. Arī tajās pašvaldībās, kurās ir noteikts pašvaldības jaunatnes lietu speciālists, šīs funkcijas papildus saviem tiešajiem darba pienākumiem pilda bērnu un jauniešu interešu izglītības centru metodiķi, pašvaldības darbinieki audzināšanas, izglītības, bērnu tiesību aizsardzības, nometņu koordinēšanas jomā. Tas nozīmē, ka bieži pašvaldības jaunatnes lietu speciālista funkciju pilda darbā ar jaunatni iesaistītā persona kādā konkrētā jaunatnes politikas tematiskajā virzienā un šie speciālisti bieži nestrādā pilnu darba dienu (slodzi) koordinējošās funkcijas veikšanai. Tāpat arī nepastāv vienota pašvaldību prakse terminoloģiskajā lietojumā,

7.att. Jaunatnes lietu speciālistu (koordinatoru) paklājums Latvijā

ņemot vērā, ka jaunatnes lietu speciālisti pilda vienādas funkcijas, bet to amats dažādās pašvaldībās var tikt nosaukts atšķirīgi, piemēram, par metodiķi jaunatnes lietās, jaunatnes lietu koordinatoru, jauniešu lietu speciālistu, jaunatnes darba metodiķi, konsultantu darbam ar jaunatni vai citādi. EP eksperti norāda, ka jaunatnes politikas pilnveidei vitāli svarīgi ir nodrošināt jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu apmācības un kvalifikācijas pilnveidi, īpaši

akcentējot nepieciešamību nodrošināt darbu ar jaunatni profesionalizāciju²⁴. IZM turpina sadarboties ar 47 pašvaldību jaunatnes lietu koordinatoriem, kuri līdz 2009.gada 1.jūlijam bija uzsākuši sadarbību ar BM. Pēc 2008.gadā BM veiktās pašvaldību aptaujas šobrīd Latvijā ir 68 pašvaldību jaunatnes lietu koordinatori, kas atbilst vai daļēji atbilst BM izstrādātam pašvaldību jaunatnes lietu speciālistu rekomendētam uzdevumu aprakstam. Jaunatnes lietu speciālistu un koordinatoru kontaktinformācija ir pieejama jaunatnes portālā www.jaunatneslietas.lv sadaļas Reģionu jaunatnes politika apakšsadaļā Pašvaldību jaunatnes lietu koordinatori²⁵.

BM 2008.gadā izstrādāja jaunatnes lietu speciālista profesijas standarta projektu, kas tika saskaņots 2008.gada 21.maijā Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadomes sēdē (2008.gada 21.maija prot.Nr.4, 6.1.apakšpunkts). Profesiju standarta projektā ir noteikti jaunatnes lietu speciālista amata pienākumi, kā arī prasības jaunatnes lietu speciālista profesionālai sagatavošanai.

Jaunatnes lietu speciālists veic darbu ar jaunatni, sadarbojoties ar jaunatnes politikas īstenošanā iesaistītajām personām, izstrādā priekšlikumus jaunatnes politikas pilnveidei, īsteno un koordinē informatīvus un izglītojošus pasākumus, projektus un programmas jaunatnes jomā, sekmē jauniešu pilsonisko audzināšanu, veicina jauniešu brīvprātīgo darbu un līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, konsultē jauniešus jaunatnes jomā, tajā skaitā par pasākumu, projektu un programmu izstrādi un īstenošanu, kā arī veicina jauniešu personības attīstību.

Jaunatnes lietu speciālistu apmācības kārtība ir noteikta MK noteikumos „Jaunatnes lietu speciālistu apmācības kārtība” (izstrādāts saskaņā ar Jaunatnes likuma 5.panta ceturtās daļas prasībām un izsludināts 2008.gada 21.augusta Valsts sekretāru sanāksmē.) MK noteikumi paredz, ka, lai iegūtu profesionālo pienākumu veikšanai nepieciešamas zināšanas

²⁴ „Youth policy in Latvia. Conclusions of the Council of Europe international review”, 2007, 72

²⁵ http://www.jaunatneslietas.lv/upload/koordinatoru_saraksts_68.doc

un prasmes, jaunatnes lietu speciālists divu gadu laikā no dienas, kad viņš ir pieņemts darbā, apgūst jaunatnes lietu speciālista apmācības programmu ne mazāk kā 80 akadēmisko stundu apjomā.

Tā kā Jaunatnes likums stājas spēkā ar 2009.gada 1.janvāri, šobrīd nav apkopota statistika par jaunatnes lietu speciālistiem, kuriem tiks nodrošinātas apmācības saskaņā ar MK noteikumiem „Jaunatnes lietu speciālistu apmācības kārtība”.

Pašvaldības jaunatnes lietu konsultatīvās komisijas. Dažkārt jaunatnes jomā nepastāv sadarbība starp pašvaldības vadību un pašvaldības iestādēm, kas iesaistās darba ar jaunatni īstenošanā, kā arī ar jauniešiem, jauniešu iniciatīvu grupām un jaunatnes organizācijām, tādēļ ir ļoti būtiski pašvaldībā izveidot jaunatnes lietu konsultatīvo komisiju.

Pašvaldību jaunatnes lietu konsultatīvās komisijas ir pašvaldību veidotas padomdevēj institūcijas, kuru mērķis ir veicināt saskaņotas pašvaldības jaunatnes politikas izstrādi un īstenošanu. Ja pašvaldība izveido jaunatnes lietu konsultatīvo komisiju, kura veicina vietējās jaunatnes politikas saskaņotu izstrādi un īstenošanu, kā arī jauniešu līdzdalību, tās sastāvā visbiežāk iekļauj pašvaldības speciālistus, kuri veic darbu ar jaunatni, un jaunatnes organizāciju, iniciatīvu grupu un valsts pārvaldes iestāžu teritoriālo struktūrvienību pārstāvjus. 12 no aptaujātajām pašvaldībām norādīja, ka tāda vai citāda veida jauniešu komisijas, kas piedalītos lēmumu pieņemšanā pašvaldībā, nav.²⁶

Būtiskākās problēmas:

- Vairākās pašvaldībās nav noteikta atbildīgā persona vai institūcija, kas koordinē darbu ar jaunatni. Ņemot vērā faktu, ka tajās pašvaldībās, kurās ir noteikti pašvaldību jaunatnes lietu speciālisti, viņu kvalifikācija, izpratne par jaunatnes politikas un darba ar jaunatni prioritātēm ir atšķirīga. Daļēji tas ir skaidrojams ar to, ka minētās personas strādā dažādās pašvaldības iestādēs vai to struktūrvienībās.
- Nav nodrošināts pietiekams skaits pašvaldību jaunatnes lietu speciālistu un nav izveidots vienmērīgs šo speciālistu pārklājumu Latvijā. Jaunatnes lietu speciālisti pašvaldībās vairums gadījumu nestrādā pilnu darba dienu (slodzi).
- Nav noteikts valsts atbalsta mehānisms pašvaldību darba ar jaunatni īstenošanai atbilstoši noteiktiem kritērijiem, piemēram, vispārējiem rādītājiem jaunatnes politikas vērtēšanai pašvaldībās. Nav nodrošināts pietiekams atbalsts pašvaldībām darba ar jaunatni īstenošanai vietējā līmenī, veicinot jaunatnes politikas institucionālās sistēmas pilnveidi pašvaldībās.
- Valsts un pašvaldību finansējums darba ar jaunatni īstenošanai ir nepietiekams.
- Dažkārt jaunatnes jomā nepastāv sadarbība starp pašvaldības iestādēm, kas iesaistās darba ar jaunatni īstenošanā.
- Netiek pietiekami veicināta pašvaldību jaunatnes lietu konsultatīvo komisiju veidošanās, metodisko vadība un darbības pilnveide, lai pastiprinātu jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbību un darbības saskaņotību.
- Nav nodrošinātas pietiekamas apmācības pašvaldību jaunatnes lietu speciālistiem un darbā ar jaunatni iesaistītajām personām.
- Nav veikts pietiekams tiesību aktu izvērtējums par specifisku pienākumu vai pakalpojumu minimuma noteikšanu pašvaldībām darbā ar jaunatni.
- Nav nodrošināts atbalsts pašvaldībām jaunatnes politikas stratēģiju izstrādē, netiek organizēti semināri un praktiskās nodarbības, sniedzot konsultācijas un palīdzību situācijas izvērtēšanā.

---

²⁶ Nacionālais ziņojums par jaunatnes politiku Latvijā, 2007.gads, 21.lpp.

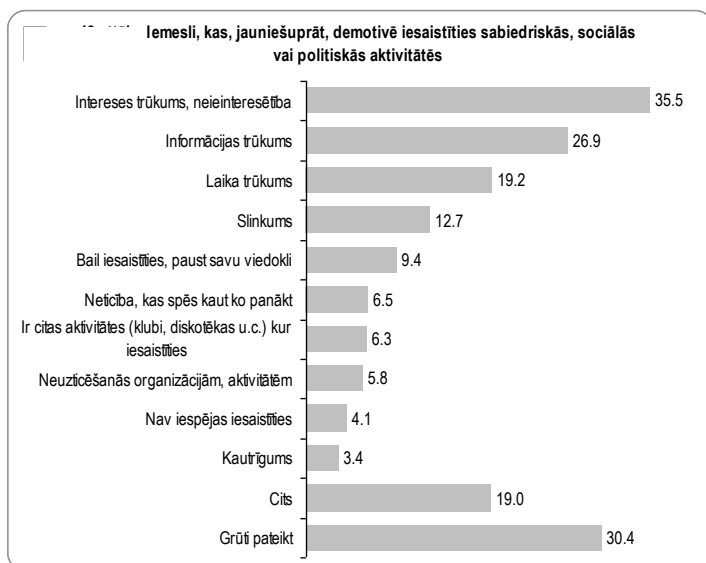
1.3. Jauniešu informētība un informācijas sistēma

Kas ir jaunatnes informācijas sistēma? Jaunatnes informācijas sistēma ir strukturēts un vienots informācijas tīklojums, kas pārklāj visu Latviju, lai nodrošinātu jauniešiem iespēju iegūt viņiem aktuālu un attiecīgi pielāgotu informāciju. Jaunatnes informācijas sistēmas mērķis ir nodrošināt jauniešiem iespēju iegūt savlaicīgi viņiem aktuālu informāciju, veidojot jaunatnes informācijas sistēmu kā informācijas tīklojumu, kas pārklāj visu Latviju un ir

INFORMĀCIJAS PIEEJAMĪBA PAR IESPĒJĀM PIEDALĪTIES (%)	RĪGA	ĀRPUS RĪGAS
Savas skolas/ augstskolas aktivitātēs	79.3	92.8
Jauniešu pulciņu, klubiņu, interešu grupu aktivitātēs	67.1	85.1
Jaunatnes organizāciju darbībā	63.4	71.4
Savas pašvaldības darbībā	28.0	45.3
Nevalstisko un sabiedrisko organizāciju darbībā	53.7	39.9
Reliģisko organizāciju darbībā	23.2	27.1
Politisko organizāciju darbībā	29.3	19.7

2.tab. Jauniešu informētība par līdzdalības iespējām (jauniešu viedoklis)

internetresursus, dažādu speciālistu (sociālie darbinieki, jaunatnes lietu speciālisti, psihologi u.c.), izglītības iestāžu, jaunatnes organizāciju, jauniešu centru un citu jaunatnes iniciatīvu

8.att. Šķēršļi dalībai sabiedriskās, sociālās vai politiskās aktivitātēs (jauniešu viedoklis)

savas pašvaldības aktivitātēs un darbībā. Savukārt Rīgā dzīvojošie ir labāk informēti par iespējām piedalīties nevalstisko, kā arī politisko organizāciju darbībā.²⁷

Informācijas pieejamības ziņā novērojama skaidra korelācija starp interneta lietošanas biežumu un dzīvesvietu: jo lielākā pilsētā respondents dzīvo, jo biežāk viņš izmanto internetu.²⁸ Lai sekmētu kopējo jaunatnes informētības līmeni, būtiski ir nodrošināt jauniešu piekļuvi informācijas pakalpojumiem, kvalitatīvai informācijai un sekmēt jauniešu līdzdalību vienaudžu informēšanā.

sasaistīta arī ar līdzīgām informācijas sistēmām ES. Latvijā nav izveidota saskaņota, strukturēta un vienota jaunatnes informācijas sistēma, kas nodrošinātu attiecīgi pielāgotas informācijas nonākšanu līdz visiem jauniešiem. Lai panāktu saskaņotu dažādu informācijas avotu darbību jaunatnes jomā, jāizmanto visas valstī esošās iespējas – valsts un pašvaldību informācijas punktus un internetu, dažādu speciālistu (sociālie darbinieki, jaunatnes lietu speciālisti, psihologi u.c.), izglītības iestāžu, jaunatnes organizāciju, jauniešu centru un citu jaunatnes iniciatīvu grupu iespējas. Iesaistot dažāda līmeņa resursus, tiek nodrošināta jauniešiem iespēja atrast informāciju par izglītības iespējām, veselības aprūpi, ar integrāciju darba tirgū saistītiem jautājumiem, par iespējām lietderīgi izmantot brīvo laiku, par līdzdalības iespējām pilsoniskas sabiedrības veidošanā, brīvprātīgo darbu, kā arī par sporta aktivitātēm, sociālo palīdzību un citiem aktuāliem jautājumiem.

Atšķirības informācijas pieejamībā. Aplūkojot informācijas pieejamības situāciju reģionālā griezumā, var novērot, ka ārpus Rīgas dzīvojošie jaunieši ir vairāk informēti par iespējām iesaistīties savas mācību iestādes, jauniešu pulciņu, kā arī

²⁷ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 69.lp

²⁸ Mazo un vidējo uzņēmumu un iedzīvotāju grupu problēmas, saņemot un izmantojot publiskās pārvaldes un e-komercpakalpojumus. Iedzīvotāju aptaujas analīze Rīgā, 2006, 21. un 22.lp

Jaunieši uzskata informācijas trūkumu kā būtisku faktoru, kas traucē iesaistīties sabiedriskās, sociālās vai politikās aktivitātēs.²⁹

Informācijas pieejamība sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem.

Saskaņā ar Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta izstrādātajiem MK noteikumiem Nr. 171 „Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā” ir noteikts, ka tiešās pārvaldes iestādēm un atvasinātām publiskām personām, izņemot pašvaldību iestādes, ievietojot informāciju internetā, lai nodrošinātu tās pieejamību, jāņem vērā noteikti kritēriji. Viens no tiem paredz, ka mājas lapā jābūt sadaļai „Viegli lasīt”. Sadaļā "Viegli lasīt" viegli uztveramā valodā tiek iekļauta īsa aprakstoša informācija par iestādi un citu informāciju, ko iestāde uzskata par nepieciešamu. Savukārt saskaņā ar starptautisko Ministru deklarāciju³⁰, kas tika parakstīta 2006. gada 11.jūnijā Rīgā, tikai 3% no apsekotajām mājas lapām atbilst minimālajiem tīmekļa pieejamības standartiem un vadlīnijām, tādējādi kavējot piekļuvi tīmekļa saturam un pakalpojumiem cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, kuru īpatsvars sasniedz vismaz 15% no visiem ES iedzīvotājiem. Pētījumā „Kas ir potenciālie vieglās valodas lietotāji Latvijā?” tiek norādīts, ja jauniešiem ar īpašām vajadzībām informācija būtu pasniegta vairāk simbolos, piktogrammās, piemēram, pilsētā, tad viņi būtu daudz patstāvīgāki un vairāk redzami sabiedrībā, labāk spētu orientēties paši. Tomēr noteiktu iemeslu dēļ daudziem cilvēkiem ir liegta iespēja lasīt ziņas informatīvos portālos, lietot interneta banku, nav sava e-pasta, jo nav pieejamu apmācību iespēju, nav atbilstoši IT palīgīdzekļi vai arī interneta vide nav veidota atbilstoši noteiktām īpašām vajadzībām.

Būtiskākie informācijas avoti jaunatnes politikā. Jauniešiem ir pieejami dažādi informācijas avoti, bet bieži vien jaunieši neizmanto šos avotus informācijas ieguvei, jo, atsaucoties uz pētījuma “Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” rezultātiem, tad visbiežāk jaunieši informāciju gūst no draugiem (72%). Salīdzinoši bieži izmantotais informācijas avots ir arī internets (28%), retāk informācija tiek gūta no afišām (19%) un masu medijiem (18%).³¹ 2008.gada veiktā monitoringa dati liecina par to, ka 20% no respondentiem iegūst informāciju no skolas un 7,2% no vecākiem³².

BM 2007.gadā izveidoja jaunatnes politikas portālu www.jaunatneslietas.lv, kur ir apkopota informācija par aktualitātēm jaunatnes politikā, jaunatnes politikas virzieniem, projektiem, izveidots jaunatnes organizāciju un pašvaldību jaunatnes lietu speciālistu saraksts, nodrošināta iespēja izteikt savu viedokli vai priekšlikumus jaunatnes politikas veidotājiem. Minēto portālu kā informācijas ieguves avotu norādīja 9,9% aptaujāto jauniešu³³. Dienā portālu apmeklēja vidēji 850-950 interesentu. Jaunieši un citi interesanti var uzzināt arī aktuālu informāciju par jaunatnes politiku tādos portālos kā www.jaunatne.gov.lv, kas ir JSPA mājas lapa, Latvijas Jaunatnes padomes mājas lapā www.ljp.lv, Latvijas Studentu apvienības mājas lapa www.lsa.lv, kā arī pašvaldību īpaši veidotos portālos vai to mājas lapās (www.jauns.lv, www.e-skola.lv, www.cesis.lv sadaļa jauniešiem u.c.). Dati liecina, ka 78.8 % jauniešu vecumā no 14-18 gadiem izmanto internetu informācijas meklēšanai.³⁴

Analizējot starptautisko labo praksi jauniešu informēšanas nodrošināšanā, jāuzsver jauniešu informācijas punktu izveides nepieciešamība. Tā kā Latvijā nav pieejama statistika par šādiem centriem, esošie jauniešu centri (jaunatnes iniciatīvu centri) vai citi, piemēram, interešu izglītības, karjeras orientācijas vai brīvā laika centri ir jāattīsta, paredzot tiem jauniešu informēšanas funkcijas atbilstoši EP labajai praksei³⁵.

²⁹ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 116.lp

³⁰ Ministru deklarācija ir pieejama šeit: http://www.eps.gov.lv/files/ES/deklaracija_red.doc

³¹ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 69.lp

³² Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijās, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2008.gada aprīlis-augusts, - SKDS, 14.lpp.

³³ Turpat, 14.lpp.

³⁴ Drošāks internets bērnu un jauniešu vidū. Rīga: 2008. 30.lp.

³⁵ EP labā prakse jaunatnes informācijas jomā tiek apkopota Eiropas Jaunatnes Politikas Zināšanu Centra ikgadējos ziņojumos par jaunatnes informāciju (<http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/ekcyp/index>).

Būtiskākās problēmas:

- Informācijas trūkumus kā būtisku faktoru traucē jauniešiem līdzdarboties lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē. Tāpat nav nodrošināta informācijas pieejamība, veidojot, piemēram, informatīvās kampaņas par dažādiem būtiskiem jaunatnes politikas aspektiem, piemēram, brīvprātīgo darbu, brīvā laika lietderīgas izmantošanas iespējām.
- Nav pilnveidota jaunatnes informācijas sistēma, nodrošinot savlaicīgi jauniešiem iespēju iegūt viņiem aktuālu, viegli uztveramu informāciju, tajā skaitā pielāgotu viņu specifiskajai uztverei. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš informācijas pieejamībai sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem.
- Nav izveidoti jaunatnes informācijas punkti atbilstoši EP rekomendācijām jaunatnes informācijas jomā.
- Nav attīstīti jaunatnes informācijas un konsultāciju pakalpojumi, kā arī netiek izmantoti tādi informācijas kanāli, ko jaunieši visbiežāk izmanto. Lai to nodrošinātu, nepieciešams veicināt dažādu informācijas avotu un personu, kas nodrošina jauniešus ar nepieciešamo informāciju, sadarbību. Arīdzan jāpalielina aktuālās informācijas pieejamība visās izglītības iestādēs par dažādām jauniešu iespējām un tiesībām, piemēram, kā un kur izmantot lietderīgi brīvo laiku, utt.

1.4. Starptautiskā sadarbība jaunatnes politikas koordinācijā

Starptautiskā sadarbība jaunatnes jomā ir viens no būtiskākajiem mehānismiem, kā veicināt valsts jaunatnes politikas kvalitatīvu izstrādi un īstenošanu saistībā ar kopējo ES dalībvalstu jaunatnes politikas attīstības virzieniem. Viens no būtiskākajiem ieguvumiem, īstenojot starptautisko sadarbību jaunatnes jomā, ir labās prakses piemēru apmaiņa, kuru analīzes un ieviešanas rezultātā ar minimāliem resursiem ir iespējams sasniegt lielāku ieguvumu. Šajā sadaļā netiks apskatītas dažādas jauniešu mobilitātes programmas, skat. sadaļu „Izglītošanās aspekti un mobilitātes programmas”.

Starptautisko sadarbību jaunatnes jomā Latvijā koordinē IZM. IZM koordinē gan institucionālo sadarbību jaunatnes jomā starptautiskajās institūcijās, piemēram, ES un EP, gan divpusējo un daudzpusējo sadarbību. Starptautisko sadarbību atsevišķos jaunatnes politikas virzienus ietvaros īsteno visas jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistītās personas. Būtiskākie starptautiskās sadarbības mērķi jaunatnes jomā ir šādi:

- jaunatnes politikas koordinācijas uzlabošana un atbildīgo personu darbības efektivitātes palielināšana jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā, ES dalībvalstu labās prakses pārņemšanu un citas nozīmīgas informācijas apmaiņu;
- Latvijas interešu aizstāvība ES un starptautiskās jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā;
- Latvijas jaunatnes politikas rezultātu atpazīstamības veicināšana;
- Ārvalstu finanšu resursu piesaiste jaunatnes politikas īstenošanai un jauniešu iniciatīvu atbalstam.

2007.gadā EP starptautiskā ekspertu komanda īstenoja EP starptautisko izvērtējumu par jaunatnes politiku Latvijā³⁶, kurā kā rekomendācijas valsts jaunatnes politikas pilnveidei ir norādīts, ka ir nepieciešams paplašināt starptautisko sadarbību jaunatnes jomā. Tāpat EP eksperti norādīja, ka Latvija ir viena no sešām EP dalībvalstīm, kurā netiek aktīvi īstenotas starptautiskās kampaņas un projekti jaunatnes jomā.

Kā vieni no veiksmīgākajiem labās prakses piemēriem starp EP dalībvalstīm jaunatnes informācijas centru veidošanā tiek atzīti Vācijas, Somijas un Igaunijas piemēri.”

³⁶ „Youth policy in Latvia. Conclusions of the Council of Europe international review”, 2007, 73

Papildus ilgtermiņā būtu nepieciešams izvērtēt un attīstīt sadarbību ANO, UNESCO un Pasaules Bankas ietvaros, ņemot vērā, ka visās minētajās starptautiskajās organizācijās jaunatnes joma ir būtiska prioritāte starpvalstu sadarbībai.³⁷

Kopš 2006.gada ir aktualizēti divi līgumi par sadarbību ar Flandriju (Beļģija) un Vāciju, papildus BM ir līdzdarbojusies līguma ar Kanādu jauno pilsoņu apmaiņai izstrādē un koordinē tā īstenošanu Latvijā. Papildus aktīvi notiek sadarbība starp jaunatnes politikas veidotājiem Baltijas valstīs.

Starptautiskā sadarbība ES ietvaros jaunatnes jomā. ES līmeņa jaunatnes politikas tiesiskais pamats ir 1957.gada 25.martā Romā parakstītais Eiropas Kopienas dibināšanas līgums, kurā ir ietverta šāda sadaļa – „Sociālā politika, izglītība, arodapmācība un jaunieši” (XI sadaļa, bijusī VIII sadaļa), kam Latvija pievienojās iestājoties ES.

Saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma XI sadaļā minēto, ES jaunatnes politikā netiek izdotas direktīvas vai regulas, bet pilnīgi tiek respektēta dalībvalstu rīcība ES kopējo mērķu īstenošanā. Tādēļ tiesību aktiem jaunatnes jomā, kas tiek pieņemti ES līmenī, ir ieteikuma raksturs, un balstoties uz šajos tiesību aktos noteikto katrai valstij ir jātiecas sasniegt labākus rezultātus jauniešu apstākļu uzlabošanai nacionālajā līmenī.

Eiropas Komisijas pieņemtās Baltās grāmatas ir dokumenti, kas ietver ieteikumus dalībvalstu pasākumiem konkrētajās politikas jomās. Baltā grāmata „Jauns impulss Eiropas jaunatnei”, kurā ir izklāstītas pamatnostādnes Eiropas sadarbībai jaunatnes jomā, tika pieņemta 2001.gada novembrī. Pamatojoties uz Balto grāmatu „Jauns impulss Eiropas jaunatnei” 2002.gada jūnijā tika pieņemta Padomes rezolūcija atvērtās koordinācijas metodes ieviešanai jaunatnes politikas sadarbībā. Šī metode dod iespēju ES dalībvalstīm sasniegt konkrēti definētus kopējos mērķus kopīgiem spēkiem. Jaunatnes lietu sadarbībā atvērtās koordinācijas metode ir visdemokrātiskākā no visiem atvērtās koordinācijas metodes procesiem.

2002.gada 27.jūnijā Padome pieņēma rezolūciju par atvērto koordinācijas metodi kā jaunu pieeju jaunatnes politikas sadarbības jomai un vienlaicīgi apstiprināja četras tematiskās prioritātes: līdzdalība, informācija, brīvprātīgās aktivitātes un labāka jaunatnes izpratne un zināšanas par to.

2003.gadā 25.novembrī Padome pieņēma rezolūciju par kopīgiem mērķiem jauniešu līdzdalības un informācijas jomā”, savukārt 2004.gada 15.novembrī Padome pieņēma rezolūciju par kopīgiem mērķiem jauniešu brīvprātīgajam darbam.

Saskaņā ar ES ietvaru jaunatnes jomā 2009.gadā tiks uzsākts nākamais cikls sadarbībai jaunatnes jomā.

Starptautiskā sadarbība EP ietvaros. IZM ir atbildīga par sadarbību EP līmenī jaunatnes jomā. IZM ir pārstāvēta EP Eiropas Jaunatnes direktoru komitejā, kas ir būtisks mehānisms EP sadarbības īstenošanai jaunatnes jomā. EP jaunatnes jomā nodrošina plašu metodoloģisko atbalstu un dažādus informatīvos materiālus, kā arī apmācības un dažādus informatīvos tīklojumus, kas resursu trūkuma dēļ netiek Latvijā izmantoti pilnībā. Latvija nav pārstāvēta EP Eiropas Jaunatnes Centru Tīklā (European Network of Youth Centres), kurā aktīvi līdzdarbojas sešpadsmit EP valstis. Tas ir tīkls, kura ietvaros darbojas dalībvalstu atbildīgās institūcijas, kas koordinē jaunatnes politiku un jaunatnes centru izveidi. Tā ietvaros darbojas Eiropas Jaunatnes centru tīkla birojs, kas attīsta vietējo jaunatnes centru sadarbību, metodoloģisko atbalstu, veicina apmaiņas, apmāca jaunatnes centru darbiniekus un īsteno dažādus projektus tīkla ietvaros.

Tāpat piemēram, Latvija nav ratificējusi Eiropas Jaunatnes informācijas hartu un nav pārstāvēta Eiropas Jaunatnes informācijas tīklā, kura ietvaros darbojas divdesmit trīs EP valstis. Tīkls tika izveidots 1986.gadā Madridē un šobrīd darbojas saskaņā ar 2004.gadā aktualizēto Eiropas Jaunatnes informācijas hartu. Tas nodrošina plašu informācijas tīklojumu,

³⁷Par ANO jaunatnes programmu – www.un.org/youth, par UNESCO jaunatnes jomu – www.unesco.org/youth, par Pasaules Bankas jaunatnes programmu – <http://www.worldbank.org/childrenandyouth>

informatīvos materiālus un apmācības jaunatnes darbiniekiem, treneriem un atbildīgajām institūcijām saistībā ar informācijas veidošanu jauniešiem.

Tāpat būtiski instrumenti EP sadarbībai jaunatnes jomā ir EP starptautiskie izvērtējuma ziņojumi par jaunatnes politiku, šāds jaunatnes politikas izvērtējums 2007.gadā tika veikts arī Latvijā³⁸, un EP starptautiskās informatīvās kampaņas jaunatnes jomā, kā piemēram, „Visi dažādi – visi vienlīdzīgi”.

Sadarbība Baltijas jūras valstu padomes Jaunatnes lietu darba grupā. Kopš 2007.gada Latvija ir pārstāvēta Baltijas jūras valstu padomes Jaunatnes lietu darba grupā, kuras ietvaros tiek veicināta par jaunatnes politikas jomu atbildīgo Baltijas jūras valstu ministriju sadarbība. Sadarbības platforma ir būtisks mehānisms, lai nodrošinātu informācijas apmaiņu jaunatnes jomā arī starp tām Baltijas jūras valstīm, kas nav ES dalībvalstis.

Tāpat tās ietvaros 2007.gadā tika panākts finansiāls atbalsts starptautiskam projektam „Jaunatnes balss Baltijas jūras reģionā” (Youth Voice in Baltic Sea Region), kā arī nodrošināta Latvijas jauniešu prakse Baltijas Jūras valstu jaunatnes lietu sekretariātā Kīlē, Vācijā.

Būtiskākās problēmas vai secinājumi.

- Nepietiekami ir izmantota ES institūciju ieteikumi, rekomendācijas, priekšlikumi un rezolūcijas dalībvalstīm, starptautiskā pieredze un prakse, lai uzlabotu jaunatnes politikas īstenošanu. Būtiski pamatnostādņu īstenošanas periodā ir ne tikai veicināt jauniešu līdzdalību ES programmās un starptautiskos projektos, bet arī ar starptautiskās sadarbības instrumentu starpniecību attīstīt jaunatnes politiku.
- Netiek pietiekami veicināta labās prakses apmaiņa un pārņemšana no citām valstīm jaunatnes jomā, kā arī nav nodrošināta citu valstu labās prakses piemēru apkopošana, analīze un nepieciešamības gadījumā pielāgošana un ieviešana Latvijā.
- Starptautiskās sadarbības paplašināšana ne tikai veicina jaunatnes politikas koordinācijas pilnveidi, labās prakses piemēru apmaiņu un pārņemšanu, kā arī finanšu resursu piesaisti, bet arī veicina jauniešu mobilitātes iespējas. Nav paplašināta un attīstīta divpusējā sadarbība ar dažādām valstīm (prioritāri ar Baltijas valstīm, Ziemeļvalstīm un citām ES dalībvalstīm), lai nodrošinātu jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu pieredzes apmaiņu, kā arī jauniešu mobilitāti. Jo īpaši attīstāma sadarbība būtu ar EP un ES institūcijām, lai palielinātu piedāvāto iespēju izmantošanu Latvijā.

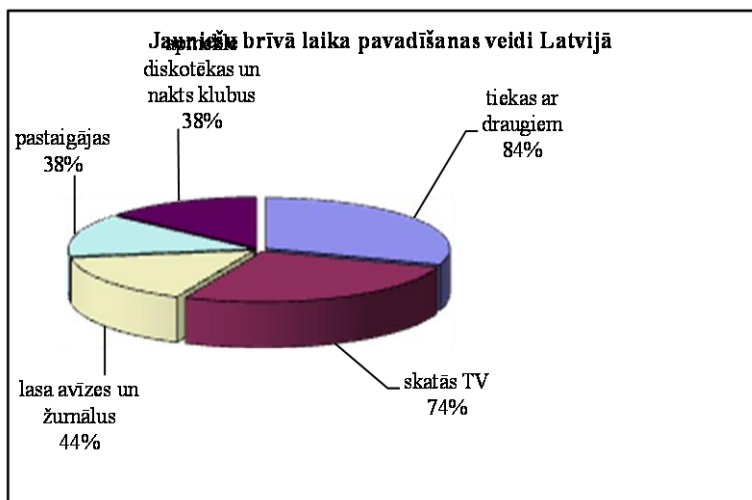
³⁸ Skatīt „Youth policy in Latvia. Conclusions of the Council of Europe international review”, 2007

2. Jauniešu līdzdalība un brīvā laika lietderīga izmantošana

Šajā pamatnostādņu sadaļā tiks izskatīti jautājumi par jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, jauniešu brīvprātīgo darbu un jauniešu iesaistīšanos fiziskajās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē. Jautājumi par jauniešu neformālo izglītību, interešu izglītību, dalību Jaunsardzes kustībā, bērnu un jaunatnes nometnēs un dažādās mobilitātes programmās tiks izskatīti sadaļā „Izglītošanās aspekti un mobilitātes programmas”. Jaunieši līdzdarbojas jaunatnes politikas īstenošanā iesaistoties neformālās izglītības iegūšanā un veicot brīvprātīgo darbu, darbojoties izglītības iestāžu pašpārvaldēs, izstrādājot un īstenojot projektus, kā arī citas iniciatīvas, piedaloties jaunatnes organizāciju, kā arī citu biedrību, nodibinājumu darbībā, iesaistoties jaunatnes politiku ietekmējošu valsts un pašvaldību lēmumu pieņemšanas procesā, kā arī iesaistoties citās aktivitātēs, kas vērstas uz jauniešu līdzdalības veicināšanu jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā.³⁹

Kas ir lietderīga brīvā laika izmantošana? Lietderīgi izmantotam brīvajam laikam

piemīt socializējoša un izglītojoša nozīme, ja tiek atrasta atbilstoši savām interesēm piemērota vide un joma, katram ir iespēja lietderīgi izmantot laiku, apgūstot jaunas prasmes un iegūstot jaunas zināšanas un iespaidus dažādās jomās. Valsts un pašvaldības veicina jauniešu neformālo izglītību, brīvprātīgo darbu, fiziskās aktivitātes un iesaistīšanos kultūras dzīvē kā būtiskus brīvā laika lietderīgas izmantošanas veidus.⁴⁰ Jauniešu

9.att. Jauniešu brīvā laika pavadīšanas veidi Latvijā

brīvā laika kvalitatīvā izmantošanā ir svarīgi, lai

jauniešiem neatkarīgi no mantiskā stāvokļa būtu iespējas īstenot savas intereses neformālajā izglītībā, brīvprātīgajā darbā, veicot fiziskās aktivitātes vai iesaistoties kultūras dzīvē, kā arī uzturot pozitīvus savstarpējos sociālos kontaktus, kas balstīti uz kopīgiem sociāli atbalstāmiem mērķiem un interesēm. Jauniešiem iesaistoties dažādās aktivitātēs savā brīvajā laikā, tiek attīstītas jauniešu iemaņas un prasmes, lai ļautu jauniešiem nākotnē iekļauties darba tirgū, veidot ģimenes un kļūt par pilnvērtīgiem un aktīviem pilsoniskās sabiedrības locekļiem.

Ko jaunieši dara brīvajā laikā? Dati liecina, ka absolūtais vairākums jauniešu brīvajā laikā satiekas ar draugiem (84%), skatās TV (74%), lasa avīzes un žurnālus (44%), pastaigājas (38%) un apmeklē diskotēkas, naktsklubus (38%).⁴¹

Kopumā Latvijas jauniešu brīvā laika aktivitātes īpaši neatšķiras no citu ES valstu jauniešiem. Kā liecina Eiroparometra jauniešu pētījums, tad arī citu ES valstu jauniešu iemīļoti brīvā laika izmantošanas veidi ir pastaigāšanās, sportošana un braukšana ar velosipēdu (45%), satikšanās ar draugiem, dejošana, došanās paēst vai iedzert (40%), lasīšana (25%), interneta lietošana, video spēļu spēlēšana (21%), TV skatīšanās (19%), mūzikas

³⁹ Jaunatnes likums.- 7.pants.

⁴⁰ Jaunatnes likums.- 8. pants.

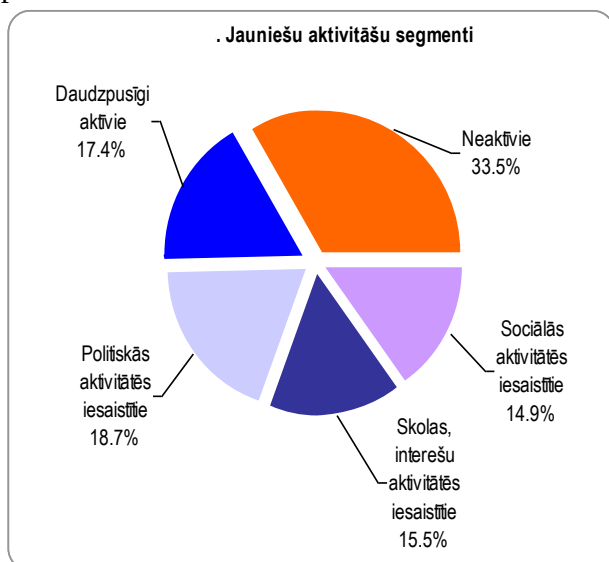
⁴¹ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 83.lp

klausīšanās (17%) un došanās uz kino, teātriem vai koncertiem (16%).⁴² Liels skaits jauniešu (aptuveni 1/5) vēl aizvien savā brīvajā laikā neko konkrētu nedara.

Brīvā laika lietderīga izmantošana ieslodzījumu vietās. Pārskats par apcietināto brīvā laika aktivitātēm cietumos 2008.gada pirmajā pusgadā satur datus, kas liecina, ka apcietinātiem brīvā laika pavadīšanai tika piedāvātas sporta aktivitātes (129 pasākumi, 72 dalībnieki); kultūras pasākumi (25 pasākumi, 58 dalībnieki) un izglītojošie pasākumi (39 pasākumi, 52 dalībnieki). Savukārt, notiesātajiem tika piedāvātas sporta (476 pasākumi, 284 dalībnieki), kultūras (64 pasākumi 698 dalībnieki), izglītojošie (152 pasākumi, 437 dalībnieki) un mākslinieciskās pašdarbības pasākumi (32 pasākumi, 128 dalībnieki).

2.1. Jauniešu aktīva līdzdalība lēmumu pieņemšanā un dalība jaunatnes organizācijās vai jauniešu iniciatīvu grupās

Jauniešu līdzdalības raksturojums. Kopējie rādītāji par jauniešu līdzdalību dažādās jomās liecina, ka aptuveni 34% nelabprāt iesaistās dažādās aktivitātēs un ir dēvējami par ļoti pasīviem, 15% ir tādu, kuri labprāt iesaistās dažādās sociālās aktivitātēs, savukārt 17% jauniešu ir izteikti aktīvi dažādās jomās un labprāt piedalās gan skolas, gan sociālos un politiskos notikumos.⁴³

10.att. Jauniešu aktivitāšu segmenti

Pētījuma „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” rezultāti norāda uz tendenci, ka neaktīvie jaunieši biežāk sastopami vidusskolēnu, kā arī ārpus Rīgas dzīvojošo vidū, kas attiecīgi norāda uz iespēju trūkumu līdzdarboties politiskās un sabiedriskās aktivitātēs. Kā būtiskākie neiesaistīšanās iemesli tiek minēti laika un informācijas trūkums, intereses trūkums, dotību, piedāvājuma trūkums, līdzekļu trūkums, kā arī attālumš, kas jāveic līdz aktivitātes norises vietai. 2007.gadā 19,2%⁴⁴ jaunieši apgalvoja, ka iesaistīties sabiedriskajās aktivitātēs viņiem traucē laika trūkums, bet 2008.gadā tādu jauniešu

bija 31,8%⁴⁵. Turpretī ļoti augsta (98,5%) ir līdzdalība kultūras un izklaides

aktivitātēs, t.i. – dažādu pasākumu apmeklēšana. Salīdzinoši augsta (vidēji 75%) ir līdzdalība skolas/ augstskolu aktivitātēs, pulciņos un interešu grupās. 20% jaunieši norādīja, ka 2007.gadā ir piedalījušies jauniešu interešu aizstāvībā.⁴⁶ Tomēr tikai 7,5% jauniešu pilnībā piekrīt, ka jauniešiem ir iespējas ietekmēt ar jaunatnes problēmām saistītus jautājumus valstī.⁴⁷ Kā galvenie iemesli, kādēļ jaunieši nepiedalās nevienā no piedāvātajām aktivitātēm, 52% aizbildinājušies ar laika trūkumu, 35 % trūkst intereses, 17% respondentu uzskata, ka

⁴² „Young Europeans. A survey among people aged between 15-30 in the European Union. Analytical Report.” Flash Eurobarometer Series #202, The Gallup Organization, February 2007. Jāuzsver, ka šeit gan nedaudz atšķiras mērķa grupa – aptaujātie ir 15-30 gadīgie un tikai pilsoņi.

⁴³ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007., 97lpp.

⁴⁴ Turpat, 67.lpp.

⁴⁵ Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijās, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2008.gada aprīlis-augusts, - SKDS, 12.lpp.

⁴⁶ „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007., 67.lpp.

⁴⁷ Informatīvais ziņojums par jaunatnes politikas valsts programmas 2005.- 2009.gadam vidusposma izvērtējumu, 27.lpp.

viņiem trūkst dotību, bet 15% nav pieejami viņu interesēm piemēroti kolektīvi, bet 13% ir līdzekļu trūkums.⁴⁸

Jauniešu līdzdalība lēmumu pieņemšanā valsts un pašvaldību mērogā. IZM, veidojot konsultatīvas un koordinējošas institūcijas, nodrošina jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un tiesību aktu izstrādē. IZM nodrošina Jaunatnes konsultatīvās padomes un Jaunatnes organizāciju konsultatīvās komisijas darbību, kā arī organizē dažādus līdzdalības pasākumus un organizē darba grupas viedokļu uzklaušanai.⁴⁹ Viens no jauniešu līdzdalības mehānismiem valsts mērogā ir Latvijas jaunatnes kongress (forums). Jauniešiem līdzdalības iespējas sniedz arī pasākums, kas katru gadu notiek Eiropas nedēļas ietvaros.

Tā kā valstī nav apkopota informācija par jaunatnes organizāciju līdzdalību dažādās valsts pārvaldes iestādēs, vērtēt jauniešu līdzdalības pakāpi nav iespējams. Jebkurā gadījumā Jaunatnes likums nosaka, ka, valsts pārvaldes iestādes, atbilstoši savai kompetencei īstenojot jaunatnes politiku, izvērtē attiecīgās nozares politikas ietekmi uz jaunatni un iestādes savā darbībā nodrošina jaunatnes organizācijām iespēju iesaistīties jaunatnes politiku ietekmējošu lēmumu apspriešanā pirms to pieņemšanas.⁵⁰

Uz jautājumu: „**Novērtē savas iespējas līdzdarboties politisko lēmumu pieņemšanā**”,

respondenti atbildēja šādi⁵¹:
Nav nekādu iespēju – 24,3%;
Ir nelielas iespējas – 33,2%;
Ir lielas iespējas – 12,4%;
Ir visas iespējas – 7,2%;
Nevaru novērtēt – 19,5%;
Grūti pateikt – 3,4%.

Izvērtējot apgalvojumu „**Jauniešiem ir lielas iespējas ietekmēt ar jaunatnes problēmām saistītus jautājumus valstī**”, tika saņemts šāds novērtējums⁵²:

Nemaz nepiekrītu – 10,8%;
Drīzāk nepiekrītu – 40,9%;
Drīzāk piekrītu – 36,4%;
Pilnībā piekrītu – 7,5%;
Grūti pateikt – 4,5%.

Atbilstoši BM ziņojumā par Jaunatnes politiku Latvijā 2007.gadā sniegtajai informācijai 24,3% jauniešu nesaskata nekādas iespējas līdzdarboties politisko lēmumu pieņemšanā, 33,2% uzskata, ka viņiem ir nelielas iespējas, savukārt 12,4% jauniešu domā, ka viņiem ir lielas iespējas līdzdarboties politisko lēmumu pieņemšanā.⁵³

Jauniešiem reģionos ir iespēja piedalīties pašvaldību jaunatnes lietu konsultatīvās padomēs, kas ir pašvaldību veidotas institūcijas ar padomdevēja tiesībām jaunatnes politikas īstenošanā un darba ar jaunatni organizēšanā. Šo padomju sastāvā parasti ietilpst pārstāvji no pašvaldību iestādēm un jaunatnes organizācijām, jauniešu iniciatīvu grupām.

Jauniešiem ieslodzījuma vietās tiek nodrošināta iespēja piedalīties vēlēšanās normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Skolēnu un studentu pašpārvaldes. Lai nodrošinātu skolēnu līdzdalību skolas lēmumu pieņemšanā, kā arī skolēnu interešu un tiesību aizstāvību, skolās darbojas skolēnu

⁴⁸ Jauniešu identitātes veidošanās un līdzdalība. Pētījuma pārskats 2005. 57.lp.

⁴⁹ Informatīvais ziņojums par jaunatnes politikas valsts programmas 2005.- 2009.gadam vidusposma izvērtējumu, 27. lpp.

⁵⁰ Jaunatnes likuma 3.panta otrā un trešā daļa.

⁵¹ „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007

⁵² „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007

⁵³ BM ziņojums par jaunatnes politiku Latvijā. 2007.gads, 24.lpp.

pašpārvalde⁵⁴. Pašlaik Latvijā ir 773 skolēnu pašpārvaldes, neskaitot rajonu un pagastu pašpārvaldes.⁵⁵ Skolēnu pašpārvaldēs 2006.gadā bija iesaistīti 7730 skolēnu.

Lai attīstītu skolēnu pašpārvalžu darbību, 2007.gadā IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs pievērsa uzmanību skolēnu pašpārvalžu koordinatoru profesionālās meistarības pilnveidei. Tika organizēti semināri, labākās darba pieredzes apzināšanai un popularizēšanai, rosinot pedagogus veidot pieredzes materiālus un izmantot daudzveidīgas metodes sadarbībā ar jauniešiem. 2007.gadā aktīvi darbojās skolēnu pašpārvalžu koordinatoru konsultatīvā padome, kura uzsāka izstrādāt metodiskos materiālus – rokasgrāmatu „Skolēnu pašpārvalžu konsultantiem” un Skolēnu pašpārvalžu darbības reglamenta paraugu. 70 dalībnieki piedalījās skolēnu pašpārvalžu līderu vasaras skolā „Demokrātijas akadēmija”.⁵⁶ Tomēr joprojām nav izstrādāts politikas plānošanas dokuments, kas nosaka skolēnu pašpārvalžu darbības mērķus, prioritātes, paredzamos rezultātus, kā arī pasākumus pašpārvalžu darbības attīstībai, kopš 2006.gada nav izstrādāti tiesību akti un metodiskie ieteikumi, kas regulētu un metodiski atbalstītu skolēnu pašpārvalžu darbības organizēšanu. Pašpārvalžu darbības organizēšana ir līdzeklis kā iesaistīt jauniešus viņiem svarīgu lēmumu pieņemšanā, kā arī iegūt organizatorisko pieredzi. Šo pašu uzdevumu veic jaunatnes organizācijas, joprojām nepastāv cieša sadarbība starp skolēnu, studentu pašpārvaldēm un jaunatnes organizācijām.

Latvijas jauniešu intereses augstskolās aizstāv studējošo pašpārvaldes⁵⁷. Studējošo pašpārvaldes piedalās svarīgāko lēmumu pieņemšanā savā augstskolā saskaņā ar augstskolas apstiprināto Satversmi un Augstskolas likumu. Studējošo pašpārvalžu interešu aizstāvību nodrošina Latvijas Studentu apvienība, kas apvieno 32 studējošo pašpārvaldes. 2007.gadā 12,9% jauniešu darbojas skolēnu/studentu pašpārvaldēs⁵⁸.

Jaunatnes organizācijas, jauniešu iniciatīvu grupas un jauniešu līdzdalība tajās.

Jaunatnes organizācijas ir viena no jauniešu aktīvas līdzdalības iespējām. Informācija par jaunatnes organizācijām un par to darbības virzieniem jauniešiem ir pieejama, piemēram, portālā www.jaunatneslietas.lv, kur ir iekļauts aktīvo jaunatnes organizāciju saraksts ar informāciju par 71⁵⁹ jaunatnes organizāciju. Informāciju par jaunatnes organizācijām var iegūt arī biedrībā „Latvijas Jaunatnes padome” (www.ljp.lv), kas ir vairāk kā 50 jaunatnes organizāciju apvienība. Tā kā valstī nav ieviesta nevalstisko organizāciju klasifikācija, statistika par jaunatnes organizāciju darbības jomām un kopējo skaitu nav pieejama.

Kopumā ES valstīs aptuveni 22% jauniešu ir iesaistīti kāda veida organizācijās (aptuveni puse no šiem iesaistītajiem jauniešiem iesaistās sporta klubos un asociācijās). Salīdzinot jaunās un vecās ES dalībvalstis, novērojams, ka jaunajās ES dalībvalstīs dalība reģistrētās organizācijās ir daudz mazāk izteikta – piemēram, Latvijā organizācijās iesaistīti tikai 10% jauniešu⁶⁰, no kuriem tikai 28% ir iesaistīti jaunatnes organizācijās. ES ir aicinājusi tās dalībvalstis atbalstīt jaunatnes organizācijas, īpaši, lai veicinātu jauniešu ar ierobežotām iespējām iesaisti jaunatnes organizācijās un līdzdalību pārstāvības demokrātijā un citās jaunatnes struktūrās,⁶¹ kā arī aicina likvidēt līdzdalības šķēršļus, kuri ietekmē dažas jauniešu grupas, lai palīdzētu jaunatnes organizācijām efektīvāk iesaistīt vairāk jauniešu, līdz ar to nodrošinot plašāku jauniešu pārstāvību⁶². Kā būtiskus šķēršļus savai dalībai jaunatnes

⁵⁴ Izglītības likums. - 30., 31.pants

⁵⁵ Informatīvais ziņojums par Jaunatnes politikas valsts programmas 2005.- 2009.gadam vidusposma izvērtējumu, 30. lpp.

⁵⁶ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra 2007.gada publiskais pārskats, 25.lp.

⁵⁷ Augstskolu likums.- 53.pants

⁵⁸ „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā „2007, 78.lpp.

⁵⁹ www.jaunatneslietas.lv, skatīts 27.10.2008

⁶⁰ „Young Europeans. A survey among people between 15-30 in the European Union. Analytical Report,”Flash Eurobarometer Series #202, The Gallup Organization, February 2007, p.23

⁶¹ Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju rezolūcija (2008.gada 22.maijs) par tādu jauniešu līdzdalību, kuriem ir ierobežotas iespējas (2008/C/141/01).

⁶² Komisijas paziņojums Padomei Par Eiropas politiku attiecībā uz jaunatnes līdzdalību un informētību {SEC92006} 1006}.

organizācijās un iniciatīvu grupās 31,8% no jauniešiem norāda laika trūkumu, 23,3% - informācijas trūkumu, 22,9% skaidro, ka viņiem ir „ citas svarīgākas nodarbes (ģimene, darbs, studijas, hobijs)”. 22,1% jauniešu kā šķēršli min intereses trūkumu.⁶³

2008.gada 8.maijā Seima pieņēma Jaunatnes likumu, kas stājas spēkā 2009.gada 1.janvārī. Jaunatnes likums paredz iespēju piešķirt valsts budžeta finansējumu atklātā konkursā jaunatnes organizācijām, tajā skaitā iespēju piešķirt finansējumu jaunatnes organizāciju darbības atbalstam. Līdz šim kā vienu no būtiskākajām problēmām jaunatnes organizāciju pārstāvji dažādos forumos un Latvijas Jaunatnes kongresos minēja finansējuma trūkumu jaunatnes organizācijas pamatdarbības nodrošināšanai. Ņemot vērā, ka visbiežāk jaunatnes organizācijās brīvprātīgi strādā jaunieši, jaunatnes organizācijām bieži ir sarežģīti nodrošināt grāmatvedības vai biroja vadības procesus, tāpēc, ka projektu konkursos iegūto finansējumu ne vienmēr var izlietot administratīvām un pamatdarbības vajadzībām. Tādējādi līdz ar Jaunatnes likuma īstenošanu un jaunatnes organizāciju darbības atbalstu būs iespējams veicināt ilgtspējīgu jaunatnes organizāciju attīstību un veicināt jauniešu līdzdalību.

Jauniešu politiskā aktivitāte. Politiskajās aktivitātēs jaunieši ir iesaistījušies vēl retāk- kopumā 47% pēdējo četru gadu laikā nav piedalījušies nevienā ar politiku saistītā aktivitātē. No tiem, kuri ir iesaistījušies kādās politiskās aktivitātēs tikai 3,5% piedalās politisko partiju darbībā, 5,4% darbojas ar politiku saistītā nevalstiskā organizācijā un 10% ir piedalījušies referendumos.⁶⁴ Pašvaldību vēlēšanās ar katru reizi arvien lielāks jauniešu skaits piedalās kā kandidāti – 2001. gadā pašvaldību vēlēšanās kandidēja 281 persona vecumā no 21 līdz 25 gadiem, bet 2005.gadā, kad vecuma cenzs tika pazemināts līdz 18 gadiem – 677 personas. Pēdējās Saeimas vēlēšanās 2006.gadā piedalījās 18% jauniešu un pašvaldību vēlēšanās 2005.gadā 15% jauniešu⁶⁵. Tajā pašā laikā pētnieki norāda, ka vēlētaji visumā ir skeptiski noskaņoti pret kandidātiem-jauniešiem un nelabprāt par viņiem balso, īpaši Rīgas reģionā un citās pilsētās.

Būtiskākās problēmas:

- Ir zema jauniešu, īpaši sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu līdzdalība sabiedriskās aktivitātēs un jaunatnes organizācijās. Maksimāli nepieciešams iesaistīt jauniešus nozaru politikas plānošanā un izstrādē.
- Jauniešiem nav pietiekama aktuālā informācija par līdzdalības iespējām valsts un pašvaldību mērogā.
- Nozīmīgs jauniešu līdzdalības veicinošs faktors ir sniegtais finansiālais atbalsts jauniešu iniciatīvu īstenošanai. Latvijā ir nepietiekams finansiālais atbalsts jauniešu iniciatīvām un jaunatnes organizācijām, īpaši administratīvas darbības nodrošināšanai. Jaunatnes organizāciju finansiālās kapacitātes (līdzfinansējuma) trūkums vai nepietiekamais tā apjoms liedz iesaistīties dažādu projektu piedāvājuma sagatavošanā un to īstenošanā.
- Nav izveidota jaunatnes organizāciju vienota klasifikācija un mehānisms jaunatnes organizāciju uzskaitēi Latvijā.
- Nav nodrošināts metodiskais un finansiālais atbalsts skolēnu un studentu pašpārvalžu darbības nodrošināšanai izglītības iestādēs, tādējādi neveicinot to savstarpējo sadarbību reģionālā, valsts un starptautiskā mērogā.
- Jauniešu vērtējums par iespējām ietekmēt pašvaldības vai valsts mēroga lēmumus ir kritiski zems, kas neliecina par attīstītu jauniešu iesaistīšanas praksi pirms jaunatnes politiku ietekmējoša lēmuma pieņemšanas.

⁶³ Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijās, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2008.gada aprīlis-augusts, - SKDS, 12.lpp.

⁶⁴ „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007, 93.lpp.

⁶⁵ „Jaunatnes politiskā līdzdalība pašvaldību vēlēšanās”, Valmiera, 2005. Pētījumu veica Vidzemes augstskola pēc Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta pasūtījuma.

2.2. Jauniešu brīvprātīgais darbs

Jauniešu brīvprātīgo skaits. 2007.gada sākumā veiktā „Eurobarometer” aptauja liecina, ka Latvijā tikai 12% jaunieši ir iesaistīti kādās brīvprātīgā darba aktivitātēs. Tas ir viens no zemākajiem rādītājiem ES.⁶⁶ 2007.gadā veiktajā pētījumā „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” konstatēts, ka 16,6% jauniešiem brīvprātīgais darbs neko nenožīmē. Tikai 5,5 % jauniešu atzina, ka brīvprātīgais darbs ieņem nozīmīgu vietu viņu dzīvē. Saskaņā ar pētījumu šobrīd sabiedrībā valda zema izpratne par to, kas ir jauniešu brīvprātīgais darbs. Kā galvenos iemeslus, kāpēc jaunieši nevēlas vai nevar iesaistīties sabiedriskās, sociālās aktivitātes, kas sevī ietver arī brīvprātīgo darbu, aptaujas dalībnieki visvairāk (35,5%) minēja intereses trūkumu un neieinteresētību, kā arī informācijas trūkumu (26,9%).

2008.gada dati liecina, ka 32,6% no aptaujātiem jauniešiem vismaz vienu reizi dzīvē piedalījās brīvprātīgā darba aktivitātēs, bet 44,4% nekad to nedarīja, bet vēlētos pamēģināt. Tomēr 20,6% jauniešu atzīst, ka „nekad neko nedarīs bez atlīdzības”. Svarīgi piebilst, ka bez atlīdzības pārsvarā nav gatavi strādāt jaunieši 23 līdz 25 gadu vecumā, privātajā sektorā nodarbinātie, jaunieši ar zemiem ienākumiem un jaunieši, kas dzīvo Latvijas pilsētās (izņemot Rīgu) un Vidzemē.⁶⁷ Lai veicinātu brīvprātīgā darba attīstību, biedrība „brīvprātīgais.lv” ir izveidojusi datu bāzi, kurā ir pieejama informācija par brīvprātīgā darba aktivitātēm un projektiem, par brīvprātīgajiem un par organizācijām, kuras meklē brīvprātīgos.⁶⁸

Šķēršļi veikt brīvprātīgo darbu. 2006.gada augustā BM veica jaunatnes organizāciju aptauju par brīvprātīgo darbu, ko izmantoja BM ziņojuma izstrādei Eiropas Komisijai par situāciju brīvprātīgā darba jomā. Aptaujā piedalījās 26 jaunatnes organizācijas un aptuveni 760 respondenti. Aptaujātās organizācijas minēja šādus šķēršļus jauniešu brīvprātīgā darba jomā⁶⁹: finansiālie šķēršļi – pastāvīga finansiāla atbalsta trūkums jaunatnes organizācijām, kas nodarbina un atbalsta jauniešus brīvprātīgajā darbā; administratīvie – cilvēkresursu trūkums jauniešu organizācijās, kas bieži ir rezultāts nepietiekamam finansiālam nodrošinājumam; organizatoriskie – vienotas jauniešu brīvprātīgā darba koordinēšanas trūkums; informācijas trūkums; jauniešu ieinteresētības trūkums.

NVO institūts veicis pētījumu „Kā trūkst brīvprātīgo kustības izaugsmei Latvijā?” (2007). Kopumā tika saņemtas 118 organizāciju anketas un veiktas 10 ekspertu intervijas. No aptaujātajām organizācijām 91% ir biedrības un 9% nodibinājumi. 43% aptaujāto organizāciju darbojas Rīgā, 57% - Kurzemē, Vidzemē, Latgalē un Zemgalē.⁷⁰ Aptaujātās organizācijas un eksperti atzīst, ka brīvprātīgo darbam nav prestiža, ka pārāk maz sabiedrībā tiek veidots pozitīvs viedoklis par brīvprātīgo darba nozīmi. 63% Rīgas organizāciju, divreiz biežāk nekā reģionu organizācijas norāda, ka viņu organizācijās brīvprātīgo darba attīstību kavē potenciālo brīvprātīgo brīvā laika trūkums.⁷¹ Pētījumā minēti šādi būtiskākie šķēršļi, kas kavē brīvprātīgo kustības attīstību Latvijā⁷²:

- laika trūkums;
- informācijas trūkums;

⁶⁶ Analytical Report „A survey among young people aged between 15-30 in the European Union”, 2007.gada februāris, p.27.

⁶⁷ Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijās, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2008.gada aprīlis-augusts, - SKDS, 9.lpp.

⁶⁸ Plašāka informācija „brīvprātīgais.lv” mājas lapā www.brivpratigais.lv/datubaze/

⁶⁹ Informatīvais ziņojums par Jaunatnes politikas valsts programmas 2005.-2009.gadam vidusposma izvērtējumu, 20.lpp

⁷⁰ NVO institūta pētījums „Kā trūkst brīvprātīgo kustības izaugsmei Latvijā?” 2007. 3.lpp.

⁷¹ Turpat, 12.lpp.

⁷² Turpat, 11.lpp.

- brīvprātīgo darba prestiža trūkums;
- informācijas trūkums;
- organizācijas nav atvērtas un neaicina palīgā brīvprātīgos.

Eiropas brīvprātīgais darbs. JSPA, īstenojot ES neformālās izglītības programmu "Jaunatne" līdz 2006.gadam un kopš 2007.gada programmu „Jaunatne darbībā”, ir veicinājusi starptautisko sadarbību jauniešu brīvprātīgajās aktivitātēs, koordinējot brīvprātīgo jauniešu nosūtīšanu uz ārvalstīm, tostarp, ārpus ES esošajām valstīm un brīvprātīgo jauniešu uzņemšanu Latvijā. Programmas „Jaunatnes darbībā” ietvaros Latvijā darbojas 75 akreditētas Eiropas brīvprātīgā darba organizācijas, no kurām 25 ir jauniešu organizācijas. Šīs organizācijas īsteno starptautisko jauniešu brīvprātīgo darbu.⁷³ JSPA 2007.gadā tika apstiprināti 27 Eiropas brīvprātīgā darba projekti. Programmā „Jaunatne darbībā” Eiropas brīvprātīgā darba ietvaros daudzus projektus, kuros piedalās latviešu jaunieši ārzemēs, finansē programmas citu valstu nacionālās aģentūras. 2007. gadā šādu projektu ietvaros uz ārzemēm devušies apmēram 50 jaunieši no Latvijas. 2008.gada pirmajās četrās projektu konkursa kārtās ir apstiprināti projekti, kuri paredz 80 Latvijas jauniešu piedalīšanos Eiropas Brīvprātīgajā darbā.

2008.gada 21.novembra Jaunatnes lietu Ministru padomes sanāksmē tika pieņemtas Padomes Rekomendācijas par brīvprātīgo jauniešu mobilitāti Eiropas Savienībā. Padomes rekomendāciju par jauniešu brīvprātīgo mobilitāti mērķis ir veicināt jauniešu brīvprātīgo mobilitāti Eiropā, kas ir Eiropas Savienības „Atjaunotās sociālās programmas – iespējas, pieejamība un solidaritāte 21.gadsimta Eiropā,, sastāvdaļa. Padomes rekomendācijas izstrādātas, balstoties uz Eiropas Komisijas sagatavotajiem priekšlikumiem Padomes rekomendācijām par jauniešu brīvprātīgo mobilitāti ES saskaņā ar 2006. un 2007.gadā dalībvalstu iesniegtajiem nacionālajiem ziņojumiem par kopējiem mērķiem jauniešu brīvprātīgajam darbam un konsultācijām ar dalībvalstīm atvērtās koordinācijas metodes ietvaros, kuru ietvaros secināts, ka Eiropā aizvien pieaug jauniešu pieprasījums pēc pārrobežu brīvprātīgā darba iespējām, kas pārsniedz pašreiz ES neformālās izglītības programmā „Jaunatne darbībā” piedāvājumu kopumā. Tāpēc tika pieņemtas Padomes rekomendācijas, lai veicinātu brīvprātīgo jauniešu mobilitāti Eiropā, kā arī nodrošinātu dalībvalstīm pamatu pastiprinātai sadarbībai jauniešu brīvprātīgo aktivitāšu jomā, neskarot valstu situāciju daudzveidību.

Būtiskākās problēmas:

- Latvijā nepastāv valsts atbalsta mehānisms brīvprātīgā darba īstenošanai, pastāv dažādi šķēršļi jauniešu veiksmīgai brīvprātīgā darba organizēšanai un īstenošanai.
- Sabiedrībā kopumā nav izpratnes un trūkst informācijas par brīvprātīgā darba nozīmi pilsoniskas, atbildīgas un uz demokrātiskām vērtībām un zināšanām balstītas sabiedrības izveidē.
- Jauniešiem trūkst informācijas par brīvprātīgo darbu un tā iespējām, kas veicinātu jauniešu iesaistīšanos brīvprātīgā darba aktivitātēs.
- Palielinot jauniešu iesaistīšanos sabiedriski lietderīgās aktivitātēs, ar vien lielāks skaits jauniešu izmantotu brīvo laiku lietderīgi, tādējādi tiktu risinātas arī citas ar sociālajām negācijām saistītas problēmas. Jauniešu motivāciju iesaistīties brīvprātīgajā darbā var veicināt, pilnveidojot un palielinot informatīvo un finansiālo atbalstu jaunatnes brīvprātīgā darba aktivitātēm un attīstot valsts brīvprātīgā darba atbalsta programmas.
- Nav nodrošināta statistika par brīvprātīgā darba īstenošanu.
- Nav nodrošināta pienācīga brīvprātīgā darbā iegūto prasmju atzišana neformālās izglītības ietvaros.
- Netiek pietiekami veicināta brīvprātīgo jauniešu mobilitāte Eiropā un iesaistīšanās pārrobežu brīvprātīgā darba aktivitātēs.

⁷³ Plašāka informācija JSPA mājas lapā www.jaunatne.gov.lv.

2.3. Jauniešu iesaistīšanās fiziskajās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē

Fiziskā aktivitāte ir viena no nozīmīgākajiem dzīvesveidu raksturojošiem faktoriem. Aptaujas dati⁷⁴ par Latvijas iedzīvotāju fizisko aktivitāti liecina, ka tā vairumam respondentu nav pietiekama. 2006.gadā tikai 28,7% vīriešu un 25,7% sieviešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem nodarbojās ar fiziskām aktivitātēm vismaz pusstundu divas vai trīs reizes nedēļā. Kā atzīst paši jaunieši, tad populārākais brīvā laika pavadīšanas veids vīriešiem (39,7%) un sievietēm (47,5%) vecumā no 15 līdz 24 gadiem ir lasīšana un televizora skatīšanās. Tikai 36,8 % vīriešu un 42,4% sieviešu atzīmē, ka brīvo laiku pavadā pastaigājoties vai braucot ar velosipēdu, attiecīgi 10,3% vīriešu un 6,8% sieviešu – nodarbojoties ar fiziskiem vingrinājumiem.

Sporta zāles. Saskaņā ar pētījumu „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” 30% gadījumu jaunieši izteikuši vēlmi, lai viņu pašvaldības teritorijā tiktu sakārtots, izbūvēts vai izremontēts sporta laukums.⁷⁵ Pārsvārā lauku reģionos, kur dominē skolas ar mazu skolēnu skaitu, nodrošinājums ar sporta būvēm ir ļoti nevienmērīgs. Līdz ar to mazo skolu sporta zāles, kuras neatbilst prasībām ne izmēra, ne aprīkojuma ziņā, bērniem un jauniešiem no lauku reģioniem nenodrošina pienācīgas sportošanas iespējas.⁷⁶ Ņemot vērā faktu, ka valstī daudzviet vērojama nelabvēlīga sociālā vide, samazinājies vidējais dzīves ilgums, izveidojusies negatīva demogrāfiskā situācija, pieaug noziedzība un narkomānija pusaudžu vidū, paaugstinās bīstamība sabiedrībā, samazinās skolu apmeklētība, pasliktinās bērnu un pusaudžu veselība, pasliktinās sabiedrības vispārējais veselības stāvoklis, šobrīd skolu nepietiekamais nodrošinājums ar sporta zālēm ir īpaši aktuāls jautājums. Daudzviet lauku rajonos skolas sporta bāze varētu atrisināt daudzu bērnu un jauniešu, kā arī viņu vecāku brīvā laika pavadīšanas problēmu, tādējādi veicinot jauniešu interesi par sportu un uzlabojot viņu fizisko veselību.

Saskaņā ar IZM Sporta pārvaldes statistiku uz 2008. gada 1.aprīli pēc pašvaldību sniegtās informācijas no 913 valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs sporta zāles ir 547 skolās (60% no skolu kopskaita), no tām 156 (17%) vispārējās izglītības iestāžu sporta zālēm ir nepieciešama rekonstrukcija, remonts un renovācija. 249 vispārējās izglītības iestādēm (28%) ir nepieciešama jaunas sporta zāles celtniecība, 27 skolām (3%) ir nepieciešams pabeigt iesākto sporta zāļu celtniecību. 90 vispārējās izglītības iestādēm (10%)

sporta zāle nav nepieciešama, jo ir mazs skolēnu skaits vai tiek izmantota blakus esošā sporta zāle, vai skolu plānots apvienot vai likvidēt.

Sporta infrastruktūras nodrošinājums Latvijā. Saskaņā ar IZM Sporta pārvaldes statistikas pārskatu par sportu 2007.gadā Latvijā kopumā ir pieejami tikai 46 stadioni, 135 kompleisie laukumi, 1 281 sporta laukumi, 1167 sporta zāles. Latvijā daudz mazākā skaitā ir pieejamas velosporta bāzes- 13,

11att. Ar BM atbalstu uzstādītie basketbola grozi pašvaldībās

⁷⁴ Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2006. I.Pudule, A.Villeruša, D.Grīnberga. B.Velika, N.Tilgale, V.Dzērve, S.Zīle, H.Konttinen, R.Prattala. – Helsinki: 2007.

⁷⁵ Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju rezolūcija (2007.gada 25.maijs) „Vienlīdzīgu iespēju radīšana visiem jauniešiem- pilnīga sociālā līdzdalība”(2007/C314/01), 82.lp.

⁷⁶ Pētījums “Sporta bāzu celtniecības plānošana un attīstība Latvijā”, 2007. 8.lp

peldbaseini- 76, šautuves-69. Lielākoties sporta bāze ir pašvaldību īpašums, kas ir atbildīga par objektu uzturēšanu un apsaimniekošanu.

Saskaņā ar „Jaunatnes politikas valsts programmu 2005.-2009.gadam” 2007. gadā tika atbalstīti 17 projekti un 2008. gadā 12 projekti konkursā „Vides pielāgošana jauniešu fizisko aktivitāšu un aktīvās atpūtas nodrošināšana sporta laukumos”, kopskaitā 2007.gadā ar BM atbalstu tika uzstādīti 138 basketbola grozi pašvaldībās saskaņā ar valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2007.gadam 2.1.sadaļu Atbalsts pasākumiem bērniem brīvā laika pavadīšanai pašvaldībās.

Jauniešu iesaistīšanās sporta skolās un organizācijās. IZM Sporta pārvalde, apkopojot statistiku par sporta organizācijās un sporta skolās iesaistīto dalībnieku skaitu, veic dalījumu trīs vecuma grupā: līdz 18 gadiem, no 19-30 gadiem un virs 31 gadu vecuma. Vecuma grupā no 19-30 gadiem sporta organizācijās ir iesaistījušies 22 200 cilvēki, no kuriem vīrieši sastāda divreiz lielāku grupu nekā sievietes. Savukārt vecuma grupā līdz 18 gadiem tie ir 29 906 cilvēki, arī šajā vecumā grupā daudz aktīvāk iesaistās sporta organizācijās vīriešu dzimuma pārstāvji. Kopumā Latvijā ir 817 sporta organizācijas. Savukārt sporta skolās, kas ir kopā 77 visā Latvijā, lielākā aktivitāte vecuma grupā līdz 18 sastāda 32 810 dalībniekus, bet otrajā vecuma grupā tie jau ir tikai 1 116 dalībnieki.

Laika posmā no 2004.gada līdz 2007.gadam atbalstīti normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzīto sporta federāciju Latvijas jaunatnes sporta pasākumi: 2004.gads – 159; 2005.gads – 173; 2006.gads – 192; 2007.gadā – 208. Vidējais pieaugums: aptuveni 15 pasākumi gadā. Pasākumu skaita pieaugums daļēji saistīts ar valsts atzīto sporta federāciju skaita pieaugumu.

Jauniešu iesaistīšanās kultūras un izklaides pasākumos. Saskaņā ar socioloģisko pētījumu „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” kopumā jauniešu iesaistīšanās kultūras un izklaides pasākumos ir diezgan augsta, jo 99% no aptaujātiem jauniešiem atzina, ka pēdējā gada laikā bija apmeklējuši kādu kultūras vai izklaides pasākumu. Aptaujas rezultāti liecina, ka visaktīvākie kultūras vai izklaides pasākumu apmeklētāji ir jaunieši vecumā no 18-25 gadiem, jo šajā vecumā jaunieši sāk studēt, pārceļas uz citu dzīvesvietu, kura piedāvā lielāku kultūras un izklaides pasākumu piedāvājumu. Lielākoties jaunieši apmeklē populārās mūzikas koncertus (44%), apmeklē izstādes un izkraidējušies mūzikas klubos (53%), kā arī ir apmeklējuši deju pasākumus (35%). 2006.gadā saskaņā ar Muzeju valsts pārvaldes statistiku Latvijā darbojās 3241 valsts muzeji un 2009 pašvaldību muzeji⁷⁷, kas nodrošina sabiedrībai pieejamus izglītojošus un pētniecības materiālus.

Kultūras pasākumu pieejamība reģionālā griezumā. Reģionālā griezumā pastāv atšķirības kultūras un izklaides pasākumu apmeklēšanā starp Rīgā dzīvojošiem jauniešiem un ārpus Rīgas dzīvojošiem jauniešiem. Rīgā dzīvojošiem jauniešiem ir ievērojami plašākas iespējas apmeklēt kvalitatīvus profesionālās mākslas pasākumus un piedāvājumus (teātrus, koncertus, kino, izstādes, operu izrādes, baleta izrādes), savukārt Latvijas reģionos dzīvojošiem jauniešiem profesionālās mākslas pieejamība ir ievērojami ierobežotāka. Lai izlīdzinātu reģionālās atšķirības un nevienlīdzību starp dažādām bērnu un jauniešu sociālajām grupām kvalitatīvu kultūras pakalpojumu pieejamībā, KM ir izstrādājusi programmu „Kultūras un radošās industrijas izglītības attīstības programmu 2009.– 2013.gadam”, bet programmā ietvērto mērķu sasniegšana pašreiz nav iespējama, sakarā ar finansējuma samazināšanos no valsts budžeta un plānotā Eiropas Sociālā fonda finansējuma iesaldēšanu darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība*: aktivitātei 1.2.2.1.3. Īpašu mūžizglītības jomu atbalsts.

2007.gadā tiek īstenots BM iniciētais pētījums „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā,” kura ietvaros organizēta aptauja. Aptaujas laikā tika noskaidrots, ka 11,8% jauniešu nevar atļauties savu brīvo laiku pavadīt kādos pasākumos finansiālu

⁷⁷ Sīkāka informācija www.mvp.gov.lv

apsvērumu dēļ. Tomēr vairāk kā puse jauniešu (62,6%) uzskata, ka viņiem ir labas iespējas apmeklēt kultūras pasākumus, kādus vēlas.

Pēdējā gada laikā jaunieši bija apmeklējuši šādus kultūras pasākumus:	
• Muzejs (65,6%)	
• Teātris (62,4%)	
• Klasiskās mūzikas koncerts (15,5%)	
• Populārās mūzikas koncerts (44,2%)	
• Izstāde (53,3%)	
• Kino (67,3%)	
• Cirkus (15,5%)	
• Opera (14%)	
• Balets (8,3%)	

Minimālais kultūras pakalpojumu klāsts. Programma „Kultūras un radošās industrijas izglītības attīstības programmas 2009.– 2013.gadam” paredz, sadarbojoties KM, IZM, BM un pašvaldībām, izveidot kultūras „skolas somu”, kuras uzdevums ir definēt noteiktu minimālo kultūras pakalpojumu klāstu (koncerti, koncertlekcijas, teātra izrādes, kino lektoriji, kultūras norises skolās vai novada centrā, kultūrizglītības un mākslinieciskās jaunrades iespēju piedāvājums, publisko bibliotēku, muzeju un kultūras pieminekļu pieejamība (t.sk.muzeja pedagoģiskās programmas, kultūrizglītojoši pasākumi bibliotēkās), kultūrizglītojošas programmas bērniem un jauniešiem sabiedriskā radio un TV), kas būtu jāsaņem katram bērnam un jauniešiem viņa personības attīstības procesā.

Būtiskākās problēmas:

- Daudzās Latvijas rajona un pilsētu izglītības iestādēs nav nodrošinātas pilnvērtīgas iespējas (sporta centri, inventārs, attiecīgs materiāltehniskais nodrošinājums, velosliņi u.c.) un daudzveidīgas (bezmaksas) iespējas bērniem un jauniešiem nodarboties ar fiziskām aktivitātēm.
- Latvijā, īpaši Latvijas reģionos, dzīvojošiem jauniešiem ir ierobežotas iespējas apmeklēt kvalitatīvus bezmaksas vai ar atlaidēm profesionālās mākslas pasākumus.
- Jauniešiem pašvaldībās netiek nodrošinātas daudzveidīgas iespējas brīvprātīgas fiziskās aktivitātēs.⁷⁸
- Valstī nav apkopota statistika, cik izplatīta ir profesionālās mākslas pasākumu apmeklēšanas jauniešu vidū, kā arī nav nodrošināta muzejos atlaižu sistēma visiem jauniešiem.
- Valstī nav noteikts minimālais „kultūras pakalpojumu grozs”, kā arī nav izstrādāts vienots kultūras resursu informatīvais tīklojums, nenodrošinot tādējādi jauniešu informētību par brīvā laika izmantošanas iespējām.
- Nav pietiekami nodrošināta institucionālā mehānisma lietderīga brīvā laika pavadīšanai pilnveidošana, tādējādi netiek sekmēts lietderīgā brīvā laika izmantošanas ieradums jauniešu vidū. Ņemot vērā to, ka valstī ir noteikta tūrisma, sporta un brīvā laika politikas joma, bet jauniešu brīvā laika politika tomēr netiek koordinēta – būtiski ir apkopot jauniešu iespējas un esošo piedāvājumu brīvā laika lietderīgas izmantošanas jomā.

2.4. Bērnu un jauniešu nometnes

Viena no iespējām jauniešiem saturīgi un lietderīgi pavadīt savu brīvo laiku, īpaši vasarā, ir piedalīties bērnu un jauniešu nometnēs. Pamatojoties uz pašvaldību bērnu nometņu koordinātoru sniegto informāciju, 2007.gada vasaras sezonā Latvijā tika organizētas vairāk

⁷⁸ Brīvprātīgas fiziskās aktivitātes - fiziskās aktivitātes sporta un aktīvās atpūtas laukumos ārpus izglītības iestādēm, kuras jauniešiem ir iespējas apmeklēt bez maksas un laika ierobežojumiem brīvajā laikā.

nekā 350 nometnes, kurās piedalījās vairāk nekā 15 tūkstoši bērnu, t.sk. 1,4 tūkstoši bērnu ar speciālām vajadzībām.⁷⁹

Ar Latvijas Vides aizsardzības fonda administrācijas finansiālu atbalstu konkursa kārtībā tika organizētas vides izglītības un audzināšanas nometnes bērniem un jauniešiem: 2007.gada vasarā - 21 nometne 412 dalībniekiem⁸⁰, 2008.gada vasarā - 20 nometnes 388 dalībniekiem⁸¹.

2007.gadā nometņu vadītāju kursu programmu apguva 339 kursu dalībnieki. Topošie nometņu vadītāji 72 stundu programmā ieguva zināšanas un prasmes gan teorētiski, gan praktiski, veicot dažādus uzdevumus pedagoģijā, psiholoģijā, civilajā aizsardzībā, finanšu jautājumos, personālvadībā, metodoloģijā, komunikācijā, pirmās palīdzības sniegšanā un ugunsdrošībā un citos ar nometnes darba organizēšanu saistītajos darbos. Līdz 2008.gada beigām kopumā bērnu nometņu vadītāju kursu programmu ir apguvuši 2963 bērnu nometņu vadītāji.

Jauniešiem aktuālas ir vasaras nometnes par profesijas izvēles iespējām, darba tirgu, tehnisko jaunradi, politisko un pilsonisko līdzdalību. Atbalsts nometņu organizēšanai ir nepieciešams, jo nometnes sekmē dalībnieku radošo spēju un sociālo prasmju attīstību.

Šobrīd bērnu un jauniešu nometņu organizēšana balstās uz 2001.gada 23.oktobra MK noteikumiem Nr.447 "Bērnu nometņu organizēšanas un darbības kārtība". Ņemot vērā izmaiņas normatīvajos aktos un terminoloģijā, ir izveidots jauns noteikumu projekts, kas paredz arī informācijas par bērnu un jauniešu nometnēm apkopošanu un publicēšanu.

Saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas inspektoru veiktām pārbaudēm vasaras nometnēs 2008.gadā no 70 pārbaudītām nometnēm 14 nometnēs tika konstatēti pārkāpumi. Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 447 „Bērnu un nometņu organizēšanas un darbības kārtība” kā galvenie pārkāpumi parasti tiek konstatēti, ka nometnēs trūkst vispārējas un visiem pieejamas informācijas par nometni, nometnēs netiek iekārtoti nometnes dalībnieku žurnāli, nometnēs ir nepietiekams darbinieku skaits, netiek ievēroti visi drošības noteikumi, ne visi nometņu dalībnieki ir iepazīstināti ar iekšējiem kārtības u.c. drošības noteikumiem.

Vienlaikus saskaņā ar 2007.gada Analītisko pētījumu laboratorijas veikto pētījumu „Jauniešu sociālās un politikas darbības izpēte Latvijā” iegūtiem datiem saistībā ar nometņu organizēšanu kā viens no spilgtākajiem piemēriem tiek nosaukta birokrātiskā procedūra nometņu rīkošanai. Sarežģītos nometņu rīkošanas noteikumus kā kavēkli min arī jaunatnes organizāciju pārstāvji. Pārāk daudzie pieprasītie dokumenti, lai rīkotu nometni, rada situāciju, ka jauniešu nometnes tiek nosauktas citos apzīmējumos (semināri, akadēmijas u.tml.), lai varētu izvairīties no birokrātijas, tomēr tas vienlaikus pašiem jauniešiem ir signāls par valsts institūciju nevēlēšanos sadarboties un „nākt preti”⁸².

Pagaidām Latvijā nav vienota resursa, kurā būtu pieejama informācija par visām aktuālajām nometnēm, kas tiek organizētas Latvijā. Lai tiktu izveidota atsevišķa datu bāze, nepieciešamas izmaiņas saistošajos noteikumos, kas nometņu reģistrēšanu padarītu par obligātu prasību. Vienlaicīgi jāpalielina jauniešu iesaistīšanās dažādās nometnēs, jo īpaši sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem jānodrošina nometņu pieejamība.

Būtiskākās problēmas:

- Latvijā nav izveidots vienots informatīvs avots, kur būtu savlaicīgi pieejama informācija par aktuālajām bērnu un jauniešu nometnēm.
- Netiek apkopota un nav pieejama statistiskā informācija par bērnu un jauniešu nometnēm.

⁷⁹ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra publiskais darbības pārskats par 2007.gadu, 22 lp.

⁸⁰ Latvijas Vides aizsardzībasfonda administrācijas 2007.gada publiskais gada pārskats, 78. – 82.lpp.

⁸¹ Turpat

⁸² Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 32.lp

- Izvirzītās prasības nometņu organizēšanai ir samērā augstas un tiesiskais regulējums ir pārskatāms, lai veicinātu bērnu un jauniešu nometņu attīstību.
- Vasaras laikā ir nepietiekams dienas nometņu piedāvājums skolās un interešu izglītības iestādēs.

3. Jauniešu sociāli ekonomiskās izaugsmes, konkurētspējas un iekļaušanās sabiedrībā veicināšana

3.1. Jauniešu veselība

Veselību jaunieši kopumā novērtē kā vienu no svarīgākajām vērtībām savā dzīvē – labas veselības vērtība tiek izprasta gan 15-17 gadīgo, gan 18-25 gadīgo vecuma grupās. Kopumā vairāk kā puse jauniešu apgalvo, ka regulāri seko līdzi savam veselības stāvoklim (67%), bez tam 58% novērtē, ka viņiem ir veselīgs dzīvesveids.⁸³

Jauniešu mirstības cēloņi. Jauniešu veselību ietekmē visdažādākie faktori, ieskaitot sociālos un vides aspektus. Saskaņā ar statistikas datiem 2007.gadā 276 cilvēki jeb 0.8% no visiem mirušajiem bija personas vecumā 15-24 gadiem. Biežākais nāves iemesls jauniešiem ir ārējie nāves cēloņi (ievainojumi, saindēšanās) – 2007.gadā vecuma grupā no 15-24 gadiem vīriešiem tie ir 72,3% un sievietēm 62,5% no visiem ārējās nāves cēloņiem šajā vecuma grupā. Satraucošs ir fakts, ka vīriešu mirstība vairākas reizes pārsniedz sieviešu mirstību – tā 2007.gadā vecuma grupā no 15-24 gadiem 3,9 reizes biežāk gāja bojā vīrieši, 2006.gadā – 2,7 reizes. Ārējo nāves cēloņu grupā biežākais nāves iemesls jauniešiem vecumā 15-24 vietā ir transporta negadījumi – 2007.gadā tie ir 40,7% no visiem ārējiem nāves cēloņiem šajā vecuma grupā (2006.gadā – 36,7%). Otrs biežākais nāves iemesls jauniešiem vecumā 15-24 vietā ir pašnāvības – 2007.gadā tie ir 19,6% no visiem ārējiem nāves cēloņiem šajā vecuma grupā (2006.gadā – 24,1%).⁸⁴ 2007.gadā 81 jauniešis, bet 2006.gadā 37 jaunieši ir izdarījuši pašnāvības⁸⁵.

Šie dati ļauj secināt, ka jāpievērš lielāka uzmanība gan transporta negadījumam, gan pašnāvību profilaksei, izglītojot jauniešus, lai varētu samazināt transporta negadījumu un pašnāvību skaitu. Tāpat mācību iestādēs jānodrošina pietiekama klašu audzinātāju specifiska izglītošana garīgās veselības profilakses jautājumos, piemēram, ēšanas traucējumu savlaicīga atpazīšana, uzvedības traucējumu, tai skaitā depresīvas uzvedības, kas var būt par iemeslu pašnāvības mēģinājumiem, savlaicīga atpazīšana un profilakse klases audzinātāja darba kompetences ietvaros.

Veselīgs uzturs. Viens no svarīgākajiem jauniešu veselību ietekmējošiem faktoriem ir īstenotie veselības paradumi un dzīvesveids, kas būtiski iespaido jaunieša veselību, attīstību un dzīves kvalitāti nākotnē. Veselīgs dzīvesveids iekļauj sevī arī veselīga uztura izvēles paradumu pastāvēšanu. Latvijas skolēnu veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2005./2006. gada aptaujas dati parāda, ka tikai 20.1% zēnu un 27.8% meiteņu 13 gadu vecumā lieto augļus vismaz vienu reizi dienā, 15 gadu vecumā tie ir tikai 15.2% zēnu un 26.1% meiteņu.⁸⁶ Pēc starptautiskā skolēnu veselības paradumu pētījuma 2005./2006. gada datiem Lietuvā augļus vismaz reizi dienā ēd 22% trīspadsmit gadīgo zēnu un 27% trīspadsmit gadīgo meiteņu, bet Igaunijā attiecīgi 28% zēnu un 35% meiteņu šajā vecuma grupā.⁸⁷

⁸³ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 64.lp

⁸⁴ Latvijas veselības aprūpes statistikas gadagrāmata 2007. Rīga: Veselības statistikas un medicīnas tehnoloģiju valsts aģentūra. 2008.

⁸⁵ Psihiskās veselības aprūpe Latvijā 2007. gadā. Rīga: 2008, SVA.

⁸⁶ Skolēnu veselības paradumu pētījums „Uztura paradumi un ķermeņa masa skolas vecuma bērniem Latvijā”.

Rīga: 2007, SVA

⁸⁷ Turpat

Savukārt, saldumus vismaz reizi dienā lieto 44.6% 13 gadus veci skolēni, bet 15 gadus veci skolēni: zēni- 31.5 %, meitenes- 45.3 %. Čipsus vismaz reizi nedēļā ēd 59% aptaujāto skolēnu, bet 7,7% – katru dienu vismaz reizi dienā. Lielāka tendence ikdienā ēst saldumus ir raksturīga meitenēm, kā arī skolēniem 13 gadu vecumā, bet meitenes arī biežāk uztraucas par savu ķermeņa masu un ievēro diētas. 14,6% skolēnu nekad neēd brokastis no rīta darba dienās, bet 21,1% – brokasto neregulāri.⁸⁸

Ar mērķi veicināt veselīga uztura paradumus bērniem un jauniešiem, kā arī lai mazinātu negatīvo diskrimināciju un noslāņošanas sociālā statusa dēļ jau agrīnā vecumā, no 2008. gada 1.septembra tiek nodrošinātas valsts mērķdotācijas sākumskolu 1. klašu skolēnu ēdināšanai. Ir paredzēts valsts dotāciju saņēmēju loku pakāpeniski paplašināt.

Smēķēšana. Joprojām pieaug atkarību izraisošo vielu izplatība jauniešu vidū. Kā viena no jauniešu veselību apdraudošām atkarībām ir smēķēšana. Pēc Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem 2006.gadā 40,3% vīriešu un 21,7% sieviešu vecumā 15-24 gadiem smēķē ikdienas, 58,9 % vīriešu un 46,2 % sieviešu vecumā 15-24 gadiem atzina, ka viņus neuztrauc smēķēšanas kaitīgā ietekme uz veselību. 2006.gadā 40,3% vīriešu un 21,7% sieviešu vecumā 15-24 gadiem smēķē ikdienas. Kā liecina 2006.gada Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2006.gadā 58,9 % vīriešu un 46,2 % sieviešu vecumā 15-24 gadiem atzina, ka viņus neuztrauc smēķēšanas kaitīgā ietekme uz veselību.

Saskaņā ar Starptautiskā jauniešu smēķēšanas pētījuma Latvijā 2007.gada aptaujā tikai 61,5% respondenti atzina, ka skolā pēdējā mācību gada laikā kādā no stundām tika stāstīts par smēķēšanas kaitīgumu. Vēl mazāk ir to skolēnu, kas klasē kādā no stundām ir diskutējuši par to, kāpēc jaunieši sāk smēķēt (48,5%). Par smēķēšanas kaitīgo ietekmi uz veselību skolā stāstīts 52,7% skolēnu.⁸⁹ 82,2% skolēnu kādreiz ir pamēģinājuši smēķēt (zēni - 84,3%, meitenes - 80,1%).⁹⁰

Aptauja arī atklāj, ka 56,2% no jauniešiem, kuri pirkuši cigaretes veikalā, nav atteikts tās pārdot viņu vecuma dēļ.⁹¹

Alkohols. Pēc Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma 2006.gada datiem vairums jauniešu (89,2% vīriešu un 88,9% sieviešu) vecumā 15-24 gadiem atzīst, ka iepriekšējā gada laikā ir lietojuši kādu alkoholisko dzērienu. Jāatzīmē, ka salīdzinot ar 2004.gadu, alkoholisko dzērienu lietošanas īpatsvars vīriešiem vecumā 15-24 gadiem ir saglabājies tāds pats (89,2%), taču pieaudzis ir tieši sievietēm – no 87,9 % 2004.gadā līdz 88,9% 2006.gadā.

Rīgas domes Atkarības profilakses centra 2000.gadā veiktais pētījums pierāda, ka vidējais vecums, kad jaunieši uzsāk lietot alkoholu ir 15 gadi. Alkoholu (tajā skaitā arī alu) nemaz nelieto tikai 2% aptaujāto jauniešu.⁹² 2007.gadā, salīdzinot ar 2002.gadu, 15 gadu vecu skolēnu īpatsvars, kas bijuši piedzērušies vismaz 2-3 reizes ir pieaudzis gan meitenēm – 2002.gadā 25.5%, 2007.gadā 39.1%, gan zēniem – 2002. gadā 41.4 % un 2006. gadā 50.4 % zēnu.⁹³ Kopš 2001.gada bērnu vidū palielinās alkohola intoksikācijas un lietošanas gadījumu skaits.⁹⁴ Laika periodā no 2001.gada līdz 2006.gadam alkohola lietošana un intoksikācija

⁸⁸ Skolēnu veselības paradumu pētījums „Uztura paradumi un ķermeņa masa skolas vecuma bērniem Latvijā”. Rīga: 2007, SVA

⁸⁹ Turpat, 3.lp.

⁹⁰ Turpat, 3.lp.

⁹¹ Turpat. 9.lp.

⁹² Narkotiku lietošanas uzsākšanas motivācija jaunatnes vidū Rīgas pilsētas izklaides vietā. Rīgas Narkomānijas profilakses centrs – Rīga: 2000. – 82 lpp.

⁹³ Smēķēšanas un alkohola lietošanas izplatība skolas vecuma bērniem Latvijā 1991.-2006. V/a „Sabiedrības veselības aģentūra” – Rīga: 2008.

⁹⁴ Atkarību izraisošu vielu lietošanas izplatības un sekas Latvijā. Sabiedrības Veselības aģentūras (SVA) pētījums. 15. izdevums, Rīga, 2007. 65.lpp

jauniešu vidū Latvijā ir pieaugusi par 141 %, līdz ar to aktualizējies jautājums par nepilngadīgo piespiedu ārstēšanu no atkarībām.⁹⁵

Narkotiskās vielas. Kā aktuāla problēma gadu no gada kļūst narkotisko vielu lietošana. 2006.gada Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums pierāda, 2006.gada Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums pierāda, ja 2004.gadā 43,5% vīriešu un 42,1% sieviešu vecumā 15-24 gadiem pazina kādu narkotiku lietotāju, tad 2006.gadā tādu bija jau 58,4% vīriešu un 46,9% sieviešu. Šie dati ļauj secināt, ka narkomānijas izplatības mazināšanā jauniešu vidū ir nepieciešama aktīva rīcība. Rīgas domes Atkarības profilakses centrs ir veicis aptaujas jauniešu vidū, lai noskaidrotu pašu jauniešu viedokli par narkotiku lietošanas sākumu. Pēc jauniešu secinājumiem, 19 gados ir skaidrs, vai tu kļūsi atkarīgs no smagajām narkotikām vai arī būsi brīvs (vai lietosi tikai epizodiski). Līdz ar to vecums, kad sāk lietot narkotikas, ir vidēji 16 gadi.⁹⁶

2007.gada beigās VSIA „Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs” Narkoloģisko slimnieku un atkarības vielu lietotāju reģistrā kopā reģistrēti 1117 nepilngadīgie ar alkohola, narkotisko un citu psihoaktīvo vielu lietošanas izraisītām problēmām, 2005.gada beigās Narkoloģijas valsts aģentūrā⁹⁷ kopā reģistrēti 1026 nepilngadīgie.⁹⁸ Saskaņā ar SVA veikto pētījumu „Latvijas skolu aptaujas projekta par alkoholu un citām narkotiskām vielām” no visiem aptaujātajiem (n=9833) 13 līdz 18 gadus veciem skolēniem, 4% pirmoreiz smēķējuši marihuānu 14 gadu vecumā, 5% to darījuši 15 gadu vecumā, bet 10% - 16 gadu vecumā. Savukārt jebkuras narkotikas, izņemot marihuānu, 10% skolēnu ir lietojuši 15-16 gadu vecumā, 13% 17-18 gadu vecumā un 16% 19 līdz 20 gadu vecumā. Aptaujas rezultāti rāda, ka jaunieši visbiežāk narkotikas mēdz pamēģināt un uzsāk lietot draugu kompānijā (60%). Līdz ar to vidējais vecums, kad jaunieši ir pamēģinājuši kādu no narkotiskām vielām un uzsākuši dzert alkoholu, ir 15-16 vecumā.⁹⁹

Atkarība no datora. Šobrīd jauniešu vidū par nopietnu atkarību ir kļuvusi datoratkarība. Saskaņā ar Rīgas domes Atkarības profilakses centra pētījumu „Jauno tehnoloģiju atkarības izplatība jauniešu vidū Rīgā” 35% no aptaujātiem jauniešiem uzskata, ka darbošanās ar datoru ir labākās zāles pret depresiju. Datora pārāk bieža lietošana rada veselības traucējumus jauniešiem, jo ir novērotas sūdzības par redzes pasliktināšanos, acu nogurums, šādus novērojumus minējuši 30% no aptaujātiem jauniešiem.¹⁰⁰ Moderno tehnoloģiju attīstība ir radījusi jaunus brīvā laika izmantošanas veidus, kas neveicina izvēli par labu veselīgam dzīvesveidam.

Reproduktīvā veselība. Nozīmīga loma jauniešu dzīves kvalitātes uzlabošanā ir jauniešu izglītošanai par reproduktīvo veselību. Kā liecina Iedzīvotāju reproduktīvās veselības pārskats, tad 15-19 gadu vecuma grupā pirmajās dzimumattiecībās no grūtniecības izsargājušies 73% vīriešu un 51% sieviešu, bet 20-24 gadu vecuma grupā – 58% sieviešu un 54% vīriešu. Lai gan, salīdzinot ar 1997.gada pētījumu, jaunieši pirmajās dzimumattiecībās izsargājušies biežāk, tieši jaunieši ir tie, kuriem pirmais dzimumakts notiek neparedzēti, kas rada samērā augstu neparedzētu seku iestāšanās risku. Šādi spontāni rīkojušies aptuveni puse jauniešu 15-24 gadu vecumā. Kopumā kontracepcijas līdzekļu lietošanas paradumi jauniešu vidū vērtējami kā nepamierinoši. Zināšanas par kontracepcijas līdzekļiem nespēj garantēt šo

⁹⁵ Sabiedrības veselības analīze Latvijā 2006. Rīga: Veselības statistikas un medicīnas tehnoloģiju valsts aģentūra. 2007., 68.lp

⁹⁶ Narkotiku lietošanas uzsākšanas motivācija jaunatnes vidū Rīgas pilsētas izklaides vietā. Rīgas Narkomānijas profilakses centrs – Rīga: 2000.

⁹⁷ Kopš 2007.gada 1.marta Narkoloģijas valsts aģentūras funkcijas pilda Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību - Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs

⁹⁸ Saslimstība ar narkoloģiskām slimībām 2005.gadā http://www.sva.lv/atkaribas/statistika/Situacija_2005.doc SVA statistika

⁹⁹ Latvijas skolu aptaujas projekts par alkoholu un citām narkotiskām vielām”. Rīga: 2008, SVA. -2.lp.

¹⁰⁰ Jauno tehnoloģiju atkarības izplatība jauniešu vidū Rīgā. “Rīgas Narkomānijas profilakses centrs”, 2004 39-40.lpp

līdzekļu lietošanu pirmajās dzimumattiecībās, liecinot par to, ka izglītošanas procesā par maz uzmanības veltīts aktuālajām dzimumattiecību pieredzes problēmām – lēmuma pieņemšanai par dzimumattiecību uzsākšanu, kontracepcijas līdzekļu savlaicīgai iegādei. Jauniešu kontracepcijas paradumi pirmā dzimumakta laikā rada ne tikai neplānotas grūtniecības draudus, bet apdraud arī jauniešu veselību¹⁰¹. Svarīga loma jauniešu izglītošanai par reproduktīvo veselību ir ne tikai lēmuma pieņemšanai par dzimumattiecību uzsākšanu, bet arī lēmumam dzimumattiecības neuzsākt. Jauniešu izglītošanas procesā ir svarīgi veidot izpratni ne tikai par kontracepciju kā izsargāšanās metodi, bet uzsvērt nepieciešamību kontracepcijas metodi izvēlēties konsultējoties ar speciālistu un atbilstoši vecumam. Lai arī kontracepcijas lietošana Latvijā ir pieaugusi, joprojām katras piektās dzemdības ir sievietēm, kas jaunākas par 20 gadiem, un vairāk nekā puse grūtniecību sievietēm, kas jaunākas par 24 gadiem, beigusies ar abortu.¹⁰² Mākslīgie aborti vidēji uz 1000 sievietēm vecuma grupā 15-19 gadiem 2007.gadā bija 16,1 (2005.gadā – 15,8), savukārt vecuma grupā 20-24 gadiem 2007.gadā tie bija 31,6 (2005.gadā – 37,4).

Saslimstība ar seksuāli transmisīvām slimībām uz 100 000 iedzīvotājiem vecumā 13-24 gadiem laikā no 2005.gada līdz 2007.gadam ir samazinājusies. Saslimstība ar sifilisu uz 100 000 iedzīvotājiem vecumā 13-24 gadiem 2007.gadā bija 12,7 (2005.gadā – 28,8), savukārt saslimstība ar gonoreju 2007.gadā bija 71,1 (2005.gadā – 72,1).

HIV/AIDS. Visvairāk HIV gadījumu tiek reģistrēti vecuma grupā no 20-24 gadiem. Saskaņā ar SVA 2008. gada 3. jūnijā publicēto statistiku, kopējais reģistrēto HIV gadījumu skaits šajā vecuma grupā bija 1710, bet vecumā grupā no 15-19 gadiem 540. Kopumā šajās vecuma grupās reģistrēti aptuveni 44% no visiem HIV gadījumiem.¹⁰³ Līdz ar to būtu jāpievērš uzmanība jauniešu dzimumizglītošanai, ietverot seksuālās transmisijas infekciju, tai skaitā HIV/AIDS jautājumus. Latvijas Iedzīvotāju reproduktīvās veselības pētījuma (2003) rezultāti rāda, ka tikai 30% aptaujāto jauniešu 15–24 gadu vecumā spēj identificēt visus HIV inficēšanās riskus atbilstoši ANO programmā cīņai ar AIDS (UNAIDS) noteiktajam minimālajam zināšanu līmenim.¹⁰⁴

Jauniešu uzticēšanās veselības aprūpes sistēmai. Daudz retāk jaunieši bijuši pārliecināti par valsts veselības aprūpes sistēmas piemērotību jauniešu vajadzībām. Tikai 34% jauniešu ir droši, ka slimības gadījumā viņi saņems kvalitatīvu medicīnisko palīdzību. Savukārt tikai 1/3 jauniešu uzskata, ka veselības aprūpes pakalpojumi Latvijā atbilst jauniešu vajadzībām. Viens no galvenajiem neapmierinātības iemesliem parasti ir iespēju trūkums izvēlēties ārstu. Tāpat neapmierinātību rada ārstu un ārstējošā personāla attieksme pret pacientiem (neiejūtīgums, nepacietība, paviršums). Salīdzinot pilsētu un lauku jauniešu viedokli par veselības aprūpi, lauku jaunieši kā svarīgu problēmu veselības aprūpē atzīst konfidencialitātes trūkumu, jo baidās, ka ārsts par apmeklējumu izstāstīs kādam citam un pēc tam par to būs zināms arī jaunieša draugiem un paziņām.¹⁰⁵

Jauniešu vecumā gūtie paradumi un dzīves veids var būtiski iespaidot jauniešu veselību, attīstību un dzīves kvalitāti nākotnē. Tādēļ jauniešiem ir nepieciešama adekvāta informācija, dzīves prasmes, iemaņas un pieejami veselības aprūpes pakalpojumi un speciālistu konsultācijas, kas atbilstu viņu prasībām un vajadzībām, šos pakalpojumus

¹⁰¹ Iedzīvotāju reproduktīvā veselība: pārskats par situāciju Latvijā (1997-2003). Pārskats sagatavots ANO Iedzīvotāju fonda (UNFPA) un LĢPSVA Papardes zieds projekta Seksuālās un reproduktīvās veselības stratēģijas ieviešanas efektivitātes novērtējums 1997-2002 ietvaros. – Rīga: 2004.

¹⁰² Uz dzīves prasmju izglītību balstīta seksuālā un reproduktīvā izglītība un HIV/AIDS profilakse. Rīga: SKDS, 2005. 4.lp

¹⁰³ SVA. HIV infekcijas izplatība Latvijā/Kopējais HIV inficēto sadalījums pēc dzimuma pa vecuma grupām http://www.sva.gov.lv/aids/statistic/vec_dzim.php

¹⁰⁴ Uz dzīves prasmju izglītību balstīta seksuālā un reproduktīvā izglītība un HIV/AIDS profilakse. Rīga: SKDS, 2005. 4.lp

¹⁰⁵ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā” / SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” – Rīga: 2007.

atbilstošā veida var sniegt tieši **Jauniešu veselības centri**. Patlaban informācija, atbalsts un izglītošana – nav pietiekami nodrošināts attiecīgā vecuma īpatnībām un vajadzībām veidots atbalsts, izglītojošais darbs un aprūpe seksuālās un reproduktīvās veselības jomā. Latvijā aktīvi darbojas Dobeles Jaunatnes veselības centrs, Cēsu bērnu un jauniešu izglītības un veselības centrs, asociācijas „Papardes zieds” Jauniešu veselības un izglītības centrs Rīgā un Ogres Jaunatnes veselības centrs. Visi centri sniedz līdzīgus pakalpojumus jauniešiem:

- izglīto jauniešus par seksuālo, reproduktīvo un garīgo veselību, atkarības profilaksi, pirmo palīdzību, higiēnas un citiem jauniešiem aktuāliem jautājumiem;
- izglīto darbā ar jaunatni iesaistītas personas par jauniešu veselības veicināšanu;
- sniedz jauniešiem nepieciešamas individuālās konsultācijas, nodrošinot psihologa, ginekologa un jaunatnes konsultanta pakalpojumus;
- nodrošina, jauniešu grupu aktivitātes (diskusijas, akcijas, semināri un nodarbības);
- nodrošina informatīvo materiālu izstrādi un izplatīšanu par jauniešu veselībai svarīgiem jautājumiem
- Dažreiz ir pieejamas konsultācijas neklātienē un kārstais e-pasts.

2008.gadā šo centru pakalpojumus izmantoja vismaz 16 382 jaunieši, kas liecina par centru sniegto pakalpojumu pieprasījumu jauniešu vidū.

Būtiskākās problēmas:

- Jauniešu veselības rādītāji ar katru gadu pasliktinās, jo pieaug ne tikai narkotisko un psihotropo vielu, smēķēšanas un alkohola lietošanas izplatība jauniešu, jo īpaši skolēnu vidū, bet tajā skaitā jauniešu veselību jau no pusaudžu vecuma negatīvi ietekmē neveselīgi uztura paradumi, fiziskās aktivitātes trūkums, sēdošs dzīvesveids.
- Zems sociāli ekonomiskais statuss un izglītības līmenis ir saistīts ar biežiem garīgās un fiziskās veselības traucējumu gadījumiem, narkotiku lietošanu un pusaudžu grūtniecību. Arī kontracepcijas lietošanas paradumi ir neapmierinoši.
- Netiek pietiekami veidoti jauniešu veselības izglītības centri, kas risina jauniešu veselības izglītošanas jautājumus. Tāpat nepieciešams aktīvāk izmantot vienaudžu izglītošanu kā neformālās izglītības veidu, lai sistēmiski veiktu darbu ar jaunatni šajā jomā.
- Jauniešu pašnāvību skaitu ir augsts, tādējādi nepieciešams to mazināt analizējot to izdarīšanas iemeslus un iesaistot visas atbildīgās institūcijas situācijas risināšanai.
- Nav nodrošināta visās Latvijas izglītības iestādēs (t.sk. augstskolās) veselīgas pārtikas pieejamību.
- Nav izstrādāts efektīvs un koordinēts mehānisms veselīga dzīvesveida paradumu popularizēšanai jauniešu vidū.
- Jaunieši netiek pietiekami izglītoti par slimību profilaksi, kā arī nepastāv mehānisms informācijas pasniegšanai jauniešiem atbilstoši jauniešu specifiskajām nepieciešamībām par veselības aprūpes, reproduktīvas un garīgās veselības jautājumiem.
- Augsts ir narkotisko un psihotropo vielu, smēķēšanas un alkohola lietošanas un citu veselību apdraudošu atkarību izplatības līmenis jauniešu vidū.
- Nav pietiekami nodrošināta tādu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība, kas atbilstu jauniešu vajadzībām (konfidencialitātes trūkums, ārstu attieksme u.c.).

3.2. Izglītošanas aspekti un mobilitātes programmas

Jauniešu neformālā izglītība. Saskaņā ar Izglītības likumu neformālā izglītība ir definēta kā „ārpus formālās izglītības organizēta interesēm un pieprasījumam atbilstoša

izglītojoša darbība”¹⁰⁶. Jaunatnes likumā noteikts, ka neformālā izglītība papildina formālo izglītību; neformālās izglītības mērķis ir sniegt zināšanas, veidot prasmes, iemaņas un attieksmes, kā arī veicināt jauniešu vispusīgu attīstību un aktīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē.

Šobrīd nepastāv vienotas izpratnes par neformālās izglītības būtību izglītības un jaunatnes jomā, lai gan valdībā ir pieņemti politikas plānošanas dokumenti, kuros ir iekļauts neformālās izglītības definējums. Pārsvārā izpratne par neformālo izglītību balstās uz apgalvojumu, ka neformālās izglītības pamatmērķis ir veiksmīga integrācijā darba tirgū, lai gan Eiropas prakse rāda, ka neformālās izglītības jomas ietvaros vērojama pārēja uz vairāk integrētu politiku, kas apvieno sociālos un kultūras mērķus ar ekonomisko pamatojumu mūžizglītībai, personības attīstību un sociālo prasmju veidošanu. Arī EP ziņojumā par jaunatnes politiku Latvijā rekomendēts novērst neformālās izglītības interpretāciju Latvijā atbilstoši starptautiskiem standartiem.

ES neformālās izglītības programma „Jaunatne darbībā” ir viens no nozīmīgākajiem ES instrumentiem, lai veicinātu starptautisko sadarbību un jauniešu mobilitāti neformālajā izglītībā. Programmas „Jaunatne darbībā” mērķis ir Eiropas līmenī risināt jauniešu vajadzības viņu ceļā no pusaudžu gadiem uz pieaugušo pasauli. Programma sniedz nozīmīgu ieguldījumu kompetenču ieguvē un tādejādi tā ir viens no svarīgākajiem instrumentiem, kas jauniešiem sniedz neformālās un ikdienas mācīšanās iespējas ar Eiropas dimensiju. Programma palīdz sasniegt pārstrādātajā Lisabonas stratēģijā¹⁰⁷ un Eiropas Jaunatnes Paktā¹⁰⁸ izvirzītos mērķus. Kā nozīmīgs instruments, kas veicina aktīvu pilsonisko apziņu, tā iekļaujas Eiropas sadarbības ietvarā jaunatnes jomā¹⁰⁹ un Komisijas D plānā¹¹⁰ demokrātijai, dialogam un diskusijām. 2007.gadā Latvijā tika iesniegti 246 starptautisku projektu iesniegumi, 113 projekti saņēma finansējumu, piešķirtais finansējums neformālās izglītības projektiem bija 1 595 961 eiro. No 2000.-2006.gadam vairāk nekā 10 000 jauniešu ir piedalījušies ES neformālās izglītības programmas „Jaunatne” finansētos starptautiskos projektos un 222 jaunieši un jaunatnes darbinieki ir piedalījušies starptautiskajos atbalsta pasākumos (semināros, apmācībās,ursos). 2007. gadā kopumā ES neformālās izglītības programmas „Jaunatne darbībā” projektos ir piedalījušies 976 jaunieši ar ierobežotām iespējām, t.i. jaunieši ar invaliditāti, mazturīgie jaunieši, jaunieši no sociālā riska grupas, jaunieši no mazāk apdzīvotām vietām, kā arī ārpus rajona centra dzīvojošie, jaunieši ar mācīšanās grūtībām.¹¹¹

LM sadarbībā ar IZM, piesaistot ES struktūrfondu līdzfinansējumu, organizē NVA profesionālās apmācības un darba tirgum nepieciešamo prasmju apguvi, nodrošinot bezdarbnieku un darba meklētāju formālās un neformālās izglītības apmācības pasākumus. Neformālās izglītības programmas sniedz iespēju apgūt darba tirgum nepieciešamo prasmju apguvi, kuras ietver valsts valodu, angļu un vācu valodu, datorzinības, projektu vadību, autovadītāja prasmes, lietvedību un biroja darba organizāciju, praktisko mārketingu un komercdarbību laukos. Par programmas apguvi līdz šim tiek izsniegts izglītību apliecinošs dokuments – programmā noteikta apliecība, kuras atzīšana ir darba devēja ziņā. 2007.gadā NVA neformālās izglītības apmācībās tika iesaistītas 7878 personas 31 neformālās izglītības programmā.

Arvien populārāka kļūst neformālās izglītības metode- vienaudžu izglītošana, kurā līdzīgs līdzīgam nodod zināšanas un veido attieksmi par jautājumiem, kurus ir grūti apspriest, ja ir valodas, vecuma vai statusa barjera. Vienaudžu līderis ar savu piemēru demonstrē, ka

¹⁰⁶ Izglītības likums 1.pants 14.punkts

¹⁰⁷ Sadarbība izaugsmes un darba vietu radīšanai. Jauns posms Lisabonas stratēģijā, COM (2005) 24, 2005. gada 24. februāris.

¹⁰⁸ Eiropadomes 2005. gada 22. un 23. marta prezidentūras secinājumu 1. pielikums.

¹⁰⁹ Padomes 2002. gada 27. jūnija Rezolūcija (2002/C 168/02) par Eiropas sadarbības pamatprogrammu jaunatnes jomā, OV C 168, 13.7.2002., 2.-5. lpp.

¹¹⁰ COM (2005) 494, 2005. gada 13. oktobra galīgā redakcija.

¹¹¹ JSPA 2007.gada darbības pārskats

jaunietis tajā pašā vecumā pats var pieņemt lēmumus, pārzina sev aktuālos jautājumus un var justies pārliecināts par sevi. Vienaudžu izglītošana tiek īstenota skolās, klubos, jauniešu pulcēšanās vietās, patversmēs, starp ielu bērniem, atkarības vielu lietotājiem utt. un pozitīvi ietekmēt to sabiedrības daļu, kurus formālā izglītība aizsniegt nespēj. Piemēram, 2007. gadā Latvijas Sarkanā Krusta Jaunatnes organizācijas apmācītie vienaudžu līderi apmācījuši 2000 jauniešus par to, kas ir HIV/AIDS, drošas seksuālās attiecības un izvēles brīvība, 300 jauniešu apmācīti par vienaudžu vardarbību.¹¹² Taču ne visi jaunieši būs spējīgi un vēlēsies darboties kā vienaudžu līderi pēc mācību programmas apgūšanas. Vidēji 10-15% no sagatavotajiem vienaudžu līderiem gada laikā aiziet no organizācijām un neturpina darbu. Latvijā vienaudžu izglītošana nereti tiek izmantota kā būtiska metode jauniešiem, līdz ar ko vienaudžu izglītotājiem jāsniedz gan zināšanas, gan jāveicina attieksmes un uzvedības maiņa.¹¹³

Starpkultūru izglītība. Jauniešiem mūsdienās ir jāsaskaras ar daudzām tendencēm, kas nebija jāpiedzīvo iepriekšējo paaudžu iedzīvotājiem – vienotas Eiropas veidošana un jauniešu loma tajā, atbildības palielināšanās, globalizācijas ietekme, dzīvošana multikulturālā sabiedrībā, globālās un nacionālās identitātes krīze. Starpkultūru izglītība ir viens no iespējamajiem risinājumiem, lai palīdzētu cilvēkiem mēģināt saprast mūsdienu pasauli, tās mērķis ir dažādu sabiedrību un dažādu vairākuma vai mazākuma grupu pastāvēšanas savstarpēja atbalstīšana un attīstības veicināšana un abpusēju attiecību pamata. Starpkultūru izglītība var palīdzēt jauniešiem apgūt prasmes, iemaņas un vērtības, kas nepieciešamas, lai risinātu mūsdienu izaicinājumus, tādejādi starpkultūru izglītība ir personiskās izaugsmes process ar nozīmīgu ietekmi uz sabiedrību.

Starpkultūru izglītība attiecas uz zināšanu un prasmju ieguvu un attieksmes veidošanos, kas ir saistīta dažādu kultūru mijiedarbību un kuras ir pamatā veiksmīgam starpkultūru dialogam un sabiedrības integrācijas procesa nodrošināšanai. Šīs zināšanas un prasmes dēvē par starpkultūru kompetencēm. 2008.gadā Eiropas Savienības Izglītības, jaunatnes un kultūras ministru Padomes sanāksmes laikā tika pieņemti Padomes secinājumi par starpkultūru kompetencēm (9021/08). Ņemot vērā, ka Eiropas pilsoņiem ir vajadzīgas starpkultūru kompetences, kas ir kultūru dialoga stiprināšanas pamatelements, lai veicinātu atvērtas sabiedrības veidošanos, kurās nav atstumtības un kas balstās uz Eiropas pamatvērtībām, kā arī attiecībā uz starpkultūru kompetencēm īpaši svarīgas ir tādas zināšanas, prasmes un attieksmes, kas ir saistītas ar tādām pamatprasmēm, kā saziņa svešvalodās, sociālās un pilsoniskās prasmes un kultūras izpratne un izpausme.

Starpkultūru izglītība ir nozīmīga Latvijai, ņemot vērā sabiedrības struktūru – vairākas tautību grupas, reliģiskā daudzveidība. Tā jauniešos veido tolerantu attieksmi pret atšķirīgo, māca atpazīt rasismu, aizspriedumus, nevienlīdzību un netaisnību un attīsta prasmes un iemaņas reaģēt šādās situācijās.

Starpkultūru izglītība visefektīvāk tiek veikta neformālās izglītības ietvaros, iesaistot dažādus jauniešu pēc iespējas dažādākās aktivitātēs, jauniešu projektos, īpaši programmā „Jaunatne darbībā”, darbojoties jaunatnes organizācijās un skolās. Tādējādi ir īpaši būtiski turpmāk veicināt neformālo izglītību, akcentējot starpkultūru izglītību, lai nodrošinātu jauniešiem starpkultūru kompetences, veicinot sabiedrības integrāciju, sociālās atstumtības mazināšanos un starpkultūru dialoga pilnveidi.

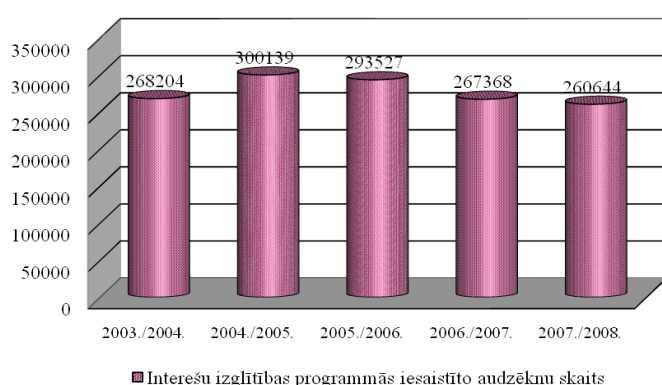
Interesu izglītība. Interesu izglītība nodrošina jauniešiem lietderīgu un saturīgu brīvā laika pavadīšanu, radošo pašizteiksmi, talantu izkopšanu un pašattīstību, socializāciju, prasmju un spēju pilnveidošanu, profesionālo iemaņu apguvi un karjeras plānošanu, formālajā izglītībā iegūto zināšanu un prasmju papildināšanu..

Interesu izglītībā tiek piedāvātas dažādas izglītības programmas:

¹¹² Latvijas Sarkanā Krusta gada pārskats 2007. Rīga, 11-12.lp.

¹¹³ Mācību programma vienaudžu izglītotājiem HIV/AIDS un reproduktīvā veselība 2.papildinātais izdevums Rīga, 2004.gads

- kultūrizglītības programmas (dejas māksla, mūzika, vizuālā un lietišķā māksla, teātra māksla u.c.),
- tehniskās jaunrades programmas (automodelisms, lidmodelisms, kuģu modelēšana, elektronika, video, foto, lego, datori un programmēšana u.c.),
- vides izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai programmas (mazpulki, gidi, ekoloģija, floristika, vides, ilgtspējīgas attīstības iespēju un novada vēstures pētnieki u.c.),
- jaunatnes darba programmas (skolēnu pašpārvaldes, jaunatnes klubi un interešu grupas, skauti un gaidas, jaunsargi u.c.),
- sporta interešu izglītības programmas (sporta dejas, sporta un galda spēles, vieglatlētika un vingrošana, cīņas sporta veidi, orientēšanās, tūrisms, badmintonu u.c.),
- citas programmas (žurnālistika, estētikas skola, stila mācība, svešvalodas, literārā jaunrade, pirmā medicīniskā palīdzība, satiksmes noteikumi u.c.).¹¹⁴

12.att. Interesešu izglītības programmās iesaistīto jauniešu skaits

ar pārējām vecuma grupām mazāk interesešu izglītības programmās iesaistās 10.-12.klašu skolēni un jaunieši, kuri vecāki par 18 gadiem. Ja vecuma grupā no 5.-9. klasei tie ir 160 tūkst., tad no 10.-12. klasei tie ir tikai 60 tūkst. audzēkņu. Tas izskaidrojams ar lielāku mācību slodzi vidusskolā un plašāku āpuskolas aktivitāšu piedāvājumu. Vairāk nekā 60% audzēkņu iesaistās kultūrizglītības programmās, 16% sporta programmās, savukārt, tikai 2% iesaistās sociālā darba jomā un 4% darbā ar jaunatni.¹¹⁵

Ņemot vērā interesešu izglītībā iesaistīto jauniešu uzskaites sistēmas trūkumus, nav iespējams noteikt reālo iesaistīto jauniešu skaitu interesešu izglītībā, jo viens jauniešs vienlaicīgi var piedalīties vairākās interesešu izglītības aktivitātēs. Saskaņā ar statistisko informāciju interesešu izglītībā ir iesaistījušies 106,6% jauniešu no kopējā izglītojamo skaita vispārējās un speciālās izglītības iestādēs:¹¹⁶

Izglītojamo skaits vispārējās un speciālās izglītības iestādēs 2007./2008.m.g.	250941
no tiem iesaistījušies interesešu izglītības programmās:	
vispārējās un speciālās izglītības iestādēs	193124
pašvaldību dibinātajās interesešu izglītības iestādēs	61318
privātpersonu, biedrību, uzņēmumu dibinātas interesešu izglītības iestādēs	1450
profesionālās ievirzes izglītības iestādēs	4752
profesionālās izglītības iestādēs interesešu izglītības programmās iesaistījušies	~ 7000

¹¹⁴ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra 2007.gada publiskais pārskats, 8.lpp

¹¹⁵ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra 2007. gada publiskais pārskats, 7.lpp.

¹¹⁶ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra publiskais darbības pārskats par 2007.gadu, 8 lp.

3.tab. Izglītojamo skaits interešu izglītības programmās

Turpretim 2007.gadā veiktajā pētījumā par jauniešu sociālo un politisko aktivitāti 74% aptaujāto jauniešu norādīja, ka pēdējo 3 gadu laikā ir apmeklējuši kādu vai vairākus interešu izglītības pulciņus¹¹⁷. Saskaņā ar Valsts jaunatnes iniciatīvu centra datiem no kopējā interešu izglītībā iesaistīto dalībnieku skaita aptuveni 2000 ir jaunieši ar speciālām vajadzībām¹¹⁸.

Kultūrizglītība. Kultūrizglītības attīstība līdz šim ir skatīta šauri profesionālās izglītības robežās, nepietiekoši novērtējot kultūras resursu lomu mūžizglītības procesā. Lai paplašinātu kultūrizglītības lomu sabiedrībā mūžizglītības kontekstā, kā arī sekmētu līdzsvarotu bērnu un jauniešu kultūras procesu attīstību un pieejamību visā Latvijas teritorijā, nepieciešama kultūras institūciju sadarbība. Kultūrizglītības sistēmu Latvijā veido Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, Latvijas Mākslas akadēmija, Latvijas Kultūras akadēmija, Latvijas Kultūras koledža, 16 profesionālās vidējās izglītības iestādes, 144 pašvaldības profesionālās ievirzes mūzikas un mākslas skolas.

KM pārraudzībā ir 14 profesionālās vidējās izglītības iestādes, kurās 2007.gadā: profesionālās vidējās izglītības programmas apguva 1 792 audzēkņi; profesionālās ievirzes izglītības programmas mūzikā, mākslā un horeogrāfijā - 2 640 audzēkņi. Profesionālās vidējās izglītības programmas un profesionālās ievirzes izglītības programmas mākslā īsteno arī 2 pašvaldību profesionālās vidējās izglītības iestādes – Daugavpils mākslas vidusskola *Saules skola* un Valmieras Mākslas vidusskola, – kurās 2007.gadā 217 audzēkņi apguva profesionālās vidējās izglītības programmas un 323 audzēkņi apgūst profesionālās ievirzes mākslas programmas. Savukārt Audzēkņu skaits pašvaldību profesionālās ievirzes izglītības programmās 2006./2007.m.g. bija 23 385 audzēkņi.

Jaunsardzes kustība un patriotiskā audzināšana. Jaunsardze ir AM organizēta un vadīta jauniešu interešu izglītības forma. Jaunsardzes mērķis ir jaunatnes izglītošana valsts aizsardzības jomā, patriotisma, pilsoniskās apziņas, biedriskuma, drošsirdības, fizisko spēju un disciplīnas sekmēšanā. Vienlaikus Jaunsardzes uzdevums ir ieinteresēt jauniešus par militāro dienestu, tādējādi paplašinot motivēta profesionālā dienesta personālsastāva atlases iespējas. Jaunsardzē iestājas brīvprātīgi. Par jaunsargu var kļūt ikviens Latvijas iedzīvotājs vecumā no 12 līdz 18 gadiem, tikai ir jāprot Latvijas Republikas valsts valoda. Pašlaik Jaunsardzē ir iesaistījušies 6800 jaunsargi un 2007.gadā Jaunsardzes centrs organizēja 847 pasākumus, kuros kopumā piedalījās 15 432 jaunsargu¹¹⁹.

Speciālā izglītība sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem. Saskaņā ar Vispārējā izglītības likuma 3.pantu, speciālā izglītība ir vispārējās izglītības īpašais veids, kas ir vispārējā un profesionālā izglītība adaptēta personām ar speciālām vajadzībām un veselības traucējumiem vai arī speciālām vajadzībām vai veselības traucējumiem. Speciālā izglītība rada iespējas un apstākļus izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām iegūt savam veselības stāvoklim, spējam un attīstības līmenim atbilstošu izglītību jebkurā izglītības iestādē, vienlaikus nodrošinot izglītojamā pedagoģiski psiholoģisko un medicīnisko korekciju, sagatavotību darbam un dzīvei sabiedrībā. Jebkura izglītības iestāde ir tiesīga licencēt Vispārējā izglītības likuma noteiktajā kārtībā speciālās izglītības programmas, ja ir atbilstoša vide un kvalificēts personāls izglītojamo ar speciālām vajadzībām kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai. Speciālo izglītību iespējams iegūt gan speciālās, gan vispārējās izglītības iestādēs, kurās ir licencētas izglītojamo vajadzībām atbilstoša izglītības programmas. Šobrīd speciālo izglītību ir iespējams iegūt 63 speciālajās skolās. Saskaņā ar IZM datiem¹²⁰ 2007./2008.mācību gadā speciālo izglītību ieguva 9063 skolēni.

¹¹⁷ Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007.gads, 84.lp

¹¹⁸ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra publiskais darbības pārskats par 2007.gadu, 7 lp.

¹¹⁹ AM publiskais darbības pārskats par 2007.gadu, 30.lp.

¹²⁰ http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Izglitiba/Vispareja_izglitiba/Statistika/2007/skolenu_sk_klasem_07.xls

Arī TM turpina darbu pie programmas „Ieslodzīto izglītības politikas pamatnostādņu 2006. – 2010.gadam” īstenošanas, kas apstiprināta ar MK 2006.gada 15.jūnija rīkojumu Nr. 443, šī politikas plānošanas dokumenta mērķis ir:

- panākt ieslodzīto personu izglītības integrāciju valsts izglītības sistēmā;
- nodrošināt ieslodzīto tiesības uz izglītību;
- sekmēt ieslodzīto personu iekļaušanos sabiedrībā pēc soda izciešanas.¹²¹

Karjeras izglītība. Statistika liecina, ka ceturrtā daļa no aptaujāto respondentu nav izvēlējušies nākotnes profesiju. 2007./08. mācību gadā ir samazinājies to skolēnu īpatsvars, kuri pēc vidusskolas beigšanas plāno mācīties augstskolā (2005. gadā – 65%, 2006. gadā – 53%), bet audzis to skolēnu īpatsvars, kuri pēc vidusskolas beigšanas plāno ne strādāt, ne mācīties, bet paņemt pārtraukumu atpūtai (2005.gadā – 1%, 2006.gadā – 12%).¹²² Tomēr aizvien ir liels to skolēnu īpatsvars, kuri pēc vidusskolas beigšanas ir gatavi apvienot mācības ar darbu, ideālā gadījumā, pie neierobežotām izvēles iespējām, 12.klašu skolēni pēc vidusskolas beigšanas vislabprātāk apvienotu darbu ar mācībām augstskolā (47,8%).¹²³ NVA un Hansabankas 2008.gadā veiktais pētījums uzrāda, ka tikai 32,1% aptaujātie vispārizglītojošo skolu 12.klašu skolēni ir jau izvēlējušies savu nākotnes profesiju, 19,3% atbildējuši noliedzīgi, bet 48,6% atbildējuši, ka apdomā vairāku profesiju variantus. Iemesli, kādēļ lielākai daļai no aptaujātajiem izvēle ir ieilgusi tiek minēts: grūti orientēties pieejamajā informācijā – 46,5%; skolā nav pieejama nepieciešamā informācija – 35,9%; nav skaidrs, kur meklēt informāciju – 29,0%; pagaidām nav nopietni ķērušies (12.klase) pie informācijas meklēšanas – 32,9%. No visiem aptaujātajiem 57,6% atzīst, ka viņiem ir nepieciešama profesionāla palīdzība tālākās izglītības un profesijas izvēlē.¹²⁴ Valsts izglītības attīstības aģentūra (VIAA) Karjeras atbalsta departamenta 2008.gada vasarā veiktā Izglītības pārvalžu aptauja savukārt liecina, ka tikai 43% skolās ir iekārtoti karjeras informācijas stūrīši. Šim nolūkam pārsvarā tiek izmantoti direktoru vietnieku audzināšanas darbā, sociālo pedagogu vai psihologu kabineti, bibliotēku lasītavas vai stendi gaitenīs. Tikai 19% skolas norāda, ka tā sauktos karjeras izglītības kabinetus vada kvalificēts karjeras konsultants. Pārsvarā tiek minēti skolotāji (30%), vai citi darbinieki: bibliotekārs, izglītības metodiķis, direktora vietnieks audzināšanas darbā (27%).

Līdz ar to Latvijā pēdējos gados karjeras izglītība ieņem aizvien lielāku lomu mācību programmās, kur tā ir integrēta kādā citā mācību priekšmetā, vai tiek īstenota kā audzināšanas plāna sastāvdaļa. No 2005. līdz 2008.gada augustam pēc IZM iniciatīvas VIAA īstenoja Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētu nacionālās programmas „Atbalsts profesionālās orientācijas un karjeras izglītības ieviešanai izglītības sistēmā” projektu „Karjeras izglītības programmu nodrošinājums izglītības sistēmā”(KIPNIS). KIPNIS mērķis bija uzlabot karjeras atbalsta pakalpojumu un karjeras izglītības pieejamību un kvalitāti visu līmeņu un veidu izglītības iestādēs mūžizglītības kontekstā, izveidojot karjeras atbalsta speciālistu kvalifikācijas apguves un pilnveides sistēmu, attīstot karjeras izglītības metodisko un informatīvo materiālu nodrošinājumu. KIPNIS ietvaros nodrošināti karjeras izglītības metodiskā atbalsta materiāli skolotājiem un skolēniem (7.-9.klasēm, 10.-12.klasēm, profesionālās vidējās izglītības iestādēm). Aktivitātes ietvaros izstrādāta nacionālās izglītības iespēju datu bāze www.niid.lv, kur pieejama informācija par profesionālās vidējās un augstākās izglītības iespējām un nosacījumiem, pašnovērtējuma testi un e-konsultanta pakalpojumi. KIPNIS ietvaros ir izstrādāta jauna profesionālo maģistru studiju programma e-formā karjeras konsultanta kvalifikācijas ieguvei. 2007.gada 1.septembrī studijas uzsākuši

¹²¹ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2006.gada publiskais pārskats, 12.lpp

¹²² Informatīvais ziņojums par statistiskās un analītiskās informācijas ieguves rezultātiem sociālajā, izglītības un nodarbinātības jomās. 2008. gads 11.lp.

¹²³ Pētījums „12. klašu skolēnu profesionālo plānu izpēte 2007./2008. m.g” Rīga: 2008. 10.lp.

¹²⁴ Turpat, 22.-28.lp

gandrīz 200 studenti (pilna un nepilna laika programmās), līdz 2007.gadam neviena augstskola vēl nepiedāvāja studiju programmas karjeras konsultanta kvalifikācijas apguvei.

Lai uzlabotu bezdarbnieku un darba meklētāju iespējas saņemt savlaicīgākas un kvalitatīvākas konsultācijas profesionālās piemērotības jautājumos, piemērotas profesijas un pārkvalifikācijas izvēlē vienā institūcijā, saskaņā ar 2006.gada 29.martā MK apstiprināto koncepciju „Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana”, ar 2007.gada 1.septembri Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūru pievienoja NVA. Turklāt saskaņā ar minētās koncepcijas nostādnēm, no 2007.gada 1.septembra profesionālās orientācijas un konsultēšanas pakalpojumi jauniešiem pieejami arī pamata un vidējās izglītības iestādēs.

Vērtējot NVA karjeras konsultantu sniegtajās konsultācijas, jaunieši atzīst, ka tiek sniegta noderīga informācija (70.68%), bet tikai 17.06% no aptaujātajiem jauniešiem, kuriem tika sniegtas konsultācijas, atzina, ka tika saņemts atbalsts un iedrošinājums un vēl mazāks jauniešu skaits (11.87%) atzina, ka tika saņemtas noderīgas zināšanas un praktiskas iemaņas.¹²⁵ Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūra sniedza konsultācijas jauniešiem karjeras izvēles jomā:

- 2005. gadā –23273 jauniešiem;
- 2006.gadā –28669 jauniešiem;
- 2007.gadā–26803 jauniešiem.

Līdz ar to jaunieši informāciju par karjeras atbalsta pakalpojumiem var iegūt skolā no NVA informatīvajiem stendiem, skolā esošiem karjeru konsultantiem, kuri nav visās skolās. NVA pakalpojumi tiek piedāvāti 27 filiālēs visā valsts teritorijā, kur tiek piedāvāti karjeras izvēles pakalpojumi, kā arī aktuālākā informācija par darba piedāvājumiem un nepieciešamajām prasmēm. VIAA Karjeras atbalsta departaments, kura darbība ir balstīta uz koncepcijas „Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana” nostādnēm, nodrošina informatīvos pakalpojumus karjeras pakalpojumu speciālistiem un iedzīvotājiem.

Izglītības pieejamība jauniešiem ieslodzījumu vietās. Risināmie uzdevumi ir arī ar ieslodzīto jauniešu izglītošanu, 2008. gada 1. janvārī ieslodzījuma vietās atradās 6548 ieslodzītie: apcietinātie – 1742, notiesātie – 4806. No kopējā ieslodzīto skaita ieslodzījuma vietās atradās 325 sievietes un 199 – nepilngadīgie. 32,8% no notiesātajiem bija vecumā līdz 25 gadiem, no kuriem katrs desmitais – nepilngadīgais obligātās izglītības vecumā. Aptuveni 1/3 ieslodzīto bez pamatizglītības ir jaunieši vecumā no 14 – 25 gadiem. Tā kā profesionālās izglītības apguvei nepieciešama vismaz vispārējā pamatizglītība, daļai notiesāto nav iespēju apgūt profesiju ne ieslodzījuma laikā, ne pēc ieslodzījuma.

Pamata un vispārējās izglītības un profesionālās apmācības iegūšana tiek nodrošināta 11 ieslodzījuma vietās¹²⁶. 2006.gadā 888 ieslodzītie tika iesaistīti vispārējās izglītības procesā, no tiem 760 ieslodzītie apguva pamatizglītību. Apmēram 60% no visiem vispārējās izglītības apgūvē iesaistītajiem bija nepilngadīgie notiesātie. 2007.gadā 135 personas no visiem ieslodzītajiem saņēma dokumentu par vispārējās izglītības apgūšanu, bet par profesionālās izglītības apgūšanu – 358. 2007.gada 3. septembrī mācības vispārējās izglītības programmās uzsāka 498 ieslodzītie, profesionālās izglītības programmās – 475.

Interesu izglītības programmās tika iesaistīti 1087 ieslodzītie. Tiek īstenotas latviešu valodas un svešvalodu, datorzinību, biznesa pamatu, mākslas un daiļamatniecības interešu izglītības programmas, kā arī aroda iemaņu programmas (kokapstrāde, mākslinieciskā metālapstrāde).

Gada laikā projekta „Ieslodzīto pedagoģiskās korekcijas programmu izstrāde, aprobācija un īstenošana” ietvaros Jelgavas, Pārlielupes, Liepājas un Grīvas cietumi noslēdza sadarbības līgumus ar vispārējās izglītības iestādēm. No projekta finanšu līdzekļiem tika finansēta cietumu telpu pielāgošana mācībām, kā arī tika sagādāti mācību grāmatu komplekti

¹²⁵ Klientu apmierinātības novērtējums par karjeras pakalpojumiem 2008.gada 1.pusgadā.
(<http://www.karjerascentrs.lv/>, skatīts 31.07.2008.)

¹²⁶ Ieslodzījumu vietu pārvaldes 2007.gada publiskais pārskats, 13 lp.

visām ieslodzījuma vietām. 2007. gada 3. septembrī šī projekta ietvaros mācības uzsāka 210 ieslodzītie. Ieslodzīto izglītības politikas attīstību kopumā nosaka Ieslodzīto izglītības politikas pamatnostādnes 2006. – 2010.gadam, (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2006.gada 15.jūnija rīkojumu Nr.443). Bez tam, 2009.gada 6.janvārī Ministru kabinets, izskatot TM sagatavoto informatīvo ziņojumu par pamatnostādņu izpildi, nolēma pagarināt to īstenošanas termiņu līdz 2012.gadam (prot. Nr. 1,28.paragrāfs).

Jauno vecāku izglītošana. Daļai vecāku, īpaši jauno vecāku, trūkst nepieciešamo zināšanu un izpratnes par bērna attīstību un audzināšanu, par bērnam drošu un veselīgu vidi. Tā rezultātā rodas vienpusīgi priekšstati par bērna audzināšanas principiem un tādējādi netiek veicināta pozitīva bērnu emocionālā un fiziskā attīstība, vājinās bērnu psiholoģiskā saikne ar vecākiem, ģimenēs pieaug vardarbība pret bērnu un jauni, palielinās bērnu un jauniešu sadzīves traumatisms un nelaimes gadījumu skaits. Lai palīdzētu vecākiem, īpaši jaunajiem vecākiem iegūt nepieciešamās zināšanas un prasmes, lai varētu pilnvērtīgi uzņemties rūpes par saviem bērniem, pastāvīgi tiek īstenoti izglītojoši un informatīvi pasākumi, kas domāti vecāku izglītošanai par savu lomu (un to, kā tā mainās), par bērnu tiesībām un par savu atbildību un pienākumiem, kas no tām izriet, kā arī par savām tiesībām. 2007. gadā Latvijas ģimenes plānošanas un seksuālās veselības asociācija "Papardes zieds" izveidoja apmācību programmu par attiecību veidošanu ģimenē "Izproti dusmas - nepieļauj vardarbību", kas ietver metodiskos materiālus un mācību videofilmu, kā arī informatīvus bukletus. 2008. gadā izveidots video materiāls par bērnu audzināšanu. 10 sērijas jeb 10 padomus par bērnu audzināšanas pamatprincipiem izveidojis TV raidījums un vecāku apvienība "Māmiņu Klubs". Filma veltīta topošajiem vecākiem un ģimenes atbalsta centriem. Tāpat jaunie vecāki tiek izglītoti gan dzemdību namos, gan ginekoloģijas klīnikās, gan primārās aprūpes centros, piemēram, Rīgas dzemdību nams organizē lekcijas grūtniecēm un jaunajiem tēviem, ģimenes veselības centrā „Stārķa ligzda” pieejamas konsultācijas par bērnu aprūpi, primārās veselības aprūpes centrs „Ziepniekkalns” organizē lekcijas un praktiskās nodarbības jaunajām māmiņām u.c.

Jauniešu mobilitātes programmas. Kā norādīts Eiropas Parlamenta Reģionālās attīstības komitejas ziņojumā, jauniešu mobilitāte un starptautiskā brīvprātīgā darba iespējas ne tikai veicina konkrētā iespēju lietotāja personisko izaugsmi un sociālo attīstību, bet arī sniedz ieguldījumu pilsoniskajā sabiedrībā un nostiprina solidaritāti – vienu no ES pamatvērtībām, tāpat arī brīvprātīgajiem ir svarīga loma, lai sasniegtu Lisabonas stratēģijas mērķi – sociālekonomisko kohēziju. Neskatoties uz ES dažādo programmu piedāvājumu, saskaņā ar Eiropabarometra pētījumu 2007.gadā¹²⁷ 16% no aptaujātajiem ir iesaistījušies kādā no mobilitātes programmām, bet 74% no aptaujātajiem vēlētos iesaistīties mobilitātes programmās, tādējādi ar ES programmām tiek nodrošināta viena piektā daļa no patiesā pieprasījuma. Ņemot vērā minēto, Eiropas Parlamenta Reģionālās attīstības komiteja aicina¹²⁸ ES dalībvalstis ar nacionālo programmu un divpusēju un daudzpusēju sadarbības līgumu palīdzību palielināt jauniešu skaitu, kas ir iesaistīti dažādos starptautiskos projektos, veicinot jauniešu mobilitāti un pieredzes palielināšanos.

Šobrīd Latvijas jauniešiem pastāv dažādas ES starptautiskās mobilitātes iespējas, kā arī citu jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu piedāvātās starptautiskās mobilitātes iespējas. Viens no būtiskākajiem piemēriem jauniešu mobilitātes un iespēju veicināšanā ir ES neformālās izglītības programma „Jaunatne darbībā”, tās ietvaros Latvijas jauniešiem ir iespēja piedalīties starptautiskos projektos, apmācībās un semināros, kā arī piedalīties Eiropas Brīvprātīgajā darbā.

Tāpat jauniešiem pastāv iespējas piedalīties dažādās citās ES mobilitātes programmās, piemēram, IZM Akadēmisko programmu aģentūras koordinētajās Comenius, Erasmus,

¹²⁷ „Looking Behind Figures: The main results of the Eurobarometer 2007 survey on youth”, 2007

¹²⁸ Eiropas Parlamenta Reģionālās attīstības komitejas ziņojums „Brīvprātīgo darba nozīme ekonomiskajā un sociālajā kohēzijā (2007/2149(INI))

Erasmus Mundus, Grundtvig vai Tempus. Saskaņā ar Akadēmisko programmu aģentūras datiem¹²⁹ Comenius programmā 2007.gadā iesaistījās 14710 skolēni un 1986 pedagogi, kā arī 14 ieguva individuālās stipendijas. Erasmus programmā 2007.gadā iesaistījās 940 jaunieši, Grundtvig ietvaros 22 saņēma individuālās stipendijas. 2007.gadā netika apstiprināts neviens Erasmus Mundus projekts. Tāpat jaunieši no Latvijas var iesaistīties tādās centralizētajās ES mobilitātes programmās, kā Leonardo da Vinci, Jean Monnet vai Culture and Europe for Citizens, ņemot vērā, ka projekti tiek koordinēti centralizēti nav pieejami statistikas dati par Latvijas jauniešu iesaistīšanos šajās programmās.

Vienlaikus saistībā ar jauniešu mobilitāti plašākā mērogā par būtisku aspektu jaunatnes politikā turpmākajos gados var kļūt jautājums par jauniešiem – imigrantiem: gan saistībā ar uzturēšanās atļauju saņemšanu, ģimenes apvienošanu, jo trešo valstu pilsoņiem ģimenes apvienošana Latvijā ir atļauta. Turpmākajos gados arvien biežāks jautājums dienaskārtībā kļūs sociālo, izglītības un veselības, mājokļa pakalpojumu pieejamības nodrošināšana imigrantu jauniešiem, jautājums par darba tirgus pieejamību, kā arī iespēju izmantot dažādas sociālās tiesības, kas paredzētas jauniešiem Latvijā.

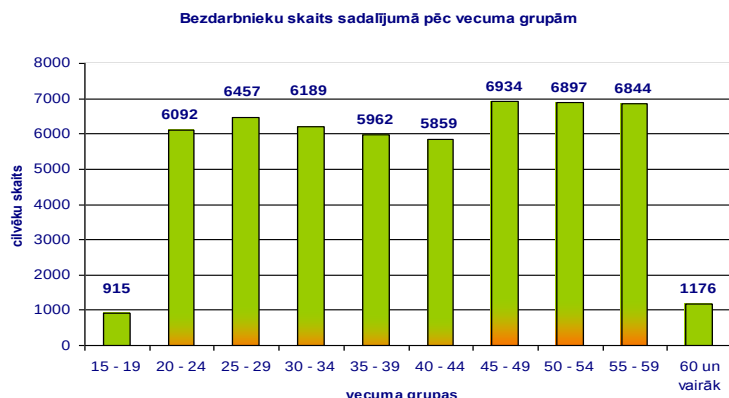
Būtiskākās problēmas:

- Nepietiekama interešu izglītības programmu daudzveidība.
- Pamata un vidējā, t.sk. profesionālā izglītība un interešu izglītība nav pietiekami pieejama ieslodzījumā vietās.
- Nav izveidota speciālās izglītības atbalsta sistēma, kas nodrošinātu izglītojamo ar speciālām vajadzībām sekmīgu integrāciju vispārējās izglītības sistēmā. Izglītības iestāžu infrastruktūra nenodrošina pieejamību izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem.
- 5,6% iedzīvotāju obligātajā izglītības vecumā nemācās, nepietiekams atbalsts izglītojamo no sociālās atstumtības riska grupām iekļaušanai izglītības sistēmā.
- Nav pilnveidots atbalsta mehānisms jauniešu iesaistīšanai neformālajā izglītībā, kā arī netiek veikta neformālās izglītības ceļā iegūto prasmju atzīšana, tāpat arī pastāv neformālās izglītības jēdziena interpretāciju atšķirības.
- Netiek pietiekami veicināta un attīstīta vienaudžu izglītošanas kustība, kā arī netiek nodrošināta jauno vecāku izglītošana.
- Izglītības piedāvājums sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem ir nepietiekams un neatbilstošs.
- Jaunieši neapgūst pilnvērtīgi karjeras vadības prasmes vispārējās izglītības iestādēs, kas kavē jauniešu vidū nākotnes profesijas izvēli.
- Nepietiekami attīstīta un atbalstīta starpkultūru izglītība formālajā un neformālajā izglītībā bērniem un jauniešiem.
- Jauniešiem netiek sniegtas atbilstošas kvalitātes karjeras konsultācijas, kuras sniegtu interesēm un vajadzībām noderīgu informāciju un nodrošinātu arī praktiskas iemaņas.
- Netiek regulāri nodrošināta profesionāla karjeras izglītība visiem bērniem un jauniešiem, kas spētu jau sākot no agrīna attīstības posma palīdzēt kvalitatīvi noteikt bērna un jaunieša interesēm un spējām atbilstošāko nākotnes profesiju.
- Nepietiekami tiek nodrošinātas kvalitatīvas prakses vai stažēšanās uzņēmumos vai citās prakses vietās, kuras veicinātu pielietot izglītības iestādē iegūtās kompetences un maksimāli pilnvērtīgi attīstītu jauniešu individuālās kompetences.
- Nav pietiekami attīstīta jauniešu mobilitāte un viņu līdzdalība dažādās mobilitātes programmās.
- Kultūrizglītības attīstība līdz šim ir šauri skatīta profesionālās izglītības robežās, nepietiekoši novērtējot kultūras resursu lomu mūžizglītības procesā.
- Kultūras un radošās industrijas izglītības sistēmā nav izveidota vienota informācijas un darbības koordinācijas sistēma.

¹²⁹ Akadēmisko programmu aģentūras 2007.gada pārskats

3.3. Jauniešu nodarbinātība

Jaunieši – bezdarbnieki. Nestabilu ekonomisko pārmaiņu laikā Latvijā arvien lielāka

13.att. Bezdarbnieku skaits sadalījumā pēc vecuma grupām

devēju domām kavē jauniešu iesaistīšanos darba tirgū, ir pieredzes trūkums, nevēlēšanās strādāt un mācīties, vieglprātība, bezatbildība, disciplīnas trūkums, kā arī zems un neatbilstošais atalgojums valstī kopumā. Pētījumā „Augstāko un profesionālo mācību iestāžu absolventu profesionālā darbība pēc mācību beigšanas” tiek apzināts, ka 65% gadījumu arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību ieguvušo darbinieku praktiskās iemaņas neapmierina darba devējus, bet 53% gadījumos augstāko izglītību ieguvušo darbinieku. 22,5% no vispārējās vidējās izglītības iestāžu absolventiem spiesti ieiet darba tirgū bez kvalifikācijas un ar zemām pamatprasmēm.¹³⁰

Daudzas ES dalībvalstis sastopas ar grūtībām veiksmīgi integrēt jauniešus darba tirgū. Vidējais jauniešu bezdarba līmenis vēl arvien ir ļoti augsts, 2006. gadā ES vidējais jaunatnes bezdarba rādītājs bija 17,4 % apmērā, bet 2007. gadā Latvijā tas sastādīja 13%.¹³¹ 2007.gadā 16899 jaunieši vecumā no 15-24 gadiem piedalījās aktīvos nodarbinātības un preventīvos pasākumos 2007.gadā¹³². 2007.gadā Latvijā projektiem tieši jauniešu bezdarbnieku nodarbināšanas veicināšanai tika tērēti Ls 1 090 795,47 (kopā ar Eiropas Savienības līdzfinansējumu).

Invalidu integrēšana darba tirgū. Statistikas dati liecina, ka invalīdiem ir nepieļaujami zems izglītības līmenis, kas neveicina invalīdu nodarbinātību. Šķērslis invalīdu integrēšanai darba tirgū arī alternatīvas nodarbinātības (tālstrādāšanas un mājstrādāšanas) vāja attīstība Latvijā un Latvijas uzņēmumu nepieejamība cilvēkiem ar noteiktām vajadzībām. Lai invalīdiem sniegtu iespēju apgūt profesiju, motivētu viņus mācīties, nodrošinātu mācību darba kvalitāti, veicinātu darba spēju paaugstināšanu rehabilitācijas speciālistiem un sociālā darba veicējiem, ir nepieciešama atbilstoša kvalifikācija. Latvijā nav nevienas mācību iestādes, kura nodrošinātu šāda veida tālākizglītību. 2007.gadā projektā „Apmācību nodrošināšana sociālās atstumtības riska grupām, iekļaujot informācijas un komunikācijas atbalstu invalīdiem”, kura

¹³⁰ Nacionālais ziņojums par jaunatnes politiku Latvijā. 2007.gads. Eiropas Padomes starptautiskā izvērtējuma jaunatnes politikai Latvijā ietvaros.

¹³¹ 03.03.2008, Employment in Europe report,

http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_2007_en.htm ; skatīts: 02.06.2008.)

¹³² www.nva.gov.lv, skatīts 24.10.2008

mērķis bija veicināt sociālās atstumtības riska grupu bezdarbnieku sociālo iekļaušanos sabiedrībā, tika iesaistīti tikai 64 jaunieši- bezdarbnieki vecumā no 15-25 gadiem.¹³³

Skolēnu darbs vasarā. Lai risinātu karjeras izvēles problēmas, NVA nodrošina jauniešiem iespēju piedalīties speciālajā programmā „Skolēnu vasaras darbs”. Nav viennozīmīga viedokļa par jauniešu nodarbinātību vasaras brīvlaikā, jo atsevišķi EP eksperti ir pauduši viedokli, ka programma nodrošina darba devējām lēto darbaspēku ar zemu kvalifikāciju, bet jauniešiem nodrošina iespēju attīstīt tikai vienkāršākās darba prasmes un iemaņas.

Tomēr dati liecina, ka Latvijā jauniešu vidū šis projekts ir pieprasīts, jo 2007. gadā projektam reģistrējās 17 439 skolēni no visas Latvijas un tika nodarbināti aptuveni 8000 skolēnu, līdz ar to jaunieši ir gatavi strādāt. Kā arī 2007. gadā tika iesaistīti vasaras darbā 130 skolēni ar speciālajām vajadzībām. Galvenās jomas, kurās jauniešiem tiek nodrošināts darbs, ir tirdzniecība, apkalpojošā sfērā. 2007. gadā Rīgas reģionā 227 darba devēji piedāvāju darbu skolēniem, Vidzemē 222 darba devēji, Latgalē 213, Kurzemē 173 un vismazāk darba devēju piedāvājumu bija Zemgalē – attiecīgi 149. Lielākoties tiek piedāvāti mazkvalificēti darbi, kā arī būtiska problēma, ar kuru saskaras NVA, ir darba vietu trūkums atbilstoši skolēnu spējām un interesēm, it īpašu skolēniem vecumā no 13-14 gadiem.¹³⁴

Atbalsts jauniešu komercdarbībai. Viens no veidiem, kā risināt darba vietu trūkumu, ir jaunu darba vietu radīšana, tādējādi nozīmīga ir komercdarbības atbalstīšana. Tieši jaunieši ir sociālā grupa, kurai ir lielākā interese par komercdarbības uzsākšanu, pieaugot vecumam, samazinās iedzīvotāju interese par komercdarbību. Galvenie kavējošie faktori ir sākuma kapitāla trūkums (71% aptaujāto), daudz retāk tika minēti tādi šķēršļi kā biznesa idejas trūkums, zināšanu trūkums.¹³⁵

NVA ir paredzēta speciāla programma jauno uzņēmēju atbalstam, kuras mērķis ir sniegt nepieciešamo metodisko, organizatorisko un finansiālo palīdzību komersantiem-iesācējiem (tajā skaitā biznesa plāna izstrāde, kredīta un papildapmācības nodrošināšana), programmas priekšrocības 2007.gadā varēja izmantot tikai 20 personas valstī, kas ir ļoti zems rādītājs. 2008. gadā tika uzsākts nodarbinātības pasākums „Pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai”. 2007. gadā EM noslēdza līdzdarbības līgumu „Par atsevišķu pārvaldes uzdevumu veikšanu mentoringa attīstības jomā” ar biedrību „Līdere” par Mentoringa programmas realizēšanu Latvijā 2007. un 2008. gadā, programmas mērķis ir atbalstīt topošos un esošos uzņēmējus Latvijas pilsētās un laukos, veicināt jaunu uzņēmumu dibināšanu un jaunu darbavietu nodrošināšanu, nodrošinot vienkopus brīvi pieejamas informācijas un konsultācijas iespējas. Programmas ietvaros pieredzējuši uzņēmēji sniedz padomu un atbalstu jaunajām uzņēmējām. Kopumā 2007. un 2008.gadā Mentoringa programmā tika iesaistīti 20 pāri. 2004.gadā EM sagatavotais informatīvais materiāls „Kā uzsākt komercdarbību?” kalpo arī par vienu no atbalstiem komercdarbības veicināšanai. Pozitīvi ir vērtējama 2008.gadā uzsāktā Rīgas Domes Uzņēmējdarbības koordinācijas centra sadarbībā ar AS Hansabanka grantu programmu „Atspēriens”, kas paredz vienam komersantam pieejamu 6000 latu apjomā kā maksimālo grantu.

Izmantojot Eiropas Sociālo fondu, kura mērķis ir izskaust visa veida diskrimināciju un nevienlīdzību darba tirgū, kā arī attīstīt cilvēkresursus un sekmēt informācijas sabiedrības izveidi, plānošanas periodā no 2004. – 2006.gadam tika izsludināts projektu konkurss „Darba prakšu vietu nodrošināšana jauniešiem bezdarbniekiem”. FM laika periodā no 2006. gada maija līdz 2008. gada oktobra nodrošināja apmācības, konsultācijas un finansiālo atbalstu komercdarbības un pašnodarbinātības uzsākšanai.

¹³³ NVA publiskais pārskats par 2007. gadu. 13.lp.

¹³⁴ Leinerte I. Skolēni grib strādāt. Neatkarīgā Rīta Avīze, 17.05.2008.

¹³⁵ Pētījums „Mūžizglītības pieejamība un iespējas izglītoties Latvijā”. Rīga: 2007. 35. lp.

Lai periodā no 2007.-2013. ZM organizē atbalsta pasākumus „Atbalsts jaunieiem lauksaimniekiem”, sekmējot jauniešu iesaistīšanos lauksaimniecības aktivitātēs. Savukārt Latvijas Investīciju attīstības aģentūra laika posmā no 2007.-2008.gada organizēja mācību bezmaksas uzņēmējdarbības un inovācijas kursus studentiem ”Uzņēmējs 5 dienās”, īstenojot 6 apmācību kursus, apmācīti 149 studenti. jauniešu ideju realizēšanai uzņēmējdarbībā tik izsludināts ideju konkurss „Ideju kauss”, kurā 2007. gadā piedalījās 384 dalībnieki un 2008. gadā 376 jaunieši iesniedza savas biznesa idejas.

Nodarbinātība ieslodzījuma vietās. Saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2007.gada publisko pārskatu, 2008. gada 1. janvārī ieslodzījuma vietās atradās 6548 ieslodzītie: apcietinātie – 1742, notiesātie – 4806. No kopējā ieslodzīto skaita 199 bija nepilngadīgie (apcietināti – 94, notiesāti – 105). Vecuma grupā līdz 25 gadiem notiesāto īpatsvars no kopējā notiesāto skaita sastādīja 32.8%.

2007. gadā ieslodzījuma vietās bija nodarbināti 1393 notiesātie, kas ir 31,3% no darbspējīgo notiesāto kopskaita. Saimnieciskajā apkalpē strādā 731 notiesātais, bet komersantu izveidotajās darba vietās – 662 notiesātie. Diemžēl līdz šim Ieslodzījuma vietu pārvalde nav apkopojusi statistiku pa vecuma grupām notiesāto nodarbināto vidū.

Gada laikā tika īstenota TM atbalstītā notiesāto nodarbinātības modeļa ieviešana ieslodzījuma vietās. Ar 18 komersantiem, kas veic komercdarbību ieslodzījuma vietās, tika noslēgti līgumi: par sadarbību notiesāto nodarbinātībā, telpu un zemes nomu. Pārlielupes ciets noslēdza līgumu ar SIA „SAKTA” 32 notiesāto nodarbinātībai; Brasas un Ilģuciema ciets – ar SIA „BP Trest”, nodarbinot 200 notiesāto; Grīvas ciets – SIA „Maģistr”, nodarbinot 86 notiesātos, Jelgavas ciets – SIA „MADARA”, nodarbinot 50 notiesātos, Valmieras ciets – SIA „Contego” nodarbinot 68 notiesātos.¹³⁶

2007. gadā Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem tika nodarbinātas 16 notiesātās personas, kuras ir sasniegušas 18 gadu vecumu un saskaņā ar Latvijas Sodpildes kodeksa 50.⁷ panta otrajā daļā noteikto, tika atstāti minētajā iestādē tālāka soda izpildei. 2008. gada I pusgadā 13 Cēsu audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem notiesātie tika nodarbināti, strādājot saimnieciskajā apkalpē par virtuves strādniekiem, bibliotēkas, kluba noformēšanas darbu strādniekiem, noliktavas, telpu uzkopšanas strādniekiem utt.

Darba aizsardzība. ES valstu avotu apsekojuma rezultāti norāda uz to, ka gados jauni darba ņēmēji vairāk sastopas ar fiziski smaga darba faktoriem (tādiem kā strādāšana piespiedu darba pozās, rīkošanās ar smagām kravām un atkārtotais darbs) nekā darbaspēks caurmērā. Rezultātā gados jauniem darba ņēmējiem ir ievērojams risks iegūt balsta un kustību sistēmas slimības (tostarp sāpes muguras lejasdaļā). Apsekojumi arī liek domāt, ka gados jauni darba ņēmēji ir mazāk informēti par darba vides riskiem.¹³⁷ Valsts darba inspekcijas informācija liecina, ka būvlaukumi un veikali ir vietas, kur ir nodarbināti jaunieši un kur smagumu pārvietošana saistīta ar lielu fizisku slodzi un var izraisīt muskuļu, balsta un kustību traucējumus. Tie rada ar darbu saistītās ilgtermiņa veselības problēmas.¹³⁸ LM norāda, ka galvenās darba aizsardzības jomā pastāvošās problēmas ir informācijas un kapacitātes trūkums darba aizsardzības politikas attīstībai, zemais normatīvo aktu ievērošanas līmenis uzņēmumos un sabiedrības neinformētība par darba aizsardzību.¹³⁹ Nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” projekta „LM pētījumi” ietvaros 2007.gadā tika īstenots LM pasūtīts pētījums „Darba apstākļi un riski Latvijā”. Viena no problēmām, ko iezīmēja pētījuma rezultāti, ir zemais sabiedrības informētības līmenis par darba aizsardzības jautājumiem. Jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem pēc pētījuma datiem minami starp vissliktāk

¹³⁶ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2007. gada publiskais pārskats.

¹³⁷ Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra. Fakti 70. Gados jauni darbinieki- fakti un skaitļi. Pakļaušana riskam un veselības problēma.

¹³⁸ Darba inspekcija veiks kampaņu „Stop- pārslodze!” veikalos un būvlaukumos, 26.05.2008., http://www.vdi.lv/index.php?zinas_id=566&lang_id=1&menu_id=16&start=0, skat.03.06.2008.

¹³⁹ Apstiprinātas darba aizsardzības pamatnostādnes 2008.-2013.gadam, 17.04.2008., http://www.vdi.lv/index.php?zinas_id=552&lang_id=1&menu_id=16&start=0, skat. 03.06.2008.

informētajām iedzīvotāju grupām. Viņu vidū ir vismazākais respondentu īpatsvars, kuri sevi ir atzinuši par labi informētiem (tikai 17,7%), kas varētu būt saistāms ar faktu, ka liela daļa no respondentiem, kas pieder pie šīs grupas, ir skolēni vai studenti, kas nav saskārušies ar darba vidi, kā arī nav saņēmuši pietiekamu apmācību par darba aizsardzības jautājumiem. SVA pētījums „Alkohola lietošanas ietekme uz nelaimes gadījumiem darba vidēs un ceļu satiksmes negadījumiem” akcentē, ka mediķi konstatējuši to, ka pēdējā laikā arvien biežāk pēc palīdzības vēršas jaunieši, kas ir jaunāki par 20 gadiem, kuri daudzas traumas gūst pieredzes un profesionalitātes trūkuma dēļ, turklāt vienlaikus ar alkoholu tie kļūst ļoti pārgalvīgi. Tādēļ pastāv augsts risks jauniešu traumatismam darba vietās. Nodarbinātajiem jauniešiem visbiežāk raksturīgas traumas tādās darba jomās kā celtniecība un dažādi remontdarbi – no vidēji lieliem sasitumiem, līdz pat ļoti nozīmīgiem lūzumiem.¹⁴⁰ 2007.gadā kopā 1870 darbinieki ir cietuši nelaimes gadījumos darba vietās, no tiem 280 bija vecumā no 18-24 gadiem, kas veido 15 % no kopējo nelaimes gadījumu skaita.¹⁴¹ Saskaņā ar Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras statistiku visā Eiropā jaunieši vecumā no 18 līdz 24 gadiem vismaz par 50% biežāk pakļauti riskam ciest nelaimes gadījumā darbavietā nekā pieredzējuši darba ņēmēji. Darba aizsardzības jautājumos īpaša aizsardzība ir personām, kuras jaunākas par 18 gadiem. Ir vairākas normas, kuras jāievēro, nodarbinot personu jaunāku par 18 gadiem. Tās ir noteiktas Darba likuma 37., 63., 132., 136., 138. un 149.pantā. Bērnu nodarbināšanas ierobežojumi ir noteikti MK 2002.gada 28.maija noteikumos Nr.206 „Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību” un MK 2006.gada 26.septembra noteikumi Nr.794 „Noteikumi par bērna nodarbināšanas aizliegumiem un ierobežojumiem, veicot sabiedrisko darbu”. Ņemot vērā, ka ir nepietiekami attīstīts mehānisms, lai pārbaudītu visus nodarbinātos un viņu darba tiesiskās attiecības, nav pieejami statistikas dati par pārkāpumiem saistībā ar personu jaunāku par 18 gadiem darba tiesību pārkāpumiem, piemēram, par darba drošības noteikumu ievērošanu, par darba līguma nosacījumiem u.c. jautājumiem.

Darba tiesības. Viena no galvenajām problēmām Latvijas darba tirgū ir relatīvi augstais nelegālās nodarbinātības līmenis valstī. Saskaņā ar pētījumu „Neregistrētas nodarbinātības novērtējums” paaugstināts respondentu īpatsvars bez darba līgumiem ir vecuma grupā 15-24 gadi (16% jeb 178 šajā vecuma grupā strādā bez darba līgumiem, vismaz 18 000 iedzīvotāju). Galvenie iemesli šādai statistikai ir situācija, ka respondenti ir tikko uzsākuši savas darba gaitas un līdz ar to, pirmkārt, labprātāk iesaistās darbā bez darba līguma, lai iegūtu pirmo darba pieredzi. Otrkārt, stājoties pirmajās darba attiecībās, jaunāku vecuma grupu pārstāvji bieži vien nav informēti par savām tiesībām, kā arī iespējām, ko sniedz nodokļu nomaksa.¹⁴² Saskaņā ar Valsts Darba inspekcijas iesniegto statistiku laika periodā no 2008. gada janvāra līdz oktobrim tika konstatēti 65 gadījumi, kad tiek nodarbināti nelegāli nepilngadīgie jaunieši, kas kopumā veido 6% no kopējā nelegālās nodarbinātības līmeņa Latvijā.

Būtiskākās problēmas:

- Jauniešiem ir zemas pamatprasmes, profesionālās kompetences, praktiskās iemaņas un pieredzes trūkums un citi šķēršļi, kas palēnina viņu pilnvērtīgu integrāciju darba tirgū.
- Nav izstrādāts pietiekams finansu un metodiskais atbalsta mehānisms jauniešiem, kas vēlas uzsākt komercdarbību.
- Joprojām pastāv šķēršļi jauniešu-invalidu un sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu kopumā pilnvērtīgai iekļaušanai darba tirgū.

¹⁴⁰ SVA pētījums „Alkohola lietošanas ietekme uz nelaimes gadījumiem darba vidēs un ceļu satiksmes negadījumiem”, Rīga: 2008. 26.lpp

¹⁴¹ Valsts darba inspekcijas 2007.gada publiskais pārskats, 63.lpp.

¹⁴² „Neregistrētas nodarbinātības novērtējums”. R: LŪ. 2007. 70.lpp

- Nepietiekama palīdzība tiek sniegta jauniešiem, kas atbrīvojas no brīvības atņemšanas vietām, kuriem būtu nepieciešama palīdzība darba meklēšanā un citos jautājumos.
- Nepietiekami attīstīta ieslodzīto jauniešu nodarbinātība.
- Ir augsts jauniešu bezdarba līmenis.
- Netiek maksimāli izmantoti ES fondi, īpaši Eiropas Sociālo fonds, Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Kohēzijas fonds, Lauku attīstības fonds vai citi finansēšanas instrumenti jauniešu atbalstam, kas nepieciešams, lai pēc izglītības iegūšanas sekmīgi sāktu darba gaitas Latvijā.
- NVA saskaras ar darba vietu trūkumu atbilstoši skolēnu spējām un interesēm skolēnu darbam vasaras brīvlaikā, nepietiekama ir pieejamo profesiju daudzveidība.
- Pastāv risks augstam jauniešu traumatisma līmenim darba vietās.
- Jauniešu vidū pastāv tendence izvēlēties strādāt bez līguma par labu iespējai iegūt darba pieredzi, neapzinoties savas darba tiesības.
- Ir zema jauniešu informētība par darba aizsardzības jautājumiem.

3.4. Jauniešu uzvedības tiesiskie aspekti un vardarbība pret jauniešiem

Jauniešu izdarītie likumpārkāpumi norāda uz sabiedrībā pastāvošām sociālām, ekonomiskām un politiskām problēmām. Lai samazinātu valsts budžeta izdevumus, kas saistīti ar jaunatnes noziedzības seku novēršanu, svarīga ir jauniešu sociālās uzvedības korekcija gan ieslodzījuma laikā, gan pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma, kas jāveic kopā ar likumpārkāpumu profilaksi – mērķtiecīgu pasākumu kopumu, kas tiek veikts, lai samazinātu iespējas izdarīt likuma pārkāpumu, kā arī, lai novērstu vai samazinātu tos faktorus un apstākļus, kas pamudina cilvēku uz prettiesisku rīcību. Ir sastopamas vairākas jauniešu deviantas uzvedības izpausmes: klaiņošana, atkarību izraisošo vielu lietošana (alkoholisms, narkomānija, toksikomānija un citas), agresivitāte un vardarbības izpausmes, seksuālās deviācijas, kā arī sociālās uzvedības novirzes.

Jauniešu izdarītie noziedzīgie nodarījumi. Papildus deviantai uzvedībai problēmas rada arī jauniešu administratīvie, civiltiesiskie un kriminālie pārkāpumi un noziedzīgie nodarījumi. Kā liecina IeM Informācijas centra statistikas dati 2007. gada, salīdzinājuma ar 2006.gadu, valsti samazinājies noziedzīgo nodarījumu īpatsvars, kurus izdarīja nepilngadīgie – 1349 (-424) Republikas pilsētās reģistrēti 302 (- 62 nepilngadīgo izdarītie noziedzīgie nodarījumi, Rīgas pilsētā – 127(- 90), lauku rajonos – 917 (- 269). Ievērojami ir samazinājies nepilngadīgo izdarīto smago noziegumu skaits – 608 (-342). 2007.gada 12 mēnešos no kopējā nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu skaita – 40% (-2%) izdarīti grupā, 26% (0) – alkohola reibumā, narkotisko un psihotropo vielu reibumā – 1,1% (+0,4%), 21% (-2%) noziedzīgus nodarījumus ir izdarījuši nepilngadīgie, kas nestrādā un nemācās. Visizplatītākie noziedzīgo nodarījumu veidi, kurus izdara nepilngadīgie, ir zādzības – 555 (- 152), huligānisms – 102 (- 33) un laupīšanas – 72 (- 24).

2007.gada 12 mēnešos nepilngadīgie izdarīja 2 (-2) slepkavības, 5(0) izvarošanas, 7 (+2) smagus miesas bojājumus. Aizvadītajā gadā 284 noziedzīgus nodarījumus izdarīja nepilngadīgie, kuri nestrādā un nemācās. Joprojām mācību iestādēs nav pietiekamas ieinteresētības, lai katrs nepilngadīgais ar deviantu vai delikventu uzvedību iegūtu vai turpinātu iegūt pamatzglītību līdz ir sasniedzis 18 gadu vecumu, kā to nosaka Izglītības likuma 4.pants. 2007.gada 12 mēnešos valstī tika reģistrēti 1901 nepilngadīgie, kuri cietuši noziedzīgos nodarījumos, kas ir par 402 mazāk, nekā 2006.gadā.. Būtiski ir pieaudzis seksuālo noziedzīgo nodarījumu skaits, kur cietuši nepilngadīgie: vardarbīga dzimumtiesmes apmierināšana – 133 (+113), pavešana netiklība – 156 (+127), dzimumsakari ar personu, kura nav sasniegusi 16 gadu vecumu – 26 (+6), izvarošanas – 36 (-2)..¹⁴³ Pēc Valsts policijas datiem no 2006.gadā nepilngadīgo izdarītajiem 1773 noziegumiem 26% gadījumu ir izdarīti

¹⁴³ Pārskats par nepilngadīgo noziedzību un stāvokli ceļu satiksme 2007.gada 12 mēnešos 1-2 lpp.

alkohola reibumā.¹⁴⁴ Savukārt, analizējot ceļu satiksmes negadījumos iesaistīto autovadītāju vecuma grupu, var secināt, ka vislielākais alkohola reibumā esošo rādītājs ir vecumā no 21 līdz 24 gadiem.¹⁴⁵

Atkārtotus noziedzīgus nodarījumus biežāk izdara tie no ieslodzījuma vietām atbrīvotie, kuri pirmo reizi ieslodzījumā sastapušies ar cietuma subkultūras izpausmēm, būdami nepilngadīgi. Gandrīz puse no atkārtoti notiesātajiem pirmo reizi tiesāti līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Tas nozīmē, ka attiecībā pret šiem notiesātajiem kriminālsodu izpildes uzdevums nav izpildīts un soda mērķis nav sasniegts, jo soda izpildes laikā nav notikuši resocializācijas pasākumi, vai arī tie nav atbilduši nepieciešamībai.¹⁴⁶

Klaiņošana. Viena no aktuālākajām problēmām joprojām ir bērni, kuri sistemātiski, patvaļīgi pamet dzīvesvietu. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58.panta 2.daļu profilaktisko darbu ar šiem bērniem veic pašvaldība, kā arī izstrādā sociālās korekcijas izglītības programmas. Prakse liecina, ka vairākās pašvaldībās darbs ar šīs kategorijas bērniem, vai arī uzvedības sociālā korekcija nepilngadīgajam likumpārkāpējam, uzturoties dzīvesvietā, nesniedz vēlamos rezultātus. 2007.gada 12 mēnešos Valsts policijas Kārtības policijas inspektoru redzesloka nonākuši 401 nepilngadīgie, kuri sistemātiski patvaļīgi bija aizgājuši no dzīvesvietas. Rīgas pilsētas Galvenās policijas pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Nepilngadīgo prevencijas nodaļa tika ievietota 81 nepilngadīga persona, kuri patvaļīgi aizgāja no dzīvesvietas vai bērnu aprūpes iestādes. Ņemot vērā to, ka bērni, kuri sistemātiski klaiņo, ir viegli iesaistāmi noziedzīgo nodarījumu izdarīšana un paši kļūst par noziedzīgo nodarījumu upuriem.¹⁴⁷ Klaiņošanas cēloņi meklējami ģimenē, skolā vai citviet, kur bērni bieži mēdz uzturēties, taču tur jūtas atstumti un nesaprasti. Kopumā pēc Iekšlietu ministrijas sniegtās informācijas 2006.gadā Latvijā pazuda 102 nepilngadīgie.

Jauniešu skaits ieslodzījumu vietās. 2008.gada 1.janvārī ieslodzījuma vietās atradās 94 nepilngadīgas apcietinātas personas. 2008.gada 1.janvārī ieslodzījuma vietās atradās 105 nepilngadīgas notiesātas personas.¹⁴⁸ Nepilngadīgo ieslodzīto īpatsvars Latvijā 2007.gada 1.janvārī bija 2,68% no ieslodzīto kopskaita, kas vērtējams negatīvi, jo citās ES valstīs šis rādītājs ir krietni zemāks.¹⁴⁹

2006.gada 1.janvārī ieslodzījuma vietās atradās 6965 ieslodzītie, no tiem: 99 nepilngadīgie apcietinātie, kas ir 41,1% no nepilngadīgo ieslodzīto kopskaita; 142 nepilngadīgie notiesātie, kas ir 58,9 % no nepilngadīgo ieslodzīto kopskaita.

Brīvības atņemšana 2004.gadā tika piespriesta 324, bet 2005.gadā – 263 nepilngadīgajiem. 224 nepilngadīgie 2004.gadā un 137 nepilngadīgie 2005.gadā tika notiesāti uz laiku no viena līdz trim gadiem, kas ir pietiekami ilgs laiks, lai bez atbilstošiem resocializācijas pasākumiem ieslodzījuma vietā nepilngadīgās personas domāšanā notiktu neatgriezeniskas izmaiņas un nostiprinātos ievirze uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu.¹⁵⁰

Resocializācijas programmas ieslodzījumu vietās. Saskaņā ar Andreja Judina pētījumu „Nepilngadīgo ieslodzīto statuss. Ieteikumi starptautisko standartu sasniegšanai”¹⁵¹ nepilngadīgo resocializācija ieņem tikai sekundāro nozīmi vai arī tai netiek pievērsta uzmanība vispār. TM ir izstrādājusi „Nepilngadīgo brīvības atņemšanas un apcietinājuma izpildes politikas pamatnostādnes 2007. – 2013.gadam” (apstiprinātas ar MK 2007.gada 21. februāra rīkojumu Nr. 109), kurās iekļauti uzdevumi dažādu programmu pielāgošanai

¹⁴⁴ Sabiedrības veselības analīze Latvijā 2006. Rīga: Veselības statistikas un medicīnas tehnoloģiju valsts aģentūra. 2007.,53.lp

¹⁴⁵ Turpat,73.lp

¹⁴⁶ Narkotiku lietošanas izplatība Latvijā, Narkoloģijas centrs, 2003.g., Rīga, 109.lpp.

¹⁴⁷ Pārskats par nepilngadīgo noziedzību un stāvokli ceļu satiksme 2007.gada 12 mēnešos 1-2 lpp.

¹⁴⁸ Tieslietu ministrijas ieslodzījumu vietu pārvaldes 2007.gada publiskais pārskats, 6.lpp

¹⁴⁹ Tieslietu ministrijas ieslodzījumu vietu pārvaldes 2007.gada publiskais pārskats, 6.lpp

¹⁵⁰ Dati no Tiesu informācija sistēmas, www.tis.lursoft.lv

¹⁵¹ „Nepilngadīgo ieslodzīto statuss. Ieteikumi starptautisko standartu sasniegšanai”. Rīga, 2005. Sabiedriskās politikas centrs „Providus”, 118.-130.lpp

darbam ar nepilngadīgajiem notiesātajiem, pamatojoties uz ārvalstu praksi, kā arī pasākumi, kas skar interešu izglītību īstenošanu ieslodzījuma vietās.

2008.gadā ieslodzījumā vietas tika īstenotas 16 sociālās rehabilitācijas programmas, 12 sociālās korekcijas izglītības programmas un 8 kristīgās audzināšanas programmas. Vienlaikus var uzsvērt, ka 2008.gadā resocializācijas programmās tika iesaistīti tikai 16% no pilngadīgajiem ieslodzītajiem un tikai 57 % no tiem programmas pabeidza. Savukārt no 84% nepilngadīgajiem ieslodzītajiem, kas tika iesaistīti resocializācijas programmās, tos pabeidza arī tikai 54%. 2008. gadā Liepājas cietumā Vīlu lietošanas programmā tika iesaistīti 54 ieslodzītie un „Vardarbības novēršanas programmā” – 23 ieslodzītie. Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem tika realizētas 2 programmas „Cieņpilnu attiecību veidošanā” – 41 ieslodzītais. Vecumnieku cietumā sociālās rehabilitācijas programmā „Vienkārši par sarežģīto” – 9 ieslodzītie.

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana. Audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis – sabiedriskais darbs – tika organizēts 188 bērniem, no kuriem 161 bija vecumā no 14 līdz 18 gadiem. 2006.gadā brīvprātīgi izlīgumā iesaistījās 316 probācijas klienti, kur viņi vecuma kategorijā no 13 – 25 gadiem sastādīja 43%, savukārt 2007.gadā izlīgumā iesaistījās 744 probācijas klienti, kur viņi vecuma kategorijā no 13 – 25 gadiem – 59%¹⁵²

Saskaņā ar likumu “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” ir nodibinātas divas sociālās korekcijas izglītības iestādes, kuras ir IZM padotībā un darbojas, pamatojoties uz apstiprinātu nolikumu. 1994.gadā Alūksnes rajona Alsviķu pagastā atvēra sociālās korekcijas izglītības iestādi “Strautiņi”, kas paredzēta 80 audzēkņiem vecumā no 11 līdz 18 gadiem. 1998.gadā Valmieras rajona Naukšēnu pagastā atvēra sociālās korekcijas izglītības iestādi “Naukšēni”, kas paredzēta 30 meitenēm vecumā no 11 līdz 18 gadiem. Sociālās korekcijas izglītības iestādēs audzēkņi tiek ievietoti tikai ar tiesas (tiesneša) lēmumu.

Bērnu un jauniešu tiesības, pienākumi un vecāku atbildība. Ņemot vērā, ka jaunieša vecumposms ir no 13- 25 gadiem, tas iever vairākas tiesību nozares. Piemēram, līdz 18 gadiem jauniešiem ir bērna tiesības un pienākumi, bet pēc 18 gadiem tiesības un pienākumu apjoms paplašinās, piemēram, ar vēlēšanu tiesībām, un studentu tiesībām un pienākumiem. Pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas uz jauniešu attiecas tās pašas tiesības un pienākumi, kā uz pieaugušo.

Jauniešiem pildīt savus pienākumus ir tikpat svarīgi, kā ievērot savas tiesības. Izmantojot savas tiesības, jauniešiem nedrīkst aizskart citu jauniešu un pieaugušo tiesības. Nozīmīgākās jauniešu tiesības, kuras tiek akcentētas EP rezolūcijās, ir jauniešu tiesības uz vienlīdzīgām iespējām un līdzdalību sabiedrībā¹⁵³.

Vienlaikus ir nepieciešams uzsvērt jauniešu vecāku tiesības un pienākumus. Vecākiem jānodrošina jauniešiem (vismaz līdz 18 gadu vecumam) viņu pamattiesību aizsardzību (tiesības uz dzīvību un attīstību, uz individualitāti, uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, uz izglītību un jaunradi, sociālās tiesības, uz brīvo laiku un atpūtu utt.).

Tomēr konstatējams, ka atsevišķos gadījumos gan jauniešiem, gan jauniešu vecākiem piemīt atbildības trūkums – jaunieši nepilda godprātīgi savus pienākumus (pienākumu pildīties mājas darbos, klausīt vecākus, mācīties, sargāt savu veselību, ievērot likumus un sabiedrībā pieņemtos uzvedības noteikumus) un vecāki izturas vieglprātīgi pret pienākumiem pret saviem bērniem (atstāj bez uzraudzības, nenodrošina pienācīgu uzturu, apģērbu un pajumti, sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti, ievērojot spējas un tieksmes).

152 Iekšlietu ministrijas Informācijas centra pārskats par Informācijas centrā reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem 2007. gada 12 mēnešos.

153 Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju rezolūcija (2007. gada 25. maijs) “Vienlīdzīgu iespēju radīšana visiem jauniešiem — pilnīga sociālā līdzdalība” (2007/C 314/01)

Laika periodā no 2004.gada līdz 2006.gadam katru gadu apmēram par 500 pieauga to personu skaits, kurām ar rajona (pilsētas) tiesas spriedumu tika atņemtas bērna aizgādības tiesības. Kopā 2007.gadā par 1652 bērniem aprūpes tiesības atņemtas 1372 vecākiem¹⁵⁴.

Par jauniešiem ar uzvedības problēmām un likumpārkāpumiem sk. šis apakšnodaļas sadaļu „Jauniešu izdarītie noziedzīgie nodarījumi” un „Klaiņošana”.

Pastāvīgi tiek īstenoti informējoši un izglītojoši pasākumi par bērnu, jauniešu un vecāku tiesībām un pienākumiem.

Nolūkā izglītot sabiedrību par bērnu tiesībām pēc iespējas vienkāršākā un uztveramākā veidā, vienlaikus mācot bērniem arī apzināties savus pienākumus, Cēsīs izveidots gājēju maršruts „Bērnu tiesību un pienākumu taka”. Tiek izplatīti gan pašiem bērniem, gan viņu vecākiem un speciālistiem domāti informatīvi materiāli (brošūras, metodiskie materiāli) par bērnam un ģimenei svarīgiem jautājumiem, arī par atbilstošu tiesību un pienākumu ievērošanu. (bukleti par bērnu, vecāku pedagogu tiesībām, gadījuma transporta izmantošanas riskiem, drošu internetu).

Informācija par ģimenes locekļu tiesībām un pienākumiem vienam pret otru un sabiedrību tiek izplatīta gan ar interneta starpniecību, gan dažādu informatīvu un izglītojošo pasākumu (semināru, diskusiju, konferenču, atbalsta grupu nodarbību, vecāku sapulču) ietvaros. Papildus sk. 3.2. apakšnodaļas sadaļu „Jauno vecāku izglītošana”.

Vardarbība pret bērniem un jauniešiem. Saskaņā ar Valsts policijas sniegtajiem datiem 2007. gadā bija uzsākti 117 kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgajiem (Krimināllikuma 174. pants), salīdzinoši 2006. gadā – 154.

2007. gadā būtiski pieaudzis noziedzīgo nodarījumu skaits pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kuros cietuši bērni: no noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu, 2007. gadā cietuši 133 bērni (sešas reizes vairāk bērnu nekā 2006. gadā), noziedzīgos nodarījumus, kas kvalificēti pēc Krimināllikuma 162. panta kā pavešana netiklībā, cietuši 156 bērni (piecas reizes vairāk nekā 2006. gadā), 26 bērni cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem, kas kvalificēti kā dzimumsakari ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (Krimināllikuma 161. pants), salīdzinoši ar 2006. gadu, cietušo skaits pieaudzis par 6 jeb 30%. 36 bērni tikuši izvaroti (Krimināllikuma 159. pants), salīdzinot ar 2006. gadu, cietušo bērnu skaits no šī noziedzīgā nodarījuma samazinājies par 2 jeb 5%.

Saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk –APK) 173. pantu (par bērnu aprūpes pienākumu nepildīšanu) tika sastādīti 2 070 administratīvie protokoli, salīdzinoši 2006. gadā – 1 922, pēc APK 172.² panta (par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu) 2007. gadā tika sastādīti 35 administratīvie protokoli, pēc APK 172.⁴ panta (par bērna atstāšanu bez uzraudzības) – 49 administratīvie protokoli.

Atbilstoši Labklājības ministrijas sniegtajai informācijai 2007. gadā turpinājās palielināties vardarbībā cietušo bērnu skaits, kuri saņēmuši sociālās rehabilitācijas pakalpojumus – 1840 bērni, no kuriem 888 dzīvesvietā un 952 institūcijās, savukārt 2006.gadā – 1660 bērni, no kuriem 866 dzīvesvietā un 794 institūcijās.

Būtiskākās problēmas:

- Saglabājas augsts jauniešu administratīvo, civiltiesisko, kriminālo pārkāpumu un noziedzīgo nodarījumu skaits;
- Resocializācijas pasākumi ieslodzījumā esošajiem nepilngadīgajiem ir nepietiekami..
- Netiek pietiekama uzmanība veltīta individuālajam profilaktiskajam darbam ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, tādējādi viņi netiek iesaistīti uzvedības sociālās korekcijas izglītības programmās.

¹⁵⁴ Bāriņtiesu pārskatu par darbu 2007.gadā analīze, -6.lpp.

- Netiek pietiekami pievērsta uzmanība cēloņiem, kas veicina klaiņošanu, kā arī sociālās uzvedības korekcijas programmu īstenošanai ārpusģimenes aprūpes iestādēs.
- Ir tendence samazināties nepilngadīgo likumpārkāpēju vecumam. Pašlaik APK paredz, ka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus var piemērot nepilngadīgajiem, kas ir sasniedzis 11 gadu vecumu (APK 12.¹ panta otrā daļa). Nepieciešams paredzēt iespēju arī jaunākiem bērniem (bērniem no 9 gadiem) piemērot tiesiskus piespiedu mehānismus.
- Pastāv šķēršļi, kas patlaban liedz vienlīdzīgā apmērā visiem bērniem un jauniešiem izmantot savas tiesības un iespējas.
- Pieaug bērnu un jauniešu skaits, kuriem tiek sniegti valsts nodrošinātās rehabilitācijas pakalpojumi un tas no vienas puses var liecināt, ka sabiedrībā pieaug izpratne par vardarbību, bet no otras puses var liecināt par vardarbības gadījumu skaita pieaugumu.

3.5. Jauniešu sociālā aizsardzība

Atbalsts jaunajām ģimenēm un jaunajiem vecākiem. 2007.gada demogrāfiskās statistikas dati liecina¹⁵⁵, ka Latvijas iedzīvotāju skaits vēl aizvien turpina samazināties. 2008.gada sākumā Latvijā dzīvoja 2 miljoni 271 tūkstoši cilvēku jeb par 10,4 tūkstošiem mazāk nekā pirms gada. Iedzīvotāju skaita samazinājuma temps 2007.gadā bija mazāks nekā iepriekšējā gadā: 0,46% salīdzinājumā ar 0,58% 2006.gadā. 2007.gadā salīdzinājumā ar 2006.gadu par 6 % pieauga reģistrēto laulību īpatsvars. Tomēr pieauga arī šķirto laulību skaits. Reģistrēto laulību skaits uz 1000 iedzīvotājiem bija augstākais pēdējos 15 gados. 2007.gadā turpināja pieaugt laulību reģistrējošo vidējais vecums. Ja 2000.gadā 40% vīriešu un 50% sieviešu stājās pirmajā laulībā 20 - 24 gadu vecumā, tad 2007.gadā tikai 20% jaunlaulāto vīriešu un 30% sieviešu bija šajā vecumā, bet 48 % līgavaiņu un 41 % līgavu bija 25 - 34 gadu vecumā¹⁵⁶.

Lēmumu par ģimenes papildinājumu vecāki pašlaik pieņem nedaudz vēlāk nekā, piemēram, pirms 10 gadiem. To pierāda jaundzimušo mātes vidējais vecums, kas 2006.gadā bija 28 gadi, 1995. gadā - 26 gadi. Mātes vidējais vecums, piedzimstot pirmajam bērnam, aizvadītajā gadā bija 25,3 gadi jeb par 1,8 gadiem augstāks nekā 1995. gadā. 51,7% no dzimušajiem bija pirmie bērni ģimenē (2005.gadā - 51,2%). Otro bērnu īpatsvars jaundzimušo vidū 2006. gadā bija 32,1 % salīdzinājumā ar 32,0 % pirms gada.

Valstī, lai atbalstītu jaunās ģimenes, izmaksā vienreizēju bērna piedzimšanas pabalstu. To piešķir vienam no bērna vecākiem vai cilvēkam, kurš paņēmis aizbildnībā bērnu. Tāpat piešķir bērna kopšanas pabalstu nenodarbinātiem vecākiem par bērna kopšanu līdz 1 gadam un par bērna kopšanu no 1 līdz 2 gadu vecumam neatkarīgi no tā, vai pabalsta saņēmējs ir nodarbināts vai nē. Lai kompensētu darbā negūtos ienākumus, kad sieviete aiziet grūtniecības un dzemdību atvaļinājumā, valsts ikvienai sociāli apdrošinātai sievietei piešķir maternitātes pabalstu. Savukārt, lai tēvi varētu iesaistīties savu jaundzimušo bērnu aprūpē, viņiem ir iespēja līdz bērna divu mēnešu vecumam izmantot 10 dienu ilgu paternitātes atvaļinājumu. Sociāli apdrošinātie tēvi, kuri šo atvaļinājumu izmanto, saņem paternitātes pabalstu. Lai nodrošinātu pastāvīgu atbalstu ģimenēm, kurās aug bērni, valsts ģimenēm līdz bērna 15 gadu vecumam izmaksā ģimenes valsts pabalstu. Nodarbinātie (sociāli apdrošinātie) vecāki kopš 2008.gada sākuma var saņemt vecāku pabalstu. Pabalstu var saņemt neatkarīgi no tā, vai cilvēks ir bērna kopšanas atvaļinājumā, vai arī turpina strādāt. Šo pabalstu iepriekšējās algas apmērā ir iespējams saņemt bērna pirmajā dzīves gadā.¹⁵⁷

Papildu finansiālajam atbalstam ģimenes pienākumu pildīšanai tiek attīstīti informatīvi pasākumi (izglītojoši pasākumi par bērna audzināšanu, attiecību risināšanu ģimenē, bērnu

¹⁵⁵ <http://www.csb.lv/csp/content/?cat=471&id=5641>

¹⁵⁶ http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/report_lv.doc.

¹⁵⁷ <http://www.lm.gov.lv/text/51>

drošību), kā arī piedāvāti pakalpojumi, kas veicina darba un ģimene dzīves saskaņošanas iespējas (bērna pieskatīšanas pakalpojumi, veselības aprūpes, sociālās aprūpes pakalpojumi).

Mājokļu politika. Nepieciešamība pēc mājokļa ir viena no cilvēku pamatvajadzībām. ES ir izveidojies noteikts mājāsaimniecību dzīves ciklu modelis, saskaņā ar kuru var noteikt un prognozēt mājāsaimniecību mājokļu izvēli un pieprasījumu pēc dažāda tipa mājokļiem, kas ir atkarīgs tieši no mājāsaimniecību vecuma. Vispārēji ir atzīti četri dzīves cikli. Pirmais cikls ir „pirmais mājoklis”. Šajā ciklā dominē gados jauni cilvēki (no 18-20 līdz 25-30 gadiem), kuri sāk dzīvot patstāvīgi. Tā kā to rīcībā nav būtisku finanšu uzkrājumu un augstu ienākumu, viņi parasti izvēlas lētu un nelielu īres mājokli vai arī īrē mājokli kopīgi ar citiem. Šajā ciklā ietilpst 18% no Latvijas iedzīvotājiem (no 18-20 gadu un no 25-30 gadu vecuma grupas). Pašreiz, ņemot vērā šīs iedzīvotāju grupas zemos ienākumus, uzkrājumu trūkumu, kā arī īres tirgus vājo attīstību, tai nav iespēju izvēlēties piemērotu mājokli. Vienlaikus līdz šim nav izstrādāta vienota programma jauniešu un jauno ģimeņu atbalstam pirmā mājokļa iegādei.

Kopš 2006.gada aprīļa darbojas programma „Altum”, kas sniedz galvojumus programmā iesaistītajām komercbankām, ja tās piešķirušas aizdevumu programmas mērķgrupas klientam, tajā skaitā jaunajām ģimenēm ar bērniem. Galvojumu var saņemt mājokļa iegādei vai būvniecībai.¹⁵⁸ 2006. gadā šādi bija palīdzēti 61 ģimenei, bet 2007. gadā izsniegti 90 galvojumi, kas ir par 29 galvojumiem jeb 32% vairāk nekā 2006.gadā.

Uzturlīdzekļi. Ja tiesas nolēmuma par uzturlīdzekļu piedziņu izpilde Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā atzīta par neiespējamu vai parādnieks tiesas nolēmumu par uzturlīdzekļu piedziņu pilda, bet nenodrošina to minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kādu, pamatojoties uz Civillikuma 179.panta piekto daļu, noteicis Ministru kabinets, bērns līdz 18 gadu vecumam tiek nodrošināts ar uzturlīdzekļiem no Uzturlīdzekļu garantiju fonds – valsts budžetā paredzētais līdzekļu kopums bērna nodrošināšanai ar uzturlīdzekļiem.

2007. gadā uzturlīdzekļus no Uzturlīdzekļu garantiju fonda saņēma 17 920 bērni, bet 2006. gadā - 16 774 bērni. 2008.gadā līdz 30.novembrim uzturlīdzekļus no Uzturlīdzekļu garantiju fonda saņēma 8 649 bērni vecumā no 13 līdz 18 gadiem, savukārt kopumā tika izmaksāti uzturlīdzekļi 15 878 bērniem. 2007.gada laikā uzturlīdzekļu izmaksās bērniem Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija (turpmāk- fonda administrācija) izmaksāja Ls 5 624 758..

Lai daļēji risinātu tādas sociālās problēmas kā sociālā atstumtība, jauniešu zemā izglītības pakāpe, jauniešu bezdarbs, mazkvalificētu jauniešu aizplūšana uz ārvalstīm darba meklējumos, BM izstrādāja koncepciju „Par uzturlīdzekļu izmaksu no Uzturlīdzekļu garantiju fonda bērniem pēc pilngadības sasniegšanas, ja viņi turpina izglītošanos”, kas tika apstiprināta 2008.gada 2.decembrī Ministru kabinetā. Koncepcija paredz valsts garantēto minimālo uzturlīdzekļu izmaksas no Uzturlīdzekļu garantiju fonda bērniem pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, kamēr tie turpina mācības vispārizglītojošajās un profesionālajās izglītības iestādēs. Tādējādi jauniešiem netiks radīti apstākļi, kuros priekšlaicīgi ir jāmeklē darbs, un tādēļ netiks likti šķēršļi izglītības un nepieciešamo prasmju apguvei, turklāt tas būs neliels solis pretim Lisabonas mērķu sasniegšanai, kas novērtē izglītības nozīmi. Tādējādi tiktu dota iespēja arī bērniem no sociāli nenodrošinātām ģimenēm iegūt izglītību, reizē sekmējot arī Lisabonas stratēģijas un programmu un Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2007 – 2013 mērķu sasniegšanu.

Atbilstoši LR Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem liels skaits bērnu Latvijā, kuri sasnieguši pilngadību, vēl joprojām mācās vispārējās vidējās izglītības vai profesionālās vidējās izglītības iestādēs

Izpētot arī ārvalstu normatīvo regulējumu, jāsecina, ka atbalstu uzturlīdzekļu formā bērni saņem, kamēr tie turpina izglīties. Piemēram, Zviedrijas normatīvie akti noteic, ka uzturlīdzekļu maksājumus no Apdrošināšanas biroja ((Insurance Office) (līdzīga institūcija kāds Latvijas Republikā ir Uzturlīdzekļu garantiju fonds)) persona, kuras aprūpē ir bērns, var

¹⁵⁸ Mājokļu attīstības kreditēšanas programma, <http://www.altum.lv/public/29224.html>, skat. 03.06.2008.

saņemt līdz bērns kļūst 18 gadus vecs, bet uzturlīdzekļu maksājumi var tikt turpināti līdz tā gada jūnijam, kurā bērns sasniedz 20 gadu vecumu, ja bērns apmeklē skolu. Savukārt Īrijas tiesību akti noteic, ka vecākiem ir pienākums uzturēt bērnu līdz 18 gadu vecumam vai arī līdz 23 gadu vecumam, ar nosacījumu, ka bērns mācās pilna laika mācību režīmā.

Bērnu bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu aprūpe. Pašlaik Latvijā ir 58 bērnu aprūpes iestādes:

- 5 valsts bērnu sociālās aprūpes centri (bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem vecumā līdz 2 gadiem un bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz 4 gadiem)
- 3 specializētie valsts bērnu sociālās aprūpes centri (bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem vecumā no 4-18 gadiem),
- 37 pašvaldību bērnu sociālās aprūpes centri,
- 4 ģimenes bērnu nami,
- 9 nevalstisko organizāciju bērnu nami.

2008. gada 1. janvārī ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 9 462 bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem (salīdzinoši 2007. gada 1. janvārī ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 11 218 bērniem, 2005. gada 1. janvārī – 11 718, bet 2004. gada 1. janvārī – 12 289 bērniem). Bērnu nams nodrošina bērnu bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu vecumā no 2 – 18 gadiem (izņēmuma gadījumā, ja audzēknis sekmīgi turpina mācības vai tam ir jāpabeidz izglītības iestāde vai ārstēšanas kurss un, ja audzēknis ievēro iekšējās kārtības noteikumus, līdz 24 gadiem) sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju, atbilstošu izglītības iegūšanu, veselības aprūpi, kā arī veicina bērna un ģimenes atkalapvienošanos vai jaunas ģimenes iegūšanu.

Bērnu aprūpes iestāde nodrošina bērniem bāreņiem, bez vecāku gādības palikušiem bērniem sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju, kā arī veicina bērna un ģimenes atkalapvienošanos vai jaunas ģimenes iegūšanu. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē izbeidz, kad bērna vecāku ģimenē tiek nodrošināti labvēlīgi apstākļi bērna attīstībai vai arī viņš ir sasniedzis 18 gadu vecumu. Ilgāka bērna atstāšana aprūpes iestādē pieļaujama līdz mācību gada beigām, ja bērns turpina mācības.

Lai bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem nodrošinātu aprūpi un audzināšanu ģimeniskā vidē un samazinātu bērnu skaitu ārpusģimenes aprūpes iestādēs, BM 2007. gadā turpināja īstenot pasākumu kopumu ārpusģimenes aprūpes sistēmas koordinācijas un pašvaldību speciālistu izglītošanas un atbalsta jomā. Audžuģimenes ir viena no prioritārajām BM ārpusģimenes aprūpes formām, lai bez vecāku gādības palikušajiem bērniem nodrošinātu ģimenisku vidi un samazinātu bērnu skaitu ārpusģimenes aprūpes iestādēs.

Kopš BM izveidošanas 2004.gadā ir ievērojami pieaudzis audžuģimenē ievietoto bērnu skaits. 2008. gada 1. oktobrī audžuģimenēs bija nodots 551 bērns, salīdzinoši 2007. gadā audžuģimenēs bija nodoti 421 bērni, 2006. gadā – 303, 2005. gadā-154 bērni, bet 2004. gadā- 56 bērni. Savukārt samazinās aizbildnībā esošo bērnu skaits- 2004. gadā – 9140 bērni, 2005.- 8683, 2006.- 8294, 2007.- 6410.

Saglabājas pēdējos gados vērojamā tendence pieaugt adopciju skaitam no aizbildnības, jo arvien vairāk aizbildņi vēlas adoptēt aizbildnībā esošos bērnus. 2005. gadā no aizbildnības tika adoptēts 21 bērns, 2006. gadā – 29 bērni, savukārt 2007. gadā - jau 35 bērni. Šajos adopciju gadījumos stabila ģimeniska vide tiek nodrošināta arī bērniem no 10 līdz 18 gadu vecumam.¹⁵⁹

Lai atvieglotu jauniešiem patstāvīgas dzīves uzsākšanu pēc atrašanās bērnu namā, vairākās Latvijas vietās uzsākta „pārejas māju” izveide. Tie ir jauniešu dzīvokļi vai mājas, kurās jauniešu dzīve tiek organizēta, lai maksimāli jauniešus iesaistītu sevis un mājas

¹⁵⁹ BM 2007.gada publiskais pārskats

apkopošanā, produktu iegādē, ēdiena pagatavošanā, kā arī lēmumu pieņemšanā. Patlaban Latvijā Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija ir izveidojusi Bērnu SOS ciematus (Īslīcē un Valmierā) un 2 jauniešu mājas (Jelgavā un Iecavā)¹⁶⁰.

Likums "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" paredz, ka izbeidzoties aizbildnībai, beidzoties bērna aprūpei audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, pašvaldība pēc bērna pastāvīgās dzīvesvietas nodrošina bāreņi vai bērnu, kurš bija atstāts bez vecāku gādības, ar dzīvojamo platību un saskaņā ar MK noteiktajām sociālajām garantijām sniedz citu palīdzību arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas. Ja bērns turpina mācīties neizmantotās garantijas tiek saglabātas visu mācību laiku, bet ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai.

Būtiskākās problēmas:

- Valstī nav izstrādāta vienota programma jauniešu un jauno ģimeņu atbalstam pirmā mājokļa iegādei.
- Nav kvalitatīvi pilnveidots īstermiņa un ilgtermiņa valsts un pašvaldību pasākumu atbalsta mehānisms jaunajām ģimenēm visās valsts politikas jomās.
- Pastāv nepietiekošs atbalsts jauniešu patstāvīgas dzīves uzsākšanai pēc atrašanās bērnu aprūpes iestādēs.
- Nepieciešams papildus finansējums ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanai Latvijā, lai nodrošinātu stabilu ģimenisko vidi bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem un jauniešiem vecumā līdz 18 gadiem.
- Nav pietiekami investēts infrastruktūrā un tehnoloģijās, lai nodrošinātu sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu iekļaušanos sabiedrībā un pieejamību pakalpojumiem.

---

¹⁶⁰ Plašāka informācija <http://www.sosbca.lv/>.

II Jaunatnes politikas pamatprincipi

Jaunatnes politikas pamatprincipi, īstenojot pamatnostādnes, ir šādi:

- 1) līdzdalības princips – nodrošināt jauniešiem iespēju iesaistīties jaunatnes politiku ietekmējošu lēmumu pieņemšanā valsts un pašvaldību mērogā;
- 2) informācijas pieejamības princips – sekmēt jauniešu nodrošināšanu ar viņu vajadzībām un interesēm atbilstošu informāciju;
- 3) vienlīdzīgu iespēju princips – nodrošināt jauniešiem iespēju aktīvi piedalīties sabiedriskās, politiskās un ekonomiskās aktivitātēs bez jebkādas diskriminācijas;
- 4) jauniešu interešu ievērošanas princips – risinot jautājumus, kas saistīti ar jaunatni, izvērtēt viņu intereses, tiesības, vajadzības un iespējas.
- 5) labvēlīgu sociālo un ekonomisko priekšnosacījumu princips – veicināt tādu sociālo un ekonomisko apstākļu veidošanos, kas nodrošinātu jauniešiem iespēju būt par patstāvīgiem Latvijas iedzīvotājiem, kuriem ģimene ir kā pamatvērtība;
- 6) jauniešu integrācijas veicināšanas princips – veicināt starpkultūru dialogu visos jaunatnes politikas izstrādes un īstenošanas posmos;
- 7) mobilitātes un starptautiskās sadarbības nodrošināšanas princips – nodrošināt iespēju jauniešu mobilitātei, zināšanu un prasmju apguvei ārpus viņu dzīvesvietas un veicināt citu valstu rekomendāciju un labās prakses apmaiņu un ieviešanu Latvijas jaunatnes politikā.

EP ziņojumā par jaunatnes politiku Latvijā¹⁶¹ ir norādīts, ka, īstenojot jaunatnes politiku atbilstoši šiem pamatprincipiem, var definēt trīs galvenās Latvijas jaunatnes politikas dimensijas, kas atbilst pamatnostādņu apakšmērķiem:

- 1) jaunatnes politikas pilnveide, attiecīgi pamatnostādnēs jaunatnes politikas koordinācija;
- 2) politiskā attīstība, attiecīgi pamatnostādnēs jauniešu līdzdalība un brīvā laika lietderīga izmantošana;
- 3) jauniešu sociālekonomiskā attīstība, kas pamatnostādnēs attiecīgi ir jauniešu sociāli ekonomiskās izaugsmes, konkurētspējas un iekļaušanās sabiedrībā veicināšana.

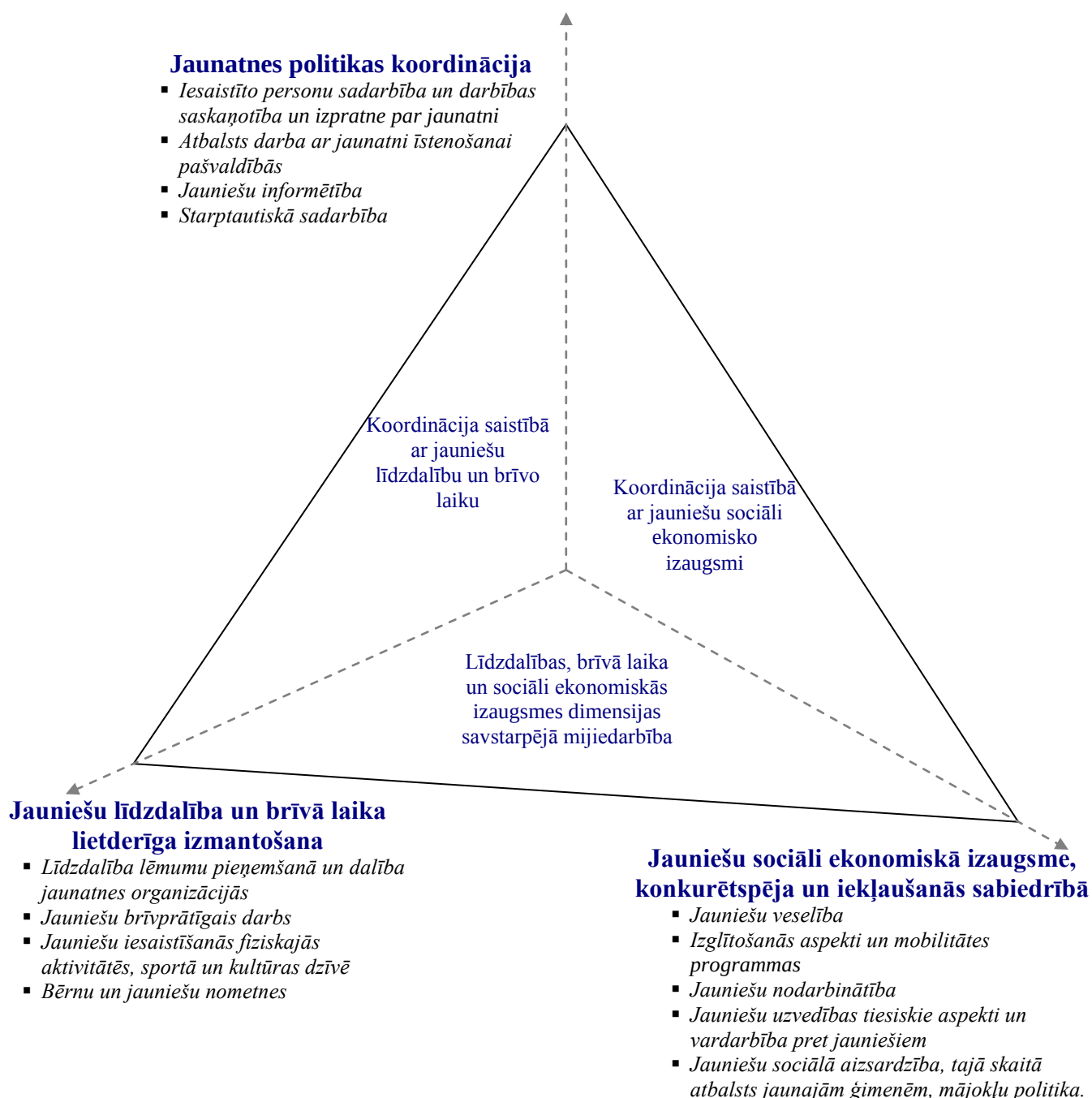
---

¹⁶¹ Eiropas Padomes starptautiskais izvērtējums par jaunatnes politiku Latvijā, 2008 (YOUTH POLICY IN LATVIA - Final International Report, http://www.bm.gov.lv/lat/jaunatnes_politika/starptautiskasadarbiba/sadarbiba_ar_eiropas_padomi/?doc=10041)”

III Jaunatnes politikas attīstības redzējums pēc 10 gadiem

Ja pamatnostādņēs tiks īstenotas un ar valsts rīcībpolitiku tiks atrisinātas esošās problēmas, situācijai jaunatnes jomā 2018.gadā vajadzētu būt šādai.

Jaunatnes politikas trīs dimensijas. Jaunatnes politikas īstenošanas procesā pastāv trīs dimensijas, kas ir cieši saistītas un ietekmē viena otru. Vienmērīgi attīstīta ir jaunatnes politikas koordinācija, jauniešu līdzdalība un brīvā laika lietderīgas izmantošana, jauniešu sociāli ekonomiskā izaugsme, konkurētspēja un iekļaušanās sabiedrībā. Visas šīs jaunatnes politikas dimensijas ir politikas dienas kārtībā un politikas īstenošanā izmantoti tādi politiskie līdzekļi, lai nodrošinātu situācijas uzlabošanu un jauniešu dzīves kvalitātes būtisku palielināšanos kopumā. Ņemot vērā esošās situācijas raksturojumu un problēmu formulējumu, jaunatnes politiku var nosaukt par attīstītu, ja visas trīs jaunatnes dimensijas mijiedarbojas.

14.att. Jaunatnes politikas dimensijas

Kāda ir jaunatne? Jaunatne ir izglītota un pilsoniski aktīva Latvijas sabiedrības daļa, kura izmanto sev paredzētās sociālās tiesības un iesaistās lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, mācību procesā un darba tirgū un viņiem vērtību skalā būtiskākā vērtība ir ģimene. Jaunieši ir inovatīvi, radoši, mērķtiecīgi, neatlaidīgi, informēti par savām tiesībām, pienākumiem un iespējām valstī un ārpus tās dažādās valsts politikas jomās. Jaunieši ir konkurētspējīgi Latvijas un pasaules elastīgajā darba tirgū, atbalsta veselīgu dzīvesveidu un kopumā ir demokrātiski un toleranti Latvijas sabiedrības pārstāvji,

Valsts ir noteikusi bērnus un jaunatni kā prioritāro un īpaši atbalstāmu grupu, lai nodrošinātu valsts ilgtspējīgu ekonomisko un pilsoniskās sabiedrības attīstību. Īpašs un sistemātisks atbalsts nodrošināts sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem, kuriem atbalsta pasākumi nodrošinājuši vieglāku un drošāku pāreju no bērna uz pieaugušā statusu. Aktīvie jaunieši un jauniešu līderi no jaunatnes organizācijām un iniciatīvu grupām strādā kopā ar sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem, veidojot kopīgus pasākumus un kopīgi apgūstot dzīvē nepieciešamās prasmes un iemaņas.

Kāda ir jaunatnes politikas koordinācija? Jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbība un informācijas apmaiņa par dažādiem jaunatnes politikas aspektiem ir efektīva, jo iesaistītās puses izprot jaunatnes politikas būtību, mērķus un uzdevumus. Valsts pārvaldes iestādes saskaņo savu politiku attiecībā pret jaunatni un nozaru politikas dokumentos, kas attiecas uz jaunatnes politikas jautājumiem, iekļauta jaunatnes dimensija. Valsts pārvaldes iestādes, atbilstoši savai kompetencei īstenojot jaunatnes politiku, regulāri izvērtē attiecīgās nozares politikas ietekmi uz jaunatni.

Pašvaldības uzskata, ka darba ar jaunatni īstenošana ir prioritārs jautājums, lai nodrošinātu ilgtspējīgas sabiedrības attīstību, kas balstās uz jaunatnes politikas pamatprincipiem. Visās pašvaldībās ir noteikta atbildīgā persona vai institūcija, kas koordinē darbu ar jaunatni. Pašvaldību īstenotais darbs ar jaunatni atbilst starptautiskiem standartiem un labās prakses piemēriem par to, kas ir draudzīga pašvaldība jauniešiem. Vienlaikus būtiski uzlabojusies darba ar jaunatni īstenošanas kvalitāte un stratēģiskā plānošana jaunatnes politikā. Pašvaldības sadarbojas jaunatnes jomā reģionālā līmenī, veidojot dažādus sadarbības tīklus un regulāri nodrošinot pieredzes un labās prakses apmaiņu. Attīstījies jauniešu centru (jaunatnes iniciatīvu centru) tīklojums Latvijā. Starp dažādiem centriem atsevišķās jomās izveidojusies efektīva sadarbība.

Finansējums kopumā jaunatnes politikas īstenošanai ir būtiski pieaudzis (jo īpaši jaunatnes politikas koordinācijas nodrošināšanai, brīvā laika lietderīgas izmantošanas atbalstam un jauniešu veselības stāvokļa uzlabošanai). Iedzīvināts princips, ka, investējot bērnu un jaunatnes personības attīstībā pēc iespējas agrīnā vecumā, ilgtermiņā palielinās jauniešu potenciāls un konkurētspēja, kas nepieciešama valsts stratēģisko dokumentu mērķu sasniegšanai.

Jaunatnes politikas īstenošana balstās uz pētījumu un datu analīzi, kas palīdz izvēlēties atbilstošākos politikas instrumentus problēmu risināšanai. Dati nozaru politikās tiek vākti par jauniešu mērķa grupu un katru gadu iespējams vērtēt jaunatnes attīstības progresu. Informācijas nepietiekamība nav būtiskākais iemels, kāpēc jaunieši neiesaistās lēmumu pieņemšanā, dažādās aktivitātēs, darba dzīvē. Arī informācija, kas paredzēta jauniešiem, ir pielāgota atbilstoši viņu īpašām vajadzībām un ir pieejama vietās, kur pulcējas jaunieši, jo īpaši jauniešu centros (jaunatnes iniciatīvu centros) un jaunatnes informācijas punktos.

Vienlaikus Latvija ir izmantojusi dažādas starptautiskās sadarbības iespējas, lai uzlabotu un attīstītu jaunatnes politiku valsts un pašvaldību mērogā, kā arī Latvijas jaunatnes politikas īstenošanas piemērs ir kļuvis par labo praksi Eiropā.

Kāda ir jauniešu līdzdalība un brīvā laika lietderīga izmantošana? Jauniešu līdzdalība lēmumu pieņemšanā ir kļuvusi par normālu praksi, jo valsts pārvaldes un pašvaldību iestādes savā darbībā nodrošina jaunatnes organizācijām iespēju iesaistīties jaunatnes politiku ietekmējošu lēmumu apspriešanā pirms to pieņemšanas. Visos pārvaldes

līmeņos ir izstrādāti un aktīvi darbojas līdzdalības mehānismi un jauniešu konsultatīvās institūcijas, kopumā vairāk kā puse jauniešu iesaistās sabiedriskajās aktivitātēs, pašpārvaldēs, lēmumu pieņemšanas un konsultāciju procesos, kā arī brīvprātīgā darba aktivitātēs. Visiem jauniešiem ir iespēja lietderīgi un saskaņā ar viņu vēlmēm pavadīt brīvo laiku, samazinājusies jauniešu bezdarbība, kas saistāma ar sociālām negācijām. Jaunatnes organizācijām nav būtisku šķēršļu aktīvi darboties, pastāv valsts atbalsta sistēma jaunatnes organizāciju darbībai un dažādu projektu atbalstam. Sabiedrībā kopumā izveidojusies attieksme pret brīvprātīgo darbu un tieši redzama sasaite ar brīvprātīgā darba veikšana un sociālā kapitāla attīstību.

Jauniešiem nav šķēršļu nodarboties ar fiziskām aktivitātēm un sportu, ir nodrošinātas daudzveidīgas iespējas brīvpieejas fiziskām aktivitātēm. Iedzīvināts minimālais kultūras pakalpojumu grozs jauniešiem. Jauniešu pieprasījuma un piedāvājuma atšķirība par brīvā laika lietderīgu izmantošanu ir būtiski samazinājusies. Arī nometņu pieejamība ir būtiski palielinājusies, jo sevišķi attiecībā pret sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem.

Kāda ir jauniešu sociāli ekonomiskā izaugsme, konkurētspēja un iekļaušanās sabiedrībā? Vesels jaunietis ir pamatjautājums, lai nodrošinātu ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju kopumā. Jauniešu skatījumā veselība kā vērtība pastiprinās un ar vien vairāk jauniešu seko līdzī savam veselības stāvoklim. Jaunieši ir garīgi, fiziski veseli un piekopi veselīgu dzīvesveidu. Samazinājies jauniešu pašnāvību skaits, jo veikts savlaicīgs profilaktisks darbs, īpaši sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem (skat. terminu skaidrojumu „sociālās atstumtības riskam pakļautie jaunieši”). Veselīga uztura paradumi ir nostiprinājušies jauniešu ēdienkartē.

Dažādu atkarību izraisīto vielu izplatība jauniešu vidū nav palielinājusies un regulāri samazinās. Palielinās vecums, kad jaunieši pirmo reizi izmēģina atkarību izraisīto vielas. Praktiski visi jaunieši ir informēti par reproduktīvās veselības jautājumiem, tāpēc pirmajās dzimumattiecībās izsargājas vairāk par 95 % jauniešu. Arī kontracepcijas lietošanas paradumi jauniešu vidū vērtējami kā apmierinoši. Arvien mazāk jauniešu inficējas ar HIV, būtiski palielinās informēto jauniešu skaits, kuri zina par HIV inficēšanās riskiem.

Latvijas jauniešiem ir vienlīdzīgas iespējas iegūt kvalitatīvu formālo un neformālo izglītību neatkarīgi no viņu sociālā un materiālā stāvokļa. Jauniešiem ir paplašinātas izglītības iespējas visos reģionos, jo īpaši saistībā ar neformālo un interešu izglītību, speciālo izglītību un izglītību, kas būtu pieejama sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem. Interesu izglītības un kultūrizglītības piedāvājums ir saskaņā ar jauniešu vajadzībām un interesēm. Būtiski pieaudzis to jauniešu skaits, kas iesaistījušies dažādās mobilitātes programmās un izmanto starptautiskās sadarbības priekšrocības redzesloka paplašināšanai. Izveidota sistēma jauno vecāku izglītošanai par vecāku atbildību un bērnu audzināšanu un drošas bērnības nodrošināšanu.

Samazinās jauniešu bezdarbnieku faktiskais skaits. Ar dažādu apmācību programmu starpniecību būtiski uzlabojusies pamatprasmes, profesionālās kompetences un praktiskās iemaņas, ko jaunieši apgūst, iekļaujoties mūžizglītības procesā. Īpaši tas attiecināms uz sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem un jauniešiem ar īpašām vajadzībām. Jaunieši savlaicīgi iegūst karjeras vadības prasmes. Visi izglītojamie iziet praksi uzņēmumos vai dažādās iestādēs. Samazinājies jauniešu traumatisms kopumā un darba vietās. Būtiski mazinājušies gadījumi jauniešiem pirmo darbu veikt bez līguma par labu iespējai nopelnīt vai iegūt darba pieredzi, neapzinoties savas darba tiesības. Valstī attīstīti atbalsta mehānismi jauniešu komercdarbībai.

Samazinās jauniešu izdarītie noziedzīgie nodarījumi, jo īpaši atkārtoti izdarītie noziedzīgie nodarījumi. Attiecīgi samazinājies jauniešu skaits ieslodzījumu vietās. Jaunieši, kuri atgriežas dzīvē pēc ieslodzījuma, efektīvi izmanto resocializācijas programmas, kas veicina bijušo ieslodzīto iekļaušanos sabiedrībā. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas rezultātā tiek veicinātas tieši jauniešu sociālās prasmes. Vardarbības gadījumu skaits pret jauniešiem nepieaug. Jauniešu apzinās savus pienākumus un tiesības, kā arī atbild

par savas rīcības sekām.

Jauniešu sociālās aizsardzības jomā attīstīts valsts atbalsta mehānisms jaunajām ģimenēm un jauniešiem vecākiem, demogrāfiskā situācija uzlabojas un attiecīgi pastāv jauniešiem vecākiem draudzīga mājokļu politika pirmā mājokļa iegādei. Darbā ar bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem tiek nodrošināta individuāla pieeja, palīdzot viņiem nodrošināt vieglāku pāreju pieaugušā statusā.

Sekas, ja netiks veikti pasākumi jaunatnes politikas īstenošanai

2002.gadā MK apstiprināja Valsts jaunatnes politikas koncepciju un Jaunatnes politikas valsts programmu un papildus budžeta līdzekļi jaunatnes politikas īstenošanai netika piešķirti. Valsts jaunatnes politikas koncepcijā tika iekļauts situācijas raksturojums jauniešu veselības, izglītības, nodarbinātības un noziedzības jomās, kā arī 4.daļā tika uzskaitītas šādas sekas, kas radīsies, ja netiks atrisinātas ar jaunatnes politiku saistītās problēmas un piešķirti līdzekļi jaunatnes politikas īstenošanai:

- turpināsies funkciju un finanšu izdevumu dublēšanās gan jaunatnes politikas administrēšanā, gan atsevišķu pasākumu organizēšanā;
- pieaugs tas sociālā budžeta līdzekļu apmērs, kas būs jāizmanto jauniešu alkoholisma, narkomānijas, klaidonības, kā arī noziedzības radīto seku likvidēšanai;
- tiks kavēta jaunatnes aktīva iekļaušanās sabiedrības veidošanā un līdzdalība valsts pārvaldē, lēni nostiprināsies demokrātiskās prasmes;
- palielināsies talantīgu un darba spējīgu jaunu speciālistu migrācija uz citām valstīm. Samazināsies jauniešu potenciāla izmantošanas iespēja tautsaimniecības attīstībā;
- tiks ierobežota ārvalstu investīciju piesaiste jaunatnes politikas attīstībai un īstenošanai.

Aplūkojot statistikas datus, kas iekļauti pamatnostādnēs, var secināt, ka mērķtiecīgas jaunatnes politikas īstenošanas trūkums ir novedis pie Valsts jaunatnes politikas koncepcijā aprakstītajām sekām un tādu jauniešu sociālo problēmu palielinājuma, kā jauniešu atkarības – alkoholisms, narkomānija, jauniešu pašnāvību skaits, kas ir otrs augstākais rādītājs ES¹⁶², jauniešu noziedzība rādītāji. Tāpat ir iespējams paredzēt, ja pamatnostādņu ieviešanai netiks piešķirta būtiska nozīme, minētie rādītāji turpmāk tikai pasliktināsies, pasliktinot jauniešu dzīves kvalitāti un dzīves iespējas.

Arī jaunieši konsultācijās par pamatnostādnēs ietvarejamajiem uzdevumiem pauduši viedokli, ka valstij ir jānodrošina pamatnostādnēs minēto uzdevumu izpilde, izstrādājot konkrētas veicamās aktivitātes un nodrošinot tām pastāvīgu finansējumu. Pretējā gadījumā arvien vairāk jauniešu pametīs Latviju labākas dzīves meklējumos, palielināsies jauniešu noziedzība, antisociāla uzvedība, narkomānija, pasivitāte un iestāsies vispārēja jauniešu stagnācija, kas apturēs progresīvu attīstību, un sāksies pakāpeniska Latvijas sabiedrības degradācija visos līmeņos: samazināsies zinātniskais potenciāls, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, strauji palielināsies nepieciešamība pēc sociālajiem pabalstiem cilvēkiem, kuri nebūs spējīgi sevi nodrošināt.¹⁶³ IZM uzskata, ka šāds redzējums par iespējamajām sekām ir objektīvs un reāls scenārijs, ja attiecīgie pasākumi netiks īstenoti.

¹⁶² Summary report: Injuries and risk-taking among young people in Europe. The European Situation Analysis, 2008. Figure 10.

¹⁶³ Latvijas Jaunatnes padome: „Nākamie 10 gadi jauniešu acīm. Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2008.-2018.gadam”, Rīga, 2007., 7.lp.

IV Politikas mērķis un apakšmērķi

Jaunatnes politikas mērķis ir uzlabot jauniešu dzīves kvalitāti, veicinot viņu iniciatīvas, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, atbalstot darbu ar jaunatni un nodrošinot jauniešiem vieglāku pāreju no bērna uz pieaugušā statusu.

Lai sasniegtu jaunatnes politikas mērķi, tiek izvirzīti šādi **apakšmērķi**:

- 1) attīstīt jaunatnes politikas koordināciju, veicinot jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbību, darbības saskaņotību un izpratni par jaunatni, atbalstot darbu ar jaunatni īstenošanu pašvaldībās, veicinot jaunatnes informētības palielināšanos, kā arī pilnveidojot starptautisko sadarbību jaunatnes politikā;
- 2) veicināt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, jaunatnes organizācijās un jauniešu iniciatīvu grupās, kā arī iesaistīšanos brīvprātīgajā darbā, fiziskās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē;
- 3) veicināt jauniešu sociāli ekonomisko izaugsmi, konkurētspēju un iekļaušanos sabiedrībā.

V Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji to sasniegšanai

Nr.p .k.	Politikas rezultāts	Rezultatīvie rādītāji	Rezultatīvie rādītāji		
			2009 ¹⁶⁴	2013	2018
1.	Palielinās vidējais jauniešu dzīves kvalitātes pašvērtējums.	Jauniešu īpatsvars (%), kuri novērtē savu dzīves kvalitāti kā labu.	39.8 ¹⁶⁵	41	55
2.	Nodrošināta vienota sistēma jaunatnes politikas īstenošanai un koordinācijai valsts un pašvaldību mērogā.	Palielinās pašvaldību īpatsvars (%), kurās darba ar jaunatni īstenošana atbilst vispārējiem rādītājiem jaunatnes politikas vērtēšanai pašvaldībās. ¹⁶⁶	-	7%	21%
		Samazinās jauniešu īpatsvars (%), kas uzskata, ka informācijas trūkums ir kavējošs faktors viņu līdzdalībai dažādās sabiedriskās, sociālās un politiskās aktivitātēs.	26.9 ¹⁶⁷	23.9	17.5
		Valsts pārvaldes iestādes (%) veic statistikas datu vākšanu par jauniešiem no 13 līdz 25 gadiem nozares politikas ietvaros.	-	80%	100%
3.	Palielinās jauniešu	Jauniešu īpatsvars (%), kuri	65.3 ¹⁶⁸	67	75

¹⁶⁴ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

¹⁶⁵ Pēc BM pasūtījuma veiktā SKDS aptauja 2008. gada aprīlis – augusts, pieejama BM mājas lapas sadaļas Jaunatnes politika apakšsadaļā „Pētījumi”.

¹⁶⁶ Vispārējie rādītāji jaunatnes politikas vērtēšanai pašvaldībās ir BM izstrādāts dokuments, kam ir rekomendējošs statuss. Tie ir izstrādāti, lai veicinātu jaunatnes politikas īstenošanu vietējā līmenī, kas balstīta uz labās prakses piemēriem Latvijas pašvaldībās, kā arī ES un EP dalībvalstīs, 2008.gads. 2009.gadā tiks uzsākta pašvaldību darba ar jaunatni analīze atbilstoši BM izstrādātajiem vispārējiem rādītājiem jaunatnes politikas vērtēšanai pašvaldībās

¹⁶⁷ Atbilstoši pētījuma ”Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007, metodoloģijai, 117.lp.

¹⁶⁸ Atbilstoši pētījuma ”Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007, metodoloģijai, 72.lp.

	līdzdalība lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē.	uzskata, ka viņiem ir lielas vai visas iespējas pavadīt brīvo laiku tā, kā viņi vēlas.			
		Jauniešu īpatsvars (%) jaunatnes organizācijās un jauniešu iniciatīvu grupās.	10,5 ¹⁶⁹	12	18
		Jauniešu īpatsvars (%), kuri ir iesaistīti kādās brīvprātīgā darba aktivitātēs	12 ¹⁷⁰	15	35
		Jauniešu īpatsvars (%), kuri ir pasīvi jebkāda veida aktivitātēs ¹⁷¹	34 ¹⁷²	29	22
		Pusaudžu un jauniešu īpatsvars (%) vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kuri nodarbojas ar fiziskām aktivitātēm vismaz pusstundu divas vai trīs reizes nedēļā	27,2	35	41
4.	Jauniešiem nodrošināta vieglāka pāreja no bērna pieaugušā statusā, nodrošinot labāku veselību, sociāli ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju.	Jauniešu hospitalizāciju skaits uz 100 iedzīvotājiem.	15,04	13,94	12,81
		Vidējais jaunatnes bezdarba rādītājs Latvijā (%).	13 ¹⁷³	12	10
		Jauniešu līdz 25 gadiem skaits no visiem notiesātajiem un apcietinātajiem.	2148	5% ¹⁷⁴	9% ¹⁷⁵

¹⁶⁹ Pēc BM pasūtījuma veiktā SKDS aptauja 2008.gada aprīlis – augusts, pieejama BM mājas lapas sadaļas Jaunatnes politika apakšsadaļā „Pētījumi”.

¹⁷⁰ Analytical Report „A survey among young people aged between 15-30 in the European Union”, 2007.gada februāris, p.27.

¹⁷¹ Tas gan nenozīmē, ka viņi nepiedalās nekur un nekad, bet viņu aktivitāšu loks ir ļoti ierobežots un visbiežāk aprobežojas ar pāris skolas vai kultūras un izklaides pasākumu apmeklēšanu, bet aktīva līdzdalība šiem jauniešiem nav raksturīga.

¹⁷² Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, 2007., 97lpp.

¹⁷³ 03.03.2008, Employment in Europe report, http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_2007_en.htm; skatīts: 02.06.2008.)

¹⁷⁴ Samazinājums attiecībā pret 2009.gada rādītāju

¹⁷⁵ Samazinājums attiecībā pret 2009.gada rādītāju

VI Rīcības virzieni un darbības rezultāti

Rīcības virzieni un attiecīgi darbības rezultāti grupēti 3 daļās atbilstoši jaunatnes politikas apakšmērķiem un rādītāji uz 2018.gadu ir summēti, veidojot kopējo redzējumu par situāciju jaunatnes politikā 2018.gadā.

Tā kā detalizēti pasākumi rīcības virzienu ietvaros tiks identificēti Jaunatnes politikas valsts programmās 2009.-2013. un 2014 – 2018.gadam, šeit uzskaitīti būtiskākie rezultāti, kā arī to rezultātīvie rādītāji.

6.1. Rīcības virzieni jaunatnes politikas koordinācijas dimensijā

(attīstīt jaunatnes politikas koordināciju, veicinot jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbību, darbības saskaņotību un izpratni par jaunatni, atbalstot darbu ar jaunatni īstenošanu pašvaldībās, veicinot jaunatnes informētības palielināšanos, kā arī pilnveidojot starptautisko sadarbību jaunatnes politikā).

6.1.1. Sadarbības un darbības saskaņotības veicināšana jaunatnes politikā valsts mērogā un izpratnes par jaunatni palielināšana

Uzdevumi:

- Veicināt un nodrošināt jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu efektīvu savstarpējo sadarbību un operatīvu informācijas apmaiņu jaunatnes politikas izstrādes un īstenošanas procesā.
- Panākt vienošanos ar valsts pārvaldes un pašvaldību iestādēm par tiem datiem, kurus nepieciešams vākt, lai iegūtu statistiku par jauniešiem vecumposmā no 13 – 25 gadiem.
- Attīstīt regulāru situācijas monitoringu, izpēti un analīzi jaunatnes politikā.

Rezultāti:

- Pieejama informācija un vienota statistika par jaunatni efektīvas politikas izstrādei un īstenošanai jaunatnes jomā.
- Pilnveidota jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbība un izpratne par jaunatnes politikas būtību, mērķiem un uzdevumiem, nodrošināta regulāra jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto sadarbība.
- Valsts pārvaldes iestādes, īstenojot jaunatnes politiku kompetences ietvaros, izvērtē nozares politikas ietekmi uz jaunatni un paredz pasākumus, projektus vai programmas jaunatnes mērķa grupai.
- Nodrošināts regulārs situācijas monitorings, kvalitatīva izpēte un aktuāla statistika par jaunatni vecumā no 13 līdz 25 gadiem dažādos aspektos visās valsts politikas jomās.
- Palielinājies finansējums jaunatnes politikas īstenošanas nodrošināšanai.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁷⁶	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Panākta vienošanās ar valsts pārvaldes un pašvaldību iestādēm par tiem datiem, kurus nepieciešams vākt, lai iegūtu statistiku par jauniešiem vecumposmā no 13 – 25 gadiem.	Precizēti tiesību akti			TM, IZM, LM, KM, VM, RAPLM, AM, IEM

¹⁷⁶ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

- Attiecīgajos tiesību aktos paredzēta jaunatnes dimensija – attiecīgi plānoti pasākumi, projekti vai programmas situācijas uzlabošanai jaunatnes jomā	Precizēti tiesību akti	IZM / visas augstākās tiesās valsts pārvaldes iestādes
- Regulāri veikti pētījumi par jaunatni visos jaunatnes politikas aspektos un analizēti attiecīgo pētījumu rezultāti situācijas uzlabošanai jaunatnes jomā	Īstenoto pētījumu skaits pamatnostādņu rīcības virzienu ietvaros	IZM / visas augstākās tiesās valsts pārvaldes iestādes

6.1.2. Pašvaldību darba ar jaunatni īstenošanas atbalstīšana

Uzdevumi:

- Pilnveidot valsts atbalsta mehānismu pašvaldību institucionālās sistēmas vienmērīgai attīstībai.
- Nodrošināt valsts atbalstu pašvaldībām darba ar jaunatni īstenošanā, sekmējot reģionu vienmērīgu attīstību, stratēģisko plānošanu darbā ar jaunatni un saskaņotas jaunatnes politikas īstenošanu Latvijā.
- Attīstīt pašvaldību darbinieku profesionalitāti darba ar jaunatni īstenošanā.

Rezultāti:

- Pašvaldībās pilnveidota institucionālā sistēma, lai nodrošinātu darbu ar jaunatni.
- Pilnveidots valsts atbalsta mehānisms pašvaldību darba ar jaunatni īstenošanai.
- Pašvaldībās uzlabojusies darba ar jaunatni īstenošanas kvalitāte un darba ar jaunatni ilgtermiņa ietekme uz jauniešu dzīves kvalitāti.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁷⁷	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
Pašvaldību īpatsvars (%), kurās ir jaunatnes lietu speciālists vai noteikta institūcija, kas ir atbildīga par darba ar jaunatni īstenošanu un koordinēšanu pašvaldībā	- ¹⁷⁸	60%	100%	IZM
Veicināta jaunatnes lietu speciālista profesionalitāte, apmācīto jaunatnes lietu speciālistu skaits	-	59	150	IZM
Izveidoto jauniešu centru (jaunatnes iniciatīvu centru) skaits, nodrošinot jauniešu centru tīklojumu Latvijas teritorijā un to darbību	81 ¹⁷⁹	111	156	IZM
Pašvaldību īpatsvars (%), kurās ir jaunatnes lietu konsultatīvās komisijas vai cits mehānisms jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā iesaistīto personu sadarbībai	- ¹⁸⁰	50%	90%	IZM
Pašvaldību skaits, kurās ir izstrādāta darba ar jaunatni stratēģija vai darba ar jaunatni organizēšanas jautājumi iekļauti kādā no pašvaldības politikas plānošanas dokumentiem	- ¹⁸¹	40%	70%	IZM

¹⁷⁷ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

¹⁷⁸ Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju 2008.gada augustā pašvaldībās strādā 68 personas, kas atbilst vai daļēji atbilst Jaunatnes lietu speciālista profesijas standartā ietvertajiem pienākumiem un uzdevumiem.

¹⁷⁹ 39 centri izveidoti ar BM finansiālu atbalstu līdz 2008.gadam, papildus 38 centrus izveidojušas pašvaldības

¹⁸⁰ Situācijas apsekojums pašvaldībās tiks veikts pēc 2010.gada.

¹⁸¹ Situācijas apsekojums pašvaldībās tiks veikts pēc 2010.gada.

Nodrošināts Valsts budžeta atbalsts pašvaldību programmām, projektiem un pasākumiem darbā ar jaunatni, konkursa kārtībā	-	-	118	IZM
Tiesību aktos precizēta pašvaldību kompetence darbā ar jaunatni	Precizēti tiesību akti, kuros noteikta pašvaldību kompetence darbā ar jaunatni			IZM

6.1.3. Jauniešu informētības palielināšana

Uzdevumi:

- Nodrošināt aktuālas, viegli uztveramas informācijas un bezmaksas konsultāciju pieejamību jauniešiem (tajā skaitā sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem) par viņu tiesībām, pienākumiem, atbildību un iespējām.
- Paplašināt, atbalstīt un attīstīt jaunatnes informācijas punktu tīklojumu reģionos un regulāri profesionāli pilnveidot jaunatnes lietu speciālistu kompetenci jaunatnes informācijas jomā.
- Uzturēt un pilnveidot jaunatnes politikas portālu www.jaunatneslietas.lv.

Rezultāti:

- Jaunieši ir informēti par savām tiesībām, pienākumiem un atbildību un saņem jauniešu vajadzībām un attīstībai nepieciešamo informāciju.
- Uzturēta, regulāri aktualizēta dažāda veida, viegli uztverama, pārskatāmi strukturēta informācija jaunatnes jomā.
- Paplašināts un attīstīts jaunatnes informācijas punktu tīklojums reģionos un pilnveidota jaunatnes lietu speciālistu kompetence jaunatnes informācijas jomā.
- Informācijas trūkums vairs nav būtiskākais šķērslis nepiedalīties lēmumu pieņemšanā un dažādās sabiedriskās dzīves aktivitātēs.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁸²	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Valsts pārvaldes iestāžu īpatsvars (%), kas regulāri kompetences ietvaros informējušas jauniešus par nozaru politikas aktualitātēm un jauniešu tiesībām, pienākumiem, atbildību un iespējām	20%	70%	90%	IZM / visas augstākās tiesās valsts pārvaldes iestādes
- Samazinās jauniešu skaits, kuri norāda, ka informācijas trūkums kavē viņu iesaistīšanos brīvprātīgā darba un jaunatnes organizāciju aktivitātēs	23.3% ¹⁸³	20%	13%	IZM
- Jaunatnes politikas portālā www.jaunatneslietas.lv ievietoto ziņu skaits gadā par jauniešiem aktuālām tēmām / portāla apmeklētāju skaits	780 ¹⁸⁴ / 261 tūkst.	20% ¹⁸⁵	35% ¹⁸⁶	IZM / visas augstākās tiesās valsts pārvaldes iestādes

¹⁸² Atbilstoši pieejamajiem datiem izstrādājot pamatnostādnes.

¹⁸³ Pēc BM pasūtījuma veiktā SKDS aptauja 2008.gada aprīlis – augusts, pieejama BM mājas lapas sadaļas Jaunatnes politika apakšsadaļā „Pētījumi”.

¹⁸⁴ Portāla www.jaunatneslietas.lv plānotais ziņu ievietošanas skaits 2008.gadā

¹⁸⁵ Pieaugums attiecībā pret 2009.gada rādītāju

¹⁸⁶ Pieaugums attiecībā pret 2009.gada rādītāju

- Izveidoto vai pielāgoto jaunatnes informācijas punktu skaits, vairākos informācijas punktos nodrošinātas tehnoloģijas un piekļuves iespējas sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem (īpaši ar kustības traucējumiem, redzes un dzirdes traucējumiem)	-	81	111	IZM / visas augstākās tiesās valsts pārvaldes iestādes
- Īstenotas informatīvas kampaņas par jauniešiem aktuālām tēmām dažādos jaunatnes politikas aspektos, izplatot informāciju caur skolēnu domēm un jauniešu vidū populāriem informācijas iegūšanas kanāliem.	-	2	25	IZM, TM, LM, KM, VM, RAPLM, AM, IEM
- Palielinās jauniešu īpatsvars (%), kuri nepieciešamo informāciju par viņu tiesībām, pienākumiem, atbildību un iespējām iegūst no izglītības iestādes / vecākiem	20 / 7,2 ¹⁸⁷	45 / 14	90 / 25	IZM / visas augstākās tiesās valsts pārvaldes iestādes

6.1.4. Starptautiskās sadarbības attīstīšana

Uzdevumi:

- Veicināt un atbalstīt starptautiskās labās prakses izmantošanu jaunatnes politikas pilnveidošanai.
- Nodrošināt Latvijas pārstāvniecību starptautiskās institūcijās un sadarbības tīklos jaunatnes jomā.
- Attīstīt divpusējo un daudzpusējo valstu sadarbību, tajā skaitā jaunatnes organizāciju sadarbību jaunatnes politikā.

Rezultāti:

- Pilnveidota jaunatnes politika Latvijā, balstoties uz rekomendāciju un labās prakses piemēru apmaiņu un izvērtēšanu.
- Nodrošināta Latvijas pārstāvniecība starptautiskās institūcijās un sadarbības tīklos jaunatnes jomā (tajā skaitā jauniešu pārstāvniecība)
- Latvijas nacionālās pozīcijas par ES politikas jautājumiem jaunatnes jomā saskaņotas ar jauniešiem.
- Attīstīta divpusējā un daudzpusējā sadarbību jaunatnes politikā.
- Veicināta un nodrošināta jauniešu līdzdalība ES programmās un starptautiskos projektos.
- Jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā cieša sadarbība ir ar EP un ES institūcijām, lai palielinātu jaunatnes politikas īstenošanas efektivitāti.
- Veicināta Latvijas starptautiskā atpazīstamība jaunatnes jomā.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁸⁸	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Latvijas sagatavoto labās prakses piemēru apkopojumu skaits jaunatnes jomā un	2	6	11	IZM / visas augstākās

187 Attieksme pret dalību jaunatnes organizācijās, Latvijas iedzīvotāju aptauja, 2008.gada aprīlis-augusts, - SKDS, 14.lpp.

188 Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

nodrošināta informācijas sniegšana ES, EP dalībvalstīm, kā arī citām valstīm				tiešās valsts pārvaldes iestādes
- Īstenoti LR valdības līgumi par sadarbību dažādās jomās (izglītība, zinātne, kultūra, veselība, nodarbinātība, sociālā drošība utt.), kur sadarbība jaunatnes politikā notiek informācijas apmaiņas režīmā vai īstenojot konkrētus pasākumus jaunatnes jomā (% no līgumu skaita).	-	30	50	IZM / visas augstākās tiešās valsts pārvaldes iestādes

6.2. Rīcības virzieni jauniešu līdzdalības un brīvā laika lietderīgas izmantošanas dimensijā

(veicināt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, jaunatnes organizācijās un jauniešu iniciatīvu grupās, kā arī iesaistīšanos brīvprātīgajā darbā, fiziskās aktivitātēs un kultūras dzīvē).

6.2.1. Atbalsts jauniešu līdzdalībai

Uzdevumi:

- Nodrošināt jauniešiem iespēju līdzdarboties pirms jaunatnes politiku ietekmējoša lēmumu pieņemšanas valsts un pašvaldību mērogā, sekmēt jauniešu līdzdalību pārstāvniecības demokrātijā.
- Veicināt jaunatnes organizāciju attīstību un jauniešu līdzdalību tajās.
- Veicināt jauniešu iniciatīvas un sabiedrisko aktivitāti, skolēnu un studentu pašpārvalžu darbību.
- Pilnveidot jaunatnes organizāciju vienotu klasifikāciju un nodrošināt efektīvu mehānismu jaunatnes organizāciju vienotai uzskaiti un informācijas aktualizēšanai par tām valstī.

Rezultāti:

- Nodrošināts atbalsts jaunatnes organizāciju iniciatīvām un attīstībai, tajā skaitā no valsts budžeta.
- Pilnveidota jaunatnes organizāciju vienota klasifikācija un ieviests efektīvs mehānisms valstī jaunatnes organizāciju vienotai uzskaiti un informācijas aktualizēšanai par tām.
- Palielinās jauniešu līdzdalība lēmumu pieņemšanā.
- Attīstās skolēnu un studentu pašpārvaldes.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁸⁹	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- No valsts budžeta atbalstīto jaunatnes organizāciju projektu skaits	-	80	250	IZM
- Jauniešu skaits izglītības iestādēs, kuri darbojas skolēnu/studentu pašpārvaldēs.	12,9% ¹⁹⁰	13	16	IZM

¹⁸⁹ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

¹⁹⁰ „Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā”, 2007, 78.lpp.

- Īstenoti atbalsta pasākumi skolēnu / studentu pašpārvalžu darbībai un stratēģiskai attīstībai, kā arī sadarbībai reģionālā un valsts mērogā				IZM
- Regulāri notiek Jaunatnes organizāciju konsultatīvās komisijas sanāksmes (vismaz 4 reizes gadā)	4	20	40	IZM

6.2.2. Jauniešu brīvprātīgā darba attīstība

Uzdevumi:

- Samazināt šķēršļus brīvprātīgā darba īstenošanai.
- Popularizēt brīvprātīgā darba ieguvumus sabiedriskā labuma darbības jomās un veicināt jauniešu motivāciju veikt brīvprātīgo darbu.
- Veicināt brīvprātīgajā darbā iegūto prasmju atzīšanu neformālās izglītības ietvaros.
- Palielināt brīvprātīgā darba aktivitāšu pieejamību sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem, pilnveidojot valsts un pašvaldību atbalsta mehānismu.

Rezultāti:

- Samazināti šķēršļi brīvprātīgā darba attīstībai.
- Nodrošināts atbalsts jaunatnes organizācijām brīvprātīgā darba organizēšanai.
- Izveidots mehānisms brīvprātīgajā darbā iegūto prasmju atzīšanai neformālās izglītības ietvaros.
- Palielinās jauniešu motivācija iesaistīties brīvprātīgajā darbā.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁹¹	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Jauniešu īpatsvars (%), kuri brīvprātīgo darbu ir veikuši vismaz vienu reizi.	32.6 ¹⁹²	63	90	IZM
- Samazinās jauniešu īpatsvars, kuri apgalvo, ka nekad nestrādās bez atlīdzības	20.6% ¹⁹³	18%	15%	IZM
- Jauniešu skaits, kas iesaistījušies Eiropas brīvprātīgajā darbā ES neformālās izglītības programmas „Jaunatne darbībā” ¹⁹⁴ ietvaros (vidēji gadā)	50	60	60	JSPA
- Atbalstīta brīvprātīgo iesaistīšanās valsts mēroga pasākumu organizēšanā	Pēc fakta			Visas augstākās tiešās valsts pārvaldes
- Jauniešu īpatsvars (%), kuriem brīvprātīgais darbs ieņem nozīmīgu vietu viņu dzīvē	5,5	9	15	IZM

6.2.3. Jauniešu iesaistīšanās fiziskajās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē

¹⁹¹ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

¹⁹² Pēc BM pasūtījuma veiktā SKDS aptauja 2008.gada aprīlis – augusts, pieejama BM mājas lapas sadaļas Jaunatnes politika apakšsadaļā „Pētījumi”.

¹⁹³ Pēc BM pasūtījuma veiktā SKDS aptauja 2008.gada aprīlis – augusts, pieejama BM mājas lapas sadaļas Jaunatnes politika apakšsadaļā „Pētījumi”.

¹⁹⁴ Programma „Jaunatne darbībā” apstiprināta laika posmam no 2007.-2013.gadam.

Uzdevumi:

- Nodrošināt jauniešiem iespēju iesaistīties fiziskajās aktivitātēs un sportā.
- Pilnveidot un nodrošināt izglītības iestādēs atbilstošu infrastruktūru un materiāltehnisko nodrošinājumu un informatīvo atbalstu, kā arī daudzveidīgas bezmaksas iespējas bērniem un jauniešiem (tajā skaitā sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem) nodarboties ar fiziskām aktivitātēm, nodrošinot fizisko un garīgo spēju izkopšanu un pilnvērtīgu attīstību, kā arī veidojot izpratni par aktīvu, veselīgu dzīvesveidu.
- Veicināt kultūras pasākumu pieejamību, nodrošinot minimālā „kultūras pakalpojumu groza” pieejamību jauniešiem.

Rezultāti:

- Palielinās pieejamība jauniešiem fizisko aktivitāšu un sporta veikšanai.
- Pilnveidota un nodrošināta izglītības iestādēs atbilstoša infrastruktūra un materiāltehniskais nodrošinājums un informatīvais atbalsts, kā arī daudzveidīgas bezmaksas iespējas bērniem un jauniešiem (tajā skaitā sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem) nodarboties ar fiziskām aktivitātēm.
- Veicināta minimālā „kultūras pakalpojumu groza”¹⁹⁵ pieejamība jauniešiem, piemērojot jauniešiem iespēju bez maksas vai ar attiecīgām atlaidēm apmeklēt izglītojošus profesionālās mākslas pasākumus.
- Jaunieši pastiprināti iesaistīti un izglītoti kultūras procesos un visā Latvijā pieaudzis kvalitatīvu bērnu un jauniešu kultūras pasākumu piedāvājums un pieprasījums.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁹⁶	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Īstenoti jaunatnes sporta pasākumi un programmas	215	440	670	IZM
- Finansiāli atbalstītas kompleksas jaunatnes sporta sacensības, kas organizētas ar mērķi noteikt labākos jaunos sportistus, labākās izglītības iestādes, organizācijas sportā, kā arī labākās rajona un republikas pilsētas jaunatnes sportā (reizi divos gados)	1	3	5	IZM
- No valsts budžeta atbalstīto pašvaldību projektu skaits vides pielāgošanai jauniešu fizisko aktivitāšu nodrošināšanai jauniešiem bez maksas	29	47	73	IZM
- Izglītības iestāžu īpatsvars, kur izglītojamie ārpus nodarbībām var bez maksas izmantot telpas fizisko aktivitāšu veikšanai, %		59%	85%	IZM
- Izveidots kultūras „skolas somas” ¹⁹⁷ modelis kvalitatīvu kultūras pakalpojumu	Izveidots un ieviests kultūras skolas somas modelis Latvijā			KM

¹⁹⁵ Kultūras pakalpojumu grozs - izlīdzinātas reģionālās atšķirības un nevienlīdzība starp dažādām iedzīvotāju sociālajām grupām kultūras pakalpojumu un produktu pieejamībā, nodrošinot minimālo „kultūras pakalpojumu grozu” visos valsts administratīvi teritoriālajos līmeņos.

¹⁹⁶ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

¹⁹⁷ Kultūras „skolas soma” – izlīdzinātas reģionālās atšķirības un nevienlīdzība starp dažādām bērnu un jauniešu sociālajām grupām kultūras pakalpojumu pieejamībā, nodrošinot minimālo kultūras pakalpojumu „skolas somu” visos valsts administratīvi teritoriālajos līmeņos. Bērniem un jauniešiem nodrošināta profesionālās mākslas pieejamība (koncerti, koncertlekcijas, teātra izrādes, kino lektoriji, u.tml. kultūras norises skolās vai novada centrā), kultūrizglītības un mākslinieciskās jaunrades iespēju piedāvājums, pieejamas publiskās bibliotēkas un muzeji (muzeja pedagoģiskās programmas, kultūrizglītojoši pasākumi bibliotēkās), sabiedriskā radio un TV pārklājums, kas veido kultūrizglītojošas programmas bērniem un jauniešiem.

pieejamības nodrošināšanai bērniem un jauniešiem visā Latvijā		
- Izveidots Latvijas kultūras kanons ¹⁹⁸ , kas sabiedrībai (īpaši jaunatnei) pieejams digitālajā vidē	Izveidots kultūras kanons, kas sabiedrībai pieejams digitālajā vidē	KM

6.2.4. Jauniešu iesaistīšanās bērnu un jauniešu nometnēs

Uzdevumi:

- Nodrošināt bērniem un jauniešiem iespēju pilnveidot zināšanas un prasmes nometnēs.
- Pilnveidot infrastruktūru, kas paredzēta bērnu un jauniešu nometnēm.
- Novērst šķēršļus nometņu darbības attīstībai un uzlabot nometņu darbības kvalitāti.

Rezultāti:

- Pieejams vienots informatīvais resurss par bērnu un jauniešu nometnēm.
- Nodrošināts atbalsts bērnu un jauniešu nometņu organizēšanai, kā arī pilnveidota infrastruktūra bērnu un jauniešu nometņu organizēšanai.
- Palielinājusies jauniešu dalība bērnu un jauniešu nometnēs.
- Paaugstinājusies jauniešu motivācija savu brīvo laiku pavadīt pilnvērtīgi, aktīvi un lietderīgi.
- Aktualizēt (sasaistot ar jaunatnes politikas portālu www.jaunatneslietas.lv) vienotu informatīvu resursu, kur būtu savlaicīgi pieejama aktuāla informācija par bērnu un jauniešu nometnēm.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ¹⁹⁹	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Dalībnieku skaits bērnu un jauniešu nometnēs gadā	15 000 ²⁰⁰	10% ²⁰¹	50% ²⁰²	IZM

6.3. Rīcības virzieni jauniešu sociāli ekonomiskās izaugsmes, konkurētspējas un iekļaušanās sabiedrībā veicināšanas dimensijā

(veicināt jauniešu sociāli ekonomisko izaugsmi, konkurētspēju un iekļaušanos sabiedrībā).

6.3.1. Jauniešu veselības situācijas uzlabošana

¹⁹⁸ Latvijas **kultūras kanons** līdzīgi kā citās Eiropas valstīs tiek veidots kā izcilāko un ievērojamāko mākslas darbu un kultūras vērtību kopums, kas atspoguļo nācijas visu laiku nozīmīgākos sasniegumus kultūrā. Kultūras kanonā tiks iekļautas Latvijas kultūru raksturojošās vērtības dažādās mākslas jomās, ar kurām lepojames un kurām vajadzētu veidot ikviena Latvijas iedzīvotāja kultūras pieredzes pamatu, nodrošinot piederības izjūtu Latvijai. Kanona diskurss saistāms ar kultūras atmiņas jēdzienu, kas skaidrojams kā cilvēku grupas, noteiktas kultūras pārstāvju kopējas zināšanas noteiktā brīdī. Tādējādi var teikt, ka kanons ir līdzeklis šādas kopējas kultūras atmiņas radīšanai un izplatīšanai. Kanons savā ziņā ir institucionalizēta kultūras atmiņa. Kanons tiks izstrādāts šādās kultūras nozarēs: tautas tradīcijas; vizuālā māksla; skatuves māksla; mūzika; literatūra; arhitektūra un dizains; kino. Rezultatīvais rādītājs būs katrā nozarē izstrādātais kultūras kanons, kas sastāvēs no 12 izcilākajiem darbiem, personālijām, notikumiem (un īsām to anotācijām), ar kuriem varēs iepazīties KM mājas lapā.

¹⁹⁹ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

²⁰⁰ IZM Valsts jaunatnes iniciatīvu centra publiskās darbības pārskats par 2007.gadu.

²⁰¹ Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

²⁰² Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

Uzdevumi:

- Uzlabot jauniešu informētības un izglītības līmeni par veselības veicināšanu, slimību profilaksi, reproduktīvās un garīgās veselības jautājumiem.
- Veicināt veselīgu dzīvesveidu jauniešiem, samazinot jauniešu dažāda veida atkarības (smēķēšanas, alkohola, narkotisko vielu, azartspēļu, datora).
- Nodrošināt jauniešu vajadzībām atbilstošu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību.
- Veicināt Eiropas paktā par garīgo veselību un labklājību²⁰³ norādīto ieteikumu ieviešanu.

Rezultāti:

- Jaunieši ir izglītoti par *veselības veicināšanu*, slimību profilaksi, kā arī reproduktīvās un garīgās veselības jautājumiem.
- Ievērojot veselīgu dzīvesveidu, uzlabojas jauniešu veselības stāvoklis.
- Nodrošināta jauniešu (īpaši sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu) vajadzībām atbilstoša veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība.
- Izstrādāts un īstenots efektīvs un koordinēts mehānisms veselīga dzīvesveida paradumu popularizēšanai bērnu un jauniešu vidū.
- Izglītības iestādēs Latvijā tiek izglītoti bērni un jaunieši ar veselību saistītajām aktuālajām tēmām programmu veidā.
- Jauniešiem sniegta un nodrošināta bezmaksas kvalitatīva informācija un par reproduktīvo veselību un garīgo veselību kopumā.
- Ievērojami samazinātas jauniešu dažāda veida atkarības (smēķēšanas, alkohola, narkotisko vielu, azartspēļu, datora).
- Attīstīta un nodrošināta jauniešu veselības izglītības centru darbība reģionos, kas veic kvalitatīvus jauniešu veselības izglītošanas jautājumus, izmantojot vienaudžu izglītošanas metodi.
- Bērniem un jauniešiem ir viedoklis, ka veselības aprūpes darbinieki ievēro profesionalitātes, taisnīguma, vienlīdzības, solidaritātes un informācijas konfidencialitātes principus veselības pakalpojumu sniegšanā.
- Visās Latvijas izglītības iestādēs pārtikas tirdzniecības un ēdināšanas vietās pieejama veselīga pārtika.

Rezultatīvie rādītāji		2009 ²⁰⁴	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- mākslīgie aborti vidēji uz 1000 sievietēm vecuma grupā	15-19 gadi	16,1	13,1	10,5	VM/IZM
	20-24 gadi	31,6	29,5	27,0	
- saslimstība ar seksuāli transmisīvām slimībām uz 100 000 iedzīvotājiem vecumā no 13-24 gadiem	ar sifilisu	12,7	10,6	7,5	VM/IZM
	ar gonoreju	71,1	70,0	58,0	
- jauno HIV gadījumu īpatsvars uz 100 000 iedzīvotājiem vecumā 15-29 gadiem		32,1	29,9	25,3	VM/IZM
- pašnāvību īpatsvars ārējo nāves cēloņu grupā vecumā 15-24 gadiem		19,6%	15,4%	10,3%	VM/IZM

²⁰³ European Pact for Mental Health and Well-being"- EU High-level conference „Together for mental health and wellbeing”, Brussels, 12-13 June, 2008

²⁰⁴ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

- jauniešu īpatsvars ar palielinātu ķermeņa masas indeksu (liekais svars vai aptaukošanās) vecumā 15-24 gadiem	vīrieši	12,6%	10,6%	8,5%	VM/IZM
	sievietes	9,2%	8,4%	6,8%	
- alkohola akūta intoksikācija vai kaitējoši pārmērīga lietošana uz 100 000 iedzīvotājiem vecumā 0-17 gadiem		104,4	104,0	101,3	VM/IZM
- jauniešu īpatsvars, kuri iepriekšējā gadā smēķējuši ikdienas vecumā 15-24 gadiem	vīrieši	40,3%	38,7%	36,2%	VM/IZM
	sievietes	21,7%	21,5%	20,0%	
- psihoaktīvo vielu intoksikācija vai to kaitējoši pārmērīga lietošana uz 100 000 iedzīvotājiem vecumā 0-17 gadiem		36,0	36,0	34,0	VM/IZM
- jauniešiem veikto profilaktisko apskaušu pie ģimenes ārsta īpatsvars		39,4%	48%	65%	VM/IZM
- pašvaldībās ir izveidoti jauniešu izglītības un veselības centri - pašvaldībās pieejamas bezmaksas konsultācijas un speciālistu pieejamība jauniešiem, kā arī izglītoti centru speciālisti		3 ²⁰⁵	4	10	IZM/VM
- Uzlabojas jauniešu zināšanas par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem		-	55%	67%	VM
- Izglītības (tajā skaitā augstākās) iestāžu īpatsvars, kurās ir nodrošināts veselīgas pārtikas pieejamība bērniem un jauniešiem		-	41%	78%	VM
- Izglītības iestādes Latvijā, kurās tiek izglītoti bērni un jaunieši ar veselību saistītajām aktuālajām tēmām programmu veidā		-	-	85%	VM

6.3.2. Izglītošanas aspekti un mobilitātes programmas

Uzdevumi:

- Nodrošināt jauniešiem plašu neformālās, vienaudžu un interešu izglītības piedāvājumu.
- Atbalstīt un attīstīt vienaudžu izglītošanas kustību dažādās jomās, kas ir saistītas ar jauniešu informēšanu un izglītošanu.
- Izstrādāt vienotu modeli neformālās izglītības attīstīšanai un atzīšanai valsts mērogā, veicinot arī neformālās izglītības metožu izmantošanu formālajā izglītībā.
- Veicināt jauniešu mobilitāti (jo īpaši, kas veicina izglītošanos un brīvprātīgo darbu) un dalību dažādās mobilitātes programmās, vienlaicīgi samazinot šķēršļus to veiksmīgai izmantošanai.
- Nodrošināt karjeras izglītību jauniešiem, ar kuras palīdzību varētu jau agrīnā attīstības posmā palīdzēt noteikt bērna un jaunieša interesēm un spējām vispiemērotāko nākotnes profesiju.
- Attīstīt starpkultūru izglītību formālajā, neformālajā, speciālajā un interešu izglītībā bērniem un jauniešiem.
- Nodrošināt jauno vecāku izglītošanu.
- Nodrošināt neformālās izglītības pieejamību ieslodzītajiem un sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem.

²⁰⁵ 2008.gadā Latvijā jaunatnes veselības centri ir Rīgā, Dobelē un Cēsīs.

- Veicināt kultūrizglītības lomu jauniešu mūžizglītības kontekstā.
- Veicināt vides izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai lomu jauniešu neformālajā un mūžizglītības kontekstā.

Rezultāti:

- Jauniešiem tiek nodrošināts plašs mūžizglītības, interešu izglītības un neformālās izglītības programmu piedāvājums.
- Jauniešiem nodrošināta sistemātiska karjeras izglītība un jau agrīnā bērna un jaunieša attīstības posmā tiek noteikta viņu interesēm un spējām vispiemērotākā nākotnes profesija.
- Nodrošināta neformālās izglītības ietvaros iegūto zināšanu un prasmju atzīšana.
- Veicināta jauniešu iesaistīšanās dažādās mobilitātes programmās.
- Atbalstīta jauniešu vienaudžu izglītošanas kustība jaunatnes jomā un par dažādiem jaunatnes politikas aspektiem.
- Attīstīta starpkultūru izglītība formālajā, neformālajā, speciālajā un interešu izglītībā bērniem un jauniešiem.
- Palielināts jauno vecāku zināšanu līmenis par vecāku atbildību un bērna audzināšanu.
- Nodrošināta izglītības pieejamība ieslodzītajiem un sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem.
- Veicināta kultūrizglītības pieejamība.
- Pilnveidota vides izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai kvalitāte un pieejamība, kā arī šo jomu mijiedarbība ar citām izglītības jomām.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ²⁰⁶	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Interesu izglītības programmās iesaistīto bērnu un jauniešu skaits, tā pieaugums attiecībā pret 2009.gadu	260000	5%	10%	IZM
- Jauniešu skaits, kas iesaistījušies JSPA organizētajās apmācībās	500	2500	4500	JSPA
- Jaunsardzes kustībā iesaistīto bērnu un jauniešu skaits	7000	7500	8000	AM
- Konsultāciju skaits jauniešiem karjeras izvēles jomā.	26803	5% ²⁰⁷	20% ²⁰⁸	LM
- Karjeras izglītības pasākumos iesaistīto bērnu un jauniešu skaits.	50000 ²⁰⁹	5% ²¹⁰	10% ²¹¹	IZM
- Profesionālās orientācijas un karjeras izglītības pasākumos iesaistīto bērnu un jauniešu skaits (gadā)	20000	160000	160000	IZM
- Veikti pasākumi vienaudžu izglītošanas kustības attīstībai, programmas īstenošana	-	1	7	IZM

²⁰⁶ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

²⁰⁷ Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

²⁰⁸ Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

²⁰⁹ Izglītības attīstības koncepcija 2007.-2013.gadam, 31.lp.

²¹⁰ Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

²¹¹ Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

- Izveidoti jauni mūsdienīgo informācijas un karjeras attīstības atbalsta centri izglītības iestādēs.	-	25%	63%	IZM
- Interesu izglītības pieejamības nodrošināšana ieslodzītajiem	1087	5% ²¹²	10% ²¹³	TM / IZM
- Īstenoti pasākumi jauniešu informēšanai un iesaistīšanai dažādās mobilitātes programmās, veicinot esošo šķēršļu novēršanu apmaiņas studentiem un starptautisko mobilitātes programmu dalībniekiem				IZM / LM
- Jauniešu īpatsvars, kuri piedalījušies Eiropas mobilitātes programmās Latvijā un ārpus tās ārvalstīs, %		15%	30%	Visas augstākās tiešās valsts pārvaldes
- Pieaug jauniešu skaits, kas iesaistījušies neformālajā izglītībā un to jauniešu skaits, kas izmantojuši neformālās izglītībā atzišanas iespējas Latvijā				IZM
- Pasākumu skaits, veicinot starpkultūras izglītības iekļaušanu formālajā un neformālajā izglītībā				IZM
- Jauno vecāku īpatsvars, kuri tiek izglītoti par visiem ar bērna attīstību saistītajiem jautājumiem, tiesībām un iespējām, %		52%	84%	IZM
- Ieviesta neformālās izglītības rezultātu atzišanas un novērtēšanas sistēma	Izveidota un darbojas neformālās izglītības rezultātu ieviešanas sistēma			IZM / Visas augstākās tiešās valsts pārvaldes
- Bērnu un jauniešu īpatsvars pašvaldībās, kuri atbilstoši savām vajadzībām, pieprasījumam, spējām un interesēm iesaistās interešu un neformālās izglītības programmās	-	-	83%	IZM / Visas augstākās tiešās valsts pārvaldes
- Palielināt ieslodzīto jauniešu nodarbinātību.				TM/LM

6.3.3. Atbalsts jauniešu nodarbinātībai

Uzdevumi:

- Sekmēt jauniešu – bezdarbnieku (t.sk. ar invaliditāti) integrēšanos darba tirgū, pilnveidojot viņu pamatprasmes, kas nepieciešamas sekmīgai integrācijai darba tirgū.
- Pilnveidot un nodrošināt pieejamu finanšu, metodisko un informatīvo atbalsta mehānismu jauniešiem, kas vēlas uzsākt komercdarbību, īpaši valsts atbalstītajos prioritārajos uzņēmējdarbības virzienos un inovācijās.
- Veicināt skolēnu nodarbinātības iespējas vasaras brīvlaikā.

²¹² Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

²¹³ Pieaugums salīdzinājumā ar 2009.gada rādītāju

- Sekmēt drošus un veselībai nekaitīgus darba apstākļus jauniešu nodarbināšanā, kā arī darba tiesību ievērošanu.
- Sekmēt jauniešu ar invaliditāti profesionālo rehabilitāciju, profesionālās izglītības ieguvu un iekļaušanos darba tirgū.
- Sekmēt iespējas jauniešu praksei pie darba devēja un prakšu kvalitātes attīstību.
- Nodrošināt jauniešus ar informāciju par nodarbinātības iespējām un jauniešu-nodarbināto tiesībām, pienākumiem un atbildību.

Rezultāti:

- Nodrošināta jauniešu (tajā skaitā jauniešu ar invaliditāti) iesaiste aktīvajos nodarbinātības pasākumos un preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos²¹⁴).
- Tiek nodrošinātas individuālas un grupu konsultācijas profesionālās piemērotības un karjeras izvēles jautājumos.
- Pilnveidojot un ieviešot pieejamu finanšu, metodisko un informatīvo atbalsta mehānismu jauniešiem, ievērojami palielinājies jauniešu - komersantu skaits reģionos dažādās nozarēs, īpaši valsts atbalstītajos prioritārajos uzņēmējdarbības virzienos.
- Tiek nodrošināta jauniešu un jauniešu ar invaliditāti iesaiste īslaicīgos vasaras nodarbinātības pasākumos.
- Jauniešiem ar invaliditāti tiek nodrošināta iespēja saņemt profesionālo izglītību Sociālās integrācijas valsts aģentūrā.
- Palielinājies jauno uzņēmēju skaits.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ²¹⁵	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Jauniešu – bezdarbnieku īpatsvars, kuriem tiek sniegts atbalsts un iesaiste (aktīvajos nodarbinātības un preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos aktivizēšanas (% no kopējā pasākumos iesaistīto skaita))	12	12	10	LM
- Jauniešu ar invaliditāti skaits, kas ir iesaistīti aktīvajos nodarbinātības pasākumos	(informācija tiks aktualizēta pēc fakta)			LM
- Vasaras nodarbinātības pasākumos iesaistīto jauniešu skaits (gadā)	10 000	10 000	10 000	LM
- Jauniešu informētības līmenis par darba tiesību un darba drošības jautājumiem (%)	67 ²¹⁶	80	89	LM
- Konstatēto gadījumu skaits, kad jaunieši (nepilngadīgas personas līdz 18 gadu vecumam) strādā bez darba līgumiem (gadā)	65 ²¹⁷	60 ²¹⁸	55 ²¹⁹	LM
- Nelaiimes gadījumos darbā bojāgājušo jauniešu skaits (gadā)	6 ²²⁰	5 ²²¹	4 ²²²	LM

²¹⁴ Rādītāji 2013. un 2018. noteikti ņemot vērā demogrāfiskās prognozes, kas liecina par būtisku jauniešu īpatsvara samazinājumu gan kopējā iedzīvotāju struktūrā, gan darbaspējīgo iedzīvotāju struktūrā

²¹⁵ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

²¹⁶ Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008.–2013. gadam (pieņemtas ar MK 17.04.2008. rīkojumu Nr.213).

²¹⁷ Nelegāli nodarbināto nepilngadīgo jauniešu gadījumu skaits laika periodā no 2008. gada janvāra līdz oktobrim.

²¹⁸ Samazinājums attiecībā pret 2009.gada rādītāju.

²¹⁹ Samazinājums attiecībā pret 2009.gada rādītāju.

²²⁰ Nelaiimes gadījumos darbā bojāgājušo jauniešu skaits 2007.gadā.

²²¹ Samazinājums attiecībā pret 2009.gada rādītāju.

²²² Samazinājums attiecībā pret 2009.gada rādītāju.

- Iesaistīto personu skaits Darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma prioritātes „Uzņēmējdarbības veicināšana” pasākuma „Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes” aktivitātes „Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai” ieviešanā	900	2250	-	EM
- Palielināt ieslodzīto jauniešu nodarbinātību		Pieaugums attiecībā pret 2009.gadu	Pieaugums attiecībā pret 2013.gadu	TM

6.3.4. Jauniešu uzvedības tiesiskie aspekti un vardarbības pret jauniešiem mazināšana

Uzdevumi:

- Jauniešu deviantas un delikventas uzvedības profilakses un uzvedības korekcijas nodrošināšana;
- Ievērojami samazināt jauniešu administratīvo, civiltiesisko un noziedzīgo nodarījumu skaitu;
- Jauniešu, kas atrodas ieslodzījuma vietās resocializācijas, kā arī brīvā laika lietderīgas izmantošanas veicināšana;
- Jauniešu, kas atrodas sociālās korekcijas izglītības iestādēs brīvā laika lietderīgas izmantošanas veicināšana;
- Aizsargāt jauniešus pret vardarbīgām darbībām un jebkāda veida diskrimināciju;
- Sekmēt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu kā alternatīvu kriminālsodam

Rezultāti:

- Samazināts jauniešu likumpārkāpumu un noziedzīgo nodarījumu skaits.
- Nodrošināta jauniešu, kas atrodas ieslodzījuma vietās resocializācija.
- Samazinājies jauniešu skaits, kas cietuši no vardarbības un jebkāda veida diskriminācijas.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ²²³	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Resocializācijas programmu skaits ieslodzījumu vietās	18	22	5	TM
- Resocializācijas programmās iesaistīto jauniešu īpatsvars (% pret kopējo iesaistīto skaitu ieslodzījumu vietās)	8	10	16	TM
- Jauniešu īpatsvars (%), kuri ieslodzījumu vietās ir iesaistīti brīvā laika lietderīgas izmantošanas aktivitātēs	2	3	9	TM
- Notiesāto jauniešu īpatsvars par noziedzīgiem nodarījumiem (īpatsvars %) vecuma grupā no 14-17 gadiem / 18 – 25 gadiem	11.9 / 33.9	-5%	-10%	TM

²²³ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

- Nepilngadīgie no noziegumus izdarījušo personu kopskaita, %	11.6	-5%	-10%	Iekšlietu ministrija
- Ar rajona (pilsētas) tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības, bērnu skaits	1154	Pēc fakta	Pēc fakta	TM
- Nabadzības riska indekss vecumā līdz 17 gadiem / 18-24 gadu vecumā	26 / 18	-5%	-10%	LM
- Jauniešu skaits, kuriem kā alternatīvs kriminālsodam piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi	94			TM

6.3.5. Jauniešu sociālās aizsardzības nodrošināšana

Uzdevumi:

- Pilnveidot valsts atbalsta mehānismu jaunajām ģimenēm un jaunajiem vecākiem.
- Sekmēt jauno vecāku iespējas apvienot karjeru ar līdzdalību bērna audzināšanā un attīstībā.
- Nodrošināt valsts garantētu uzturlīdzekļu pieejamību jauniešiem, kuriem ir tiesības tos saņemt.
- Veicināt atbalstu jauniešu patstāvīgas dzīves uzsākšanai un sekmīgai integrācijai nodarbinātībā pēc atrašanās bērnu aprūpes iestādēs.
- Attīstīt pielāgotu un atbalstošu mājokļu politiku jaunajām ģimenēm un jaunajiem vecākiem.
- Veicināt iespēju bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem augt ģimenē, veicinot adopcijas un audžuģimeņu pakalpojumu attīstību.

Rezultāti:

- Pilnveidots valsts atbalsta mehānisms jaunajām ģimenēm un jaunajiem vecākiem.
- Sekmēta jauno vecāku iespējas apvienot karjeru ar līdzdalību bērna audzināšanā un attīstībā.
- Nodrošināta valsts garantētu uzturlīdzekļu pieejamība jauniešiem, kuriem ir tiesības tos saņemt.
- Nodrošināta iespēja bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem augt ģimenē.
- Attīstīti „Pārejas (pusceļa) māju” pakalpojumi, lai ārpusģimenes aprūpes iestādēs ievietotie bērni saņemtu savām interesēm atbilstošus ārpusģimenes aprūpes pakalpojumus un būtu sagatavoti patstāvīgas dzīves uzsākšanai.
- Nodrošināts mērķtiecīgs atbalsts jauniešu patstāvīgas dzīves uzsākšanai pēc atrašanās bērnu aprūpes iestādēs.
- Attīstīta atbalstoša mājokļu politika jaunajām ģimenēm un jaunajiem vecākiem.
- Sekmēta bērnu bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu pārēja pieaugušo statusā.

Rezultatīvie rādītāji	2009 ²²⁴	2013	2018	Atbildīgā / iesaistītās institūcijas
- Nodrošināti valsts garantētie minimālie uzturlīdzekļi bērniem	17 920 ²²⁵	Pēc fakta	Pēc fakta	TM
- Izveidotas „Pārejas (pusceļa) mājas”, jauniešu mājas ārpusģimenes aprūpes iestādēs	3	4	5	LM

²²⁴ Atbilstoši pieejamajiem datiem, izstrādājot pamatnostādnes.

²²⁵ Pieejamiem datiem par 2007. gadu - uzturlīdzekļus no Uzturlīdzekļu garantiju fonda saņēma 17 920 bērni

- Nodrošināta īslaicīga uzraudzības pakalpojumu pieejamība jaunajām ģimenēm, izveidoti bērnu rotaļu un attīstības centri vai dienas centri sākumskolas vecuma bērniem pašvaldībās	46	49	53	LM
- Izveidoti ģimenes atbalsta centri pašvaldībās un nodrošināta to darbības attīstība	27	30	35	LM
- Organizēti informatīvi un izglītojoši pasākumi jaunajām ģimenēm un jaunajiem vecākiem par dažādiem jaunatnes politikas aspektiem				Visas augstākās tiesās valsts pārvaldes

VII Ietekmes uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem novērtējums

Pamatnostādņu īstenošanai nepieciešamais finansējums būs atkarīgs no VIII sadaļā „Turpmākā rīcība” minētajās Jaunatnes politikas valsts programmās paredzētajiem pasākumiem, kā arī attiecīgo ministriju plānotajiem izdevumiem, lai risinātu to kompetencē esošos uzdevumus un identificētās problēmas. Pamatnostādņu īstenošanā iesaistīto ministriju kompetencē esošo pasākumu īstenošanai nepieciešamais papildus finansu līdzekļu apjoms tiks ietverts attiecīgo tiesību aktu anotācijās, kas nosaka to ieviešanu.

Pamatnostādnēs nav ietverti tādi uzdevumi, kas tieši ietekmētu pašvaldību budžetus.

VIII Turpmākā rīcība

Nr.p.k.	Rīcības raksturojums	Izpildes termiņš
1	Pamatnostādnes apstiprina MK	2009.gads
2	IZM izstrādā Jaunatnes politikas valsts programmu piecu gadu periodam pamatnostādņu īstenošanai un virza apstiprināšanai MK	2009.gada aprīlis 2014.gada aprīlis
3	IZM koordinē un atbildīgās, iesaistītās valsts pārvaldes institūcijas īsteno savas kompetences ietvaros Jaunatnes politikas valsts programmas piecu gadu periodam	2009.-2013.gads 2014.-2018. gads
4	IZM koordinē ar pamatnostādņu īstenošanu saistīto jauno politikas iniciatīvu finansēšanas pieteikumu izstrādi atbilstoši apstiprinātājām prioritātēm	2009. -2018.gads, patstāvīgi
5	IZM sniedz pārskata ziņojumus par pamatnostādņu īstenošanu vidusposmā	2014.gada maijs

IX Pārskatu sniegšanas un novērtēšanas kārtība

Pamatnostādņu īstenošanas kontroli nodrošina izglītības un zinātnes ministrs, nosakot pamatnostādņu prioritāro rīcības virzienu īstenošanas pasākumu izstrādi un vadot IZM vidēja termiņa darbības stratēģijas izstrādi un iekļaujot tajā pamatnostādņu īstenošanai nepieciešamos pasākumus.

Pamatnostādņu ieviešanu nodrošina IZM struktūrvienības, kā arī citas valsts un pašvaldību institūcijas, kas ir iesaistītas jaunatnes politikas īstenošanā.

IZM sniedz MK informāciju par pamatnostādņu īstenošanu divas reizes pamatnostādņu darbības periodā: informatīvo ziņojumu par pamatnostādņu vidusposma izvērtējumu 2014.gadā un gala ziņojumu par Pamatnostādņu īstenošanu 2019.gadā. Nepieciešamības gadījumā IZM var sagatavot grozījumus pamatnostādnēs un iesniegt tos izskatīšanai MK.

Pamatnostādņu īstenošanu uzrauga Jaunatnes konsultatīvā padome atbilstoši tās funkcijām un uzdevumiem.

X Sasaiste ar citiem plānošanas dokumentiem, plānošanas reģionu attīstības programmām un stratēģijās noteiktajām prioritātēm

Pamatnostādnes ir izstrādātas, ņemot vērā mērķus un prioritātes, kas ir noteikti BM darbības stratēģijā 2006.-2008.gadam (aktualizēta 2008.-2010.gadam). BM stratēģijā noteikts, ka BM mērķis jaunatnes jomā ir veicināt labvēlīgas tiesiskās vides attīstību, lai nodrošinātu jauniešu dzīves kvalitātes uzlabošanu, jauniešu iniciatīvas, līdzdalību un atbalstu jauniešiem. BM stratēģija vienlaikus nosaka šādas vidēja termiņa prioritātes jaunatnes jomā:

- radīt labvēlīgu tiesisko vidi darbam ar jaunatni, tajā skaitā noteikt personu kompetenci un atbildību, kas ir iesaistītas darba ar jaunatni īstenošanā;

- veicināt jauniešu līdzdalību, jo īpaši lēmumu pieņemšanas procesos, sekmējot valsts, pašvaldību institūciju, jauniešu nevalstisko organizāciju, kā arī nevalstisko organizāciju, kas strādā ar jauniešiem, sadarbību jaunatnes jomā;
- atbalstīt jauniešu nevalstisko organizāciju darbību un attīstību, tajā skaitā nodrošinot jauniešus ar pašiniciatīvas attīstīšanai un īstenošanai nepieciešamajiem resursiem, tādējādi sekmējot jauniešu aktīvas un lojālas dzīves pozīcijas veidošanu;
- attīstīt valsts jaunatnes politiku, izvērtējot labās prakses piemērus un pieredzi citās valstīs, kā arī attīstot starptautisko sadarbību jaunatnes jomā;
- veicināt reģionu jaunatnes politikas attīstību, tajā skaitā atbalstot jauniešu centru izveidi un darbības pilnveidošanu, kā arī paaugstinot darbā ar jaunatni iesaistīto personu prasmes un iemaņas;
- pilnveidot informācijas sistēmu, kas nodrošina jauniešus ar viņu interesēm un vajadzībām atbilstošas informācijas pieejamību un kvalitāti.

Pamatnostādnes ir izstrādātas, ņemot vērā mērķus un uzdevumus, kas ir izklāstīti šādos tiesību aktos:

- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013. gadam (apstiprināts ar MK 2006.gada 4.jūlija noteikumiem Nr.564.);
- Ilgtermiņa konceptuālais dokuments „Latvijas izaugsmes modelis: „Cilvēks pirmajā vietā”” (Apstiprināts Saeimas 2005.gada 26.oktobra sēdē);
- Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007. – 2013.gadam (Apstiprinātas ar MK 2007.gada 23.februāra rīkojumu nr.111);
- Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007. – 2013.gadam (Apstiprinātas ar MK 2006.gada 27.septembra rīkojumu nr.742);
- Sporta politikas pamatnostādnes 2004. – 2009.gadam (Apstiprināts ar MK 2004.gada 15.septembra rīkojumu Nr.632);
- „Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. -2015.gadam. Nacionālā valsts” (Apstiprināts ar MK 2006.gada 18.aprīļa rīkojumu Nr.264);
- Latvijas kopējais iekļaušanas memorands (Apstiprināts ar 2004.gada 17.jūnija pieņemto likumu „Par Kopējo sociālās iekļaušanas memorandu”);
- Tabakas uzraudzības valsts programma 2006.-2010. gadam (Apstiprināta ar MK 2005. gada 28.decembri rīkojumu Nr. 852);
- Sabiedrības veselības stratēģijas ieviešanas rīcības programma 2004.-2010. gadam. (Apstiprināta ar MK 2004. gada 9. marta rīkojumu Nr. 150);
- Alkohola patēriņa mazināšanas un alkoholisma ierobežošanas programma 2005.-2008. gadam. (Apstiprināta ar MK 2005. gada 19. janvāra rīkojumu Nr. 40);
- Narkotisko un psihotropo vielu atkarības un izplatības ierobežošanas un kontroles valsts programma 2005.-2008. gadam. (Apstiprināta ar MK 2005. gada 17. augusta rīkojumu Nr. 559),
- Pamatnostādnes "Veselīgs uzturs (2003.–2013.)" (Apstiprinātas ar MK 2003.gada 4.septembra rīkojumu Nr.556);
- Pamatnostādnes „Iedzīvotāju garīgās veselības uzlabošana 2009.-2014.gadā” (apstiprinātas ar MK 2008.gada 6.augusta rīkojumu Nr.468).

Pamatnostādņu izstrādē tiek ievēroti šādi Latvijas plānošanu reģionu attīstības dokumenti:

- Rīgas reģiona attīstības programma (2005. – 2011);
- Latgales attīstības plāns (2000.-2010.);
- Zemgales plānošanas reģiona attīstības stratēģija (2003. – 2010.);
- Vidzemes plānošanas reģiona attīstības programma (2002.-2017.);
- Kurzemes reģiona attīstības programma (2005.-2020).

Minētajos dokumentos ir noteikti reģionu galvenie attīstības virzieni un to īstenošanas pasākumi, kā arī ir akcentēti šādi jaunatnes politikas aspekti:

- Informācijas sabiedrības veidošana;
- Mājokļu nodrošināšanas uzlabošana;
- Nodarbinātībai labvēlīgu priekšnoteikumu rādīšana;
- Pilsoniskās sabiedrības veidošana;
- Mūžizglītības principa ieviešanas sekmēšana;
- Cilvēku ar īpašām vajadzībām, riska un sociāli atstumto iedzīvotāju grupu integrācijas un bezdarbnieku atgriešanas darba tirgū veicināšana;
- Dzīves kvalitātes un sabiedrības veselības uzlabošana;
- Uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides veidošana;
- Iedzīvotāju pašiniciatīvas paaugstināšana;
- Kultūras un sporta infrastruktūras attīstība;
- Attīstīta sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības infrastruktūra.

Ministru prezidents

V.Dombrovskis

Izglītības un zinātnes ministre

T.Koķe

Vīza: Valsts sekretārs

M.Gruškevics

02.10.2009. 14:08

33104

A.Grafs

67047953; andris.grafs@izm.gov.lv

N.Rogaļeva

67047857; natalja.rogaleva@izm.gov.lv